

Gjeldsinformasjonsloven – et egnet tiltak for å begrense gjeldsproblemer blant norske husholdninger?

En kvalitativ analyse av lovens implikasjoner

Anniken Skaar Fedje og Marita Leiknes

Veileder: Mathias Ekström

Selvstendig arbeid under masterstudiet i økonomi og administrasjon

Hovedprofil i finansiell økonomi

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer inntår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet

Forord

Denne oppgaven er skrevet som siste del av masterstudiet i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole. Oppgaven utgjør 30 studiepoeng og er et selvstendig arbeid i hovedprofilen finansiell økonomi.

Usikret kreditt, særlig forbrukslån, er et dagsaktuelt tema som har vært mye diskutert i media de siste årene. Det har vært foreslått en rekke tiltak og reguleringer for å stoppe det mange mener er en uheldig utvikling i markedet. Blant disse tiltakene var det spesielt gjeldsinformasjonsloven som fanget oppmerksomheten vår. Oppgavens tema ble således valgt på bakgrunn av vår felles interesse for forbrukerøkonomi, samt nysgjerrigheten rundt gjeldsinformasjonslovens innvirkning på husholdningenes økonomiske situasjon og kredittmarkedet som helhet. Arbeidet med oppgaven har vært omfattende, lærerikt og helt til siste innsjutt, veldig engasjerende.

Vi vil gjerne rette en stor takk til vår veileder Mathias Ekström for gode råd og god oppfølging gjennom hele semesteret. Vi ønsker også å takke intervjuobjektene som tok seg tid til å stille opp og således gjorde gjennomføringen av oppgaven mulig.

Bergen, 16.juni 2017

Anniken Skaar Fedje

Marita Leiknes

Sammendrag

Gjeldsinformasjonsloven er et tiltak som gjennom økt tilgang på informasjon om enkeltpersoners usikrede gjeld skal bedre kredittvurderingsprosessen og forebygge gjeldsproblemer blant norske husholdninger. Datatilsynet er, som eneste instans, negativ til innføringen av loven. De baserer sine motargumenter på at behovet ikke er omfattende nok til å rettferdiggjøre innføringen. De mener at kredittforetakene vil bruke loven som et middel til egen vinning, og stiller spørsmålstegn ved om loven vil fungere etter hensikt. Formålet med oppgaven er derfor å undersøke hvorvidt disse argumentene holder mål når de vurderes opp mot økonomisk teori. Dette vil gjøres ved å se på hvilke implikasjoner gjeldsinformasjonsloven vil ha på prising av usikret kreditt, markedsvekst og profitt, samt gjeldsproblematikken generelt i samfunnet.

I oppgaven benyttes semistrukturerte intervjuer som forskningsmetode. Utvalget består av ti intervjuobjekter, ni i selve undersøkelsen, samt ett forberedende intervju. Utvalget er fordelt på fire undergrupper: forbrukermyndigheter, kredittforetak, inkassoselskaper og eksperter. Samtlige av intervjuobjektene er valgt på bakgrunn av at de representerer ulike interesser og har forskjellige perspektiver i forhold til gjeldsinformasjonsloven.

Resultatene tyder på at Datatilsynet har rett i sin tankegang på enkelte punkter, og at innføringen av gjeldsinformasjonsloven vil føre til økt prisdifferensiering og vekst i markedet for usikrede kreditter. Gjeldsinformasjonsloven vil derimot ikke medføre en økning i antall gjeldsofre, og lovens velferdseffekter er større enn det Datatilsynet predikerer. Således er gjeldsinformasjonsloven et godt egnet tiltak for å begrense gjeldsproblemer blant norske husholdninger.

Vi håper oppgaven vil være interessant lesing og at den vil kunne avdekke temaer til videre utredning.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Problemstilling.....	1
1.3 Avgrensning.....	2
1.4 Struktur	3
2. Bransjen og dagens situasjon.....	4
2.1 Definisjon av relevante begreper	4
2.2 Norske husholdningers gjeldsutvikling.....	5
2.3 Lønnsomhet og konkurranse i markedet.....	9
2.4 Kredittvurderingsprosessen.....	10
2.5 Prising	12
2.6 Behov for registrering av usikret gjeld	14
3. Gjeldsinformasjonsloven - lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersoner	16
3.1 Gjeldsinformasjonslovens formål	16
3.2 Hva er gjeldsinformasjonsloven?.....	16
3.3 Gjeldsinformasjonslovens påvirkning på kredittvurderingsprosessen.....	17
3.4 Gjeldsinformasjonslovens utvikling	18
4. Teoretisk grunnlag.....	21
4.1 Forbrukerpsykologi.....	21
4.1.1 Den rasjonelle konsumenten.....	21
4.1.2 Den irrasjonelle konsumenten.....	24
4.2 Konkurranse i kredittmarkedet	25
4.3 Prisdifferensiering.....	27
4.4 Konsument- og produsentoverskudd	34
5. Metodisk tilnærming	36
5.1 Forskningsdesign	36
5.1.1 Forskningstilnærming.....	36
5.1.2 Forskningsmetode.....	36
5.1.3 Individuelle intervju.....	37
5.2 Valg av intervjuobjekter	37
5.2.1 Forberedelser	37

5.2.2 Utvalg og presentasjon av intervjuobjekter	37
5.3 Intervjuprosessen	40
5.3.1 Datainnsamling	40
5.3.2 Utarbeidelse av intervjuguide	41
5.3.3 Gjennomføring.....	42
5.4 Analyse av data	44
5.4.1 Transkribering og klassifisering av data.....	44
5.5 Evaluering av metode	47
5.5.1 Reliabilitet	47
5.5.2 Validitet	48
5.6 Etiske hensyn	48
6. Presentasjon av funn	50
6.1 Delspørsmål 1	50
6.1.1 Dagens prising og kredittvurdering	50
6.1.2 Effektivisering av kredittvurderingen	51
6.1.3 Prisdifferensiering.....	52
6.2 Delspørsmål 2	54
6.2.1 Lønnsomhet og konkurranse i dag	54
6.2.2 Tilbud og etterspørsel.....	55
6.2.3 Markedsvekst	56
6.2.4 Profitt.....	57
6.3 Delspørsmål 3	58
6.4 Delspørsmål 4	61
7. Implikasjoner	64
7.1 Delspørsmål 1	64
7.2 Delspørsmål 2	64
7.3 Delspørsmål 3	67
7.4 Delspørsmål 4	68
8. Konklusjon	72
8.1 Samlet konklusjon.....	72
8.2 Begrensninger og forslag til videre forskning	73
Litteraturliste	75
Vedlegg.....	82
Vedlegg 1: Intervjuguide	82

<i>Standardiserte spørsmål</i>	82
<i>Individuelle spørsmål til forbrukermyndigheter</i>	86
<i>Individuelle spørsmål til kredittforetak</i>	88
<i>Individuelle spørsmål til inkassoselskap</i>	89
<i>Individuelle spørsmål til eksperter</i>	90
<i>Innledende intervju med Tore Bråthen</i>	91
Vedlegg 2: Tallmateriale fra Kredinor (tabell 2.3 og 2.4)	94

Figur- og tabelloversikt

Figur 2.1: Norske husholdningers gjeldsrate fra 2001-2016.....	6
Figur 2.2: Vekst i forbrukslån og husholdningenes innenlandske bruttogjeld (K2) fra 2001-2016.....	7
Figur 2.3: Antall inkassosaker per 31.12.15.....	8
Figur 2.4: Antall inkassosaker per 31.12.15 (målt i millioner).....	8
Figur 4.1: Intertemporal budsjettkurve.....	23
Figur 4.2: Endring i konsum som følge av en redusert rente.....	24
Figur 4.3: Bertrand-paradokset.....	26
Figur 4.4: Etterspørselskurve og betalingsvilje.....	29
Figur 4.5: Ulike grenseinntekter.....	30
Figur 4.6: Priselasitet ved lineær etterspørsel.....	31
Figur 4.7: Tredjegrads prisdifferensiering i kredittmarkedet.....	33
Figur 4.8: Konsument- og produsentoverskudd.....	34
Figur 7.1: Rentetak og kredittrasjonering.....	65
Figur 7.2: Endring i tilbud og etterspørsel.....	66
Figur 7.3: Endring i konsument- og produsentoverskudd for en priselastisk konsument.....	69
Figur 7.4: Endring i konsument- og produsentoverskudd for en prisuelastisk konsument.....	70
Tabell 2.1: Sammenligning av effektive renter for et utvalg kredittforetak.....	13
Tabell 3.1: Gjeldsinformasjonslovens utvikling.....	19
Tabell 5.1: Template-analyse.....	45
Tabell 6.1: Svar delspørsmål 1.....	53
Tabell 6.2: Svar delspørsmål 2.....	57
Tabell 6.3: Svar delspørsmål 3.....	60
Tabell 6.4: Svar delspørsmål 4.....	62

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

I dagens samfunn blir forbrukslån i stor grad assosiert med irrasjonalitet, gjeldsproblemer og personer som havner i ”luksusfellen”. I media florerer det av overskrifter som “Advarer om usunn vekst innen forbrukslån”, “Fikk innvilget over 1,5 millioner kroner i forbrukslån på en time” og andre skrekkehistorier (Breivik, 2016; Robstad, Solheim, & Hallgren, 2016). Kredittforetakene fremstilles som slurvete og lite påpasselige, og det virker skremmende enkelt å skaffe seg kreditt. Dette forsterkes av at forbrukerne stadig eksponeres for en jevn strøm av reklame, annonser og adresserte tilbud som frister med svar på timen og lån på dagen.

Usikret gjeld utgjør en beskjeden andel av husholdningenes totale gjeld, men det er økende bekymring knyttet til norske husholdningers totale gjeldsgrad. Derfor fokuseres det nå i stor grad på tiltak og regulering av markedet, slik at man kan forebygge og forhindre unødige store opptak av lån. Gjeldsinformasjonsloven er et slikt tiltak for å hindre at enkeltpersoner havner i økonomisk ufare. Loven skal gjennom registrering og opplysning av enkeltpersoners gjeld gi kredittforetakene et mer helhetlig bilde av forbrukerens økonomiske situasjon, slik at det ikke innvilges lån til forbrukere som ikke makter å betale for seg. Våren 2017 ble gjeldsinformasjonsloven vedtatt av Stortinget, og dermed vil gjeldsopplysningen i Norge nå bli lovregulert på en ny og mer omfattende måte enn tidligere.

1.2 Problemstilling

Høsten 2016 sendte Barne- og likestillingsdepartementet ut et høringsnotat med forslag om lov for registrering av enkeltpersoners gjeld - gjeldsinformasjonsloven. Av samtlige bedrifter og institusjoner som avga sitt høringssvar, er Datatilsynet eneste institusjon som er negativ til innføringen av loven (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017). Deres høringssvar er basert på en utredning fra 2008 som ble gjennomført på vegne av Barne- og likestillingsdepartementet. De synspunktene som fremmes er at innføringen av gjeldsinformasjonsloven ikke kan rettferdiggjøres ut fra hensyn til personvern. Det vises også til utredningens konklusjon om at innføringen ikke vil være til fordel for forbrukerne, men heller et virkemiddel for kredittforetakene for å øke prisdifferensieringen og sin profit.

Datatilsynet mener da at det er en reell fare for at gjeldsproblemene blant norske husholdninger faktisk vil øke, slik at gjeldsinformasjonsloven virker mot sin hensikt (Datatilsynet, 2016).

Oppgavens problemstilling tar utgangspunkt i Datatilsynets høringssvar og deres argumenter mot innføringen av gjeldsinformasjonsloven. Oppgaven søker å stille spørsmålstegn ved Datatilsynets prediksjoner, for å vurdere om loven er et egnet tiltak for å begrense gjeldsproblemer blant norske husholdninger. På bakgrunn av dette har vi formulert en problemstilling med fire delspørsmål:

- 1) Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til økt prisdifferensiering på usikrede kreditter?
- 2) Vil økt prisdifferensiering føre til markedsvekst og økt profitt for kredittselskapene?
- 3) Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til en økning i antall gjeldsofre?
- 4) Er gjeldsinformasjonsloven et treffsikkert velferdspolitisk tiltak?

1.3 Avgrensning

Da oppgaven har til hensikt å se på om gjeldsinformasjonsloven er et effektivt tiltak for å begrense gjeldsproblemer blant norske husholdninger, vil vi se bort fra Datatilsynets bekymringer knyttet til personvern. Dette for å hindre at oppgaven får en mer juridisk vinkling og fordi hensynet til personvern ikke er relevant for oppgavens problemstilling. Derfor har vi heller ikke valgt å vektlegge lovens utforming og spesifikke detaljer tilknyttet lovverket.

Ettersom gjeldsinformasjonsloven enda ikke er innført har mangel på kvantitative data ført til en metodisk avgrensning. Det lot seg heller ikke gjøre å sammenligne situasjonen i Norge med andre nordiske land der lignende tiltak allerede er innført, da utformingen er forskjellig og mye av gjeldsopplysningene er underlagt taushetsplikt. Oppgaven vil derfor benytte en kvalitativ forskningsmetode, der det ved bruk av semistrukturerte intervjuer samles inn data fra fagpersoner og viktige aktører i markedet. Vi ser derimot ikke på bruken av en kvalitativ metode som en begrensning, da vi uansett vil kunne skaffe oss relevant innsikt i gjeldsinformasjonslovens påvirkning på markedet for usikrede kreditter.

1.4 Struktur

Innledningsvis vil det i kapittel 2 gis en introduksjon til dagens situasjon i markedet for usikret kreditt. Introduksjonen vil innebære definisjoner, beskrivelse av markedet og utvikling de siste årene, samt prosedyrer i dagens bransje. I kapittel 3 vil vi presentere gjeldsinformasjonslovens formål, utvikling og påvirkning på kredittvurderingen. Kapittel 2 og 3 har som formål å gi en innføring i tema, slik at oppgavens videre resonnement og analyse vil være forståelig. I kapittel 4 vil det legges frem teoretisk materiale som er relevant for markedet og diskusjonen senere i oppgaven. Teorien vil fremlegges med hensyn på dagens marked for usikret kreditt.

Videre vil vi i kapittel 5 presentere oppgavens metodiske tilnærming. Her vil alle valg knyttet til forskningsprosess og metodikk i oppgaven forklares og begrunnes. I kapittel 6 vil resultatene fra den kvalitative analysen presenteres og struktureres ut fra problemstillingens fire delspørsmål. Videre vil vi i kapittel 7 underbygge resultatene med relevant teori fra kapittel 4. Disse vil bli sammenlignet med Datatilsynets argumenter mot innføringen av loven. Oppgavens hovedfunn blir så presentert og sammenfattet i en endelig konklusjon i kapittel 8. Der vil det også pekes på begrensninger i oppgaven, samt forslag til videre forskning.

2. Bransjen og dagens situasjon

2.1 Definisjon av relevante begreper

Innledningsvis vil vi kort definere ord og begreper som er relevant for videre lesing av oppgaven.

Usikret gjeld kan enkelt forklares som gjeld uten sikkerhet. Dette er typisk kredittkortgjeld og forbrukslån. I arbeidet med gjeldsinformasjonsloven har det blitt brukt følgende definisjon: “gjeldsforpliktelser som ikke er sikret ved registrert panterett i formuesgode som tilhører skyldneren” (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, s. 33). Usikret gjeld medfører en større risiko for kredittforetakene og derfor er renten mye høyere enn renten for sikret kreditt. Dette gjør kredittforetakene godt rustet mot relativt høye tap, samtidig som det sikrer dem god inntjening (Finanstilsynet, 2017a).

Forbrukslån er lån som tas opp til forbruksformål, der det ikke tas pantesikkerhet i formuesgode. Herunder regnes også kredittkortgjeld (Finansdepartementet, 2016-2017). Forbrukslån er et attraktivt låneprodukt fordi det gir forbruker rask tilgang på likviditet, samtidig som det ikke stilles krav til bruksområde. Lånebetingelsene kan variere mellom de ulike kredittforetakene, og lånebeløpet strekker seg ofte fra 10.000-500.000 med en tilbakebetalingstid på inntil 15 år eller mindre. Renten er gjennomgående høy, men vil ofte variere ut fra forbrukers risiko og tilbakebetalingstid.

Tradisjonelle banker kjennetegnes ved at de har “adgang til å ta imot innskudd og andre tilbakebetalingspliktige midler fra allmennheten, å yte kreditt og stille garantier for egen regning og til å yte betalingstjenester.” For å drive bankvirksomhet må man søke om konsesjon, tillatelse, fra Finanstilsynet (Finanstilsynet, 2017d). For veletablerte banker utgjør boliglån og andre finansielle tjenester hovedtyngden i personmarkedet, men forbrukslån har blitt et mer attraktivt satsingsområde de siste årene.

Nisjebanker, også kalt forbrukslånsbanker, er banker som spesialiserer seg på forbrukslån. I motsetning til de tradisjonelle bankene, opererer mange av nisjebankene utelukkende på nett, og de tilbyr færre finansielle tjenester. Nisjebankene er ofte mer attraktive for småsparere enn de tradisjonelle bankene, da de tilbyr en litt høyere innskuddsrente, samtidig som innskuddene,

på lik linje med andre banker, er garantert av Bankenes Sikringsfond med opp til to millioner kroner per innskyter. På denne måten sikrer nisjebankene seg verdifull finansiering gjennom garanterte innskudd (Hagen, Turtveit, & Vatne, 2017).

Kredittforetak vil i denne oppgaven benyttes som en samlebetegnelse for både tradisjonelle banker og nisjebanker.

Betalingsanmerkning er en av de mest alvorlige konsekvensene av å ikke innfri gjelden sin. Følgende tiltak må iverksettes før det kan utstedes en betalingsanmerkning: inkassovarsel, betalingsoppfordring og rettslig inndrivning (Bråthen, Skalpe, & Viken, 2008). Anmerkningen vil tidligst registreres 30 dager etter det har blitt tatt ut rettslige skritt vedrørende inkassosaken (Lindorff, 2017b). En betalingsanmerkning registreres hos kredittopplysningsbyråer og hindrer i stor grad videre opptak av lån og eventuelle abonnementstjenester som mobil og strøm. Anmerkningen blir stående til gjelden er betalt, med en maksimal gyldighet på 4 år (Finansportalen, 2009).

Gjeldsoffer brukes i denne oppgaven om personer som har pådratt seg så stor gjeld, med tilhørende betalingsvansker, at det reduserer deres økonomiske handlefrihet og livskvalitet. Dette kan være som følge av en svak og uoversiktlig økonomi, eller uforutsette livshendelser, slik som sykdom, herunder rus- og spillavhengighet, skilsmisse og arbeidsledighet. Det er disse forbrukerne gjeldsinformasjonsloven først og fremst skal beskytte.

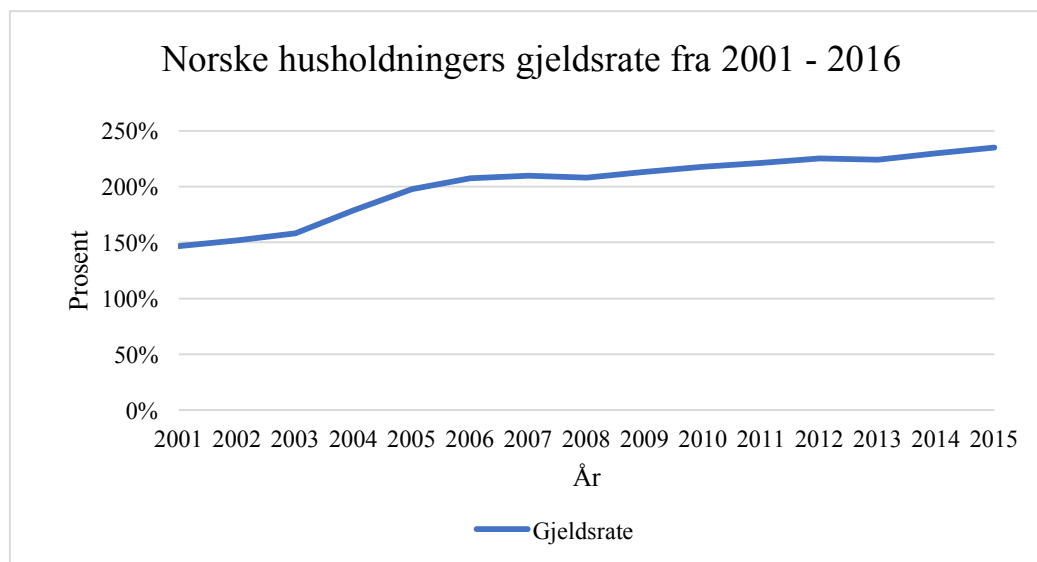
Velferdspolitikk handler om å “forebygge og avhjelpe menneskelig nød” (Hatland, 2015). Dette er i dagens samfunn lovgivende og administrative tiltak som dreier seg om helsevern, sysselsetting, boligpolitikk, sosiale trygder og tjenester. Gjeldsinformasjonsloven har som hensikt å forebygge og hjelpe mennesker som havner i alvorlige gjeldsproblemer, og har således et velferdspolitisk formål om å hindre enkeltpersoner fra å havne i økonomisk ufare.

2.2 Norske husholdningers gjeldsutvikling

Siden høsten 2014 har norsk økonomi opplevd en konjunkturedgang som følge av svekket oljepris og investeringer i oljesektoren. Dette har blant annet ført til økt arbeidsledighet, spesielt i oljerelatert rektor, og svekket lønnsvekst. Oljeprisfallet har også bidratt til forventninger om lavere renter og dermed en svekkelse av den norske kronen (Statistisk

sentralbyrå, 2016, 2017d). Som pengepolitisk tiltak har Norges Bank ført en ekspansiv pengepolitikk, som har ført til en gradvis reduksjon av styringsrenten fra 1,5 i oktober 2014 til 0,5 i mars 2017 (Norges Bank, 2017). Dette har slått ut i lavere, kortsiktige pengemarkedsrenter, som videre har resultert i lavere pengemarkedsrenter med lengre løpetid. Samlet sett har reduksjonen i styringsrenten ført til rekordlave utlånsrenter for norske banker (Bernhardsen, 2012). Per juni 2017 ligger blant annet renten på nye utlån med pant i bolig på lave 2,53 % (Statistisk sentralbyrå, 2017g).

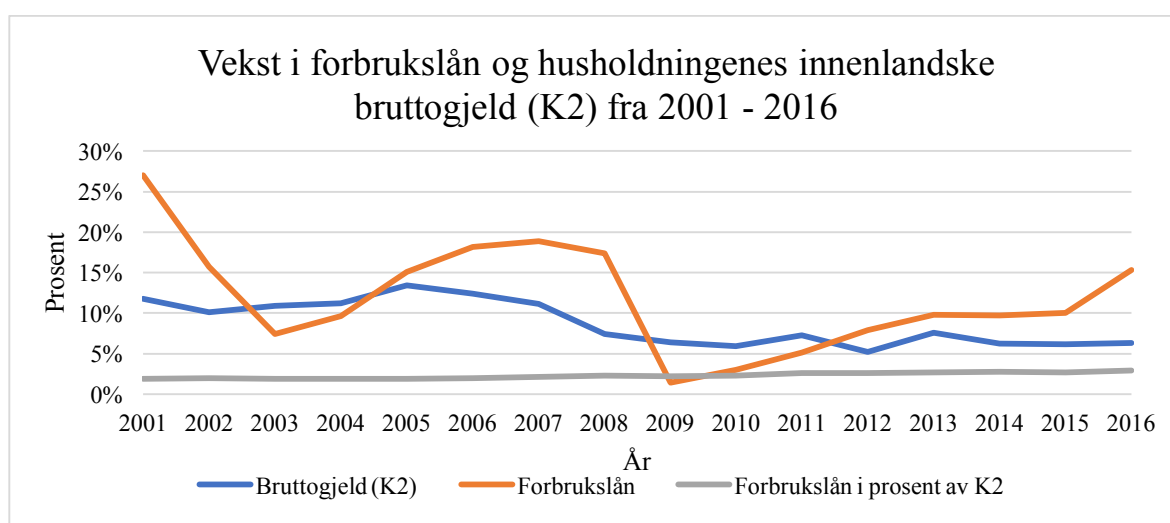
Økt usikkerhet i norsk økonomi vil normalt sett dempe husholdningenes forbruk og lånelyst. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser derimot at norske husholdningers konsum øker, til tross for at de i 2016 opplevde en nedgang i disponibel realinntekt på 1,7 % (Statistisk sentralbyrå, 2017e). Disponibel realinntekt består av samlet lønnsinntekt justert for inflasjon, fratrukket skatter og renteutgifter. På samme tid steg gjeldsraten, gjeld i prosent av disponibel inntekt, med hele 5,1 %. Ved utgangen av 2016 utgjorde dermed norske husholdningers gjeld 3 297 milliarder kroner, altså 234,8 % av disponibel inntekt. Veksten skyldes i hovedsak langvarige lave renter og enkel tilgang på kreditt (Statistisk sentralbyrå, 2017b). Figur 2.1 viser utviklingen i norske husholdningers gjeldsrate fra 2001 til 2016. Siden 2001 har gjeldsraten vokst med hele 60%.

Figur 2.1: Norske husholdningers gjeldsrate fra 2001 - 2016

(Statistisk sentralbyrå, 2017a)

Lån med pant i bolig utgjør den største andelen av norske husholdningers innenlandske bruttogjeld (K2). Usikret kreditt utgjør bare 3 % av den totale gjelden, men med en verdi på over 90 milliarder kroner utgjør dette likevel et betydelig beløp. Figur 2.2. viser økningen i forbrukslån som en prosentandel av husholdningenes innenlandske bruttogjeld (K2). Under den pågående oljekrisen har veksten i K2 vært stabil på rundt 6 %, mens veksten i forbrukslån har vært sterkt økende. I 2016 var veksten i forbrukslån på høye 15,3 %, et nivå vi ikke har opplevd siden vekstårene før finanskrisen i 2008. Ved utgangen av første kvartal 2017 var tolv månedersveksten oppe i hele 17 %, og veksten viser ingen tegn til å avta med det første (Finanstilsynet, 2017a).

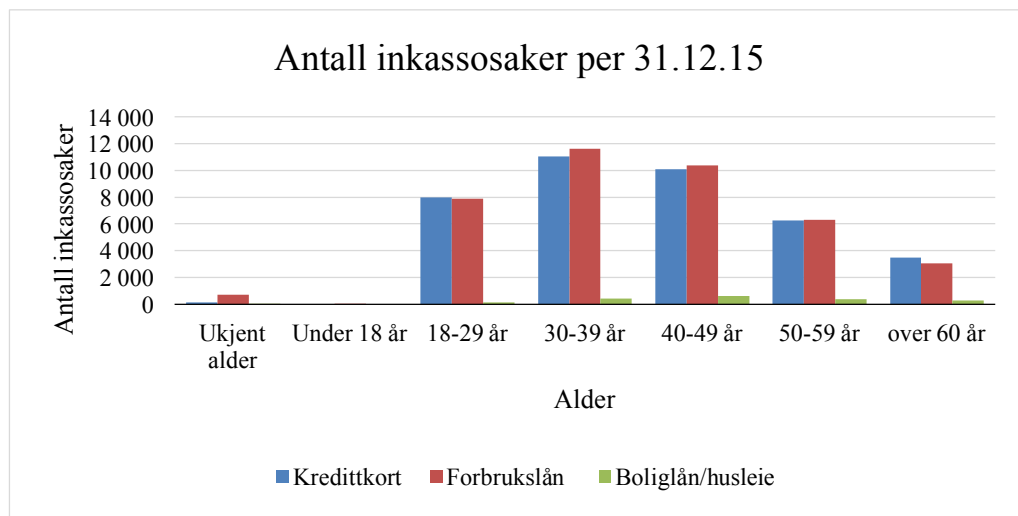

Figur 2.2: Vekst i forbrukslån og husholdningenes innenlandske bruttogjeld (K2) fra 2001 – 2016

(Finanstilsynet, 2017c; Statistisk sentralbyrå, 2017c)

Gjennomsnittlig utlånsrente for forbrukslån har siden 2005 ligget rundt 13-14 %, men det estimeres at gjennomsnittsrenten på forbrukslån i realiteten er høyere, da den trekkes ned av kredittkortgjeld som ikke bærer renter (Hagen, et al., 2017). Til sammenligning har gjennomsnittlig rente på utestående utlån til husholdninger i samme periode vært 4,3 % (Statistisk sentralbyrå, 2017f). Stort opptak av dyr, usikret kreditt øker risikoen for at husholdningene havner i betalingsvansker dersom uforutsette livshendelser eller konjunkturedringer inntreffer. Tall fra Kredinor viser at antall inkassosaker (fra og med purring/ inkassovarsel) utgjør en betydelig større andel for usikrede kreditter enn for boliglån. Figur 2.3 viser at forbrukere i aldersgruppen 30-39 år pådrar seg flest inkassosaker. For disse

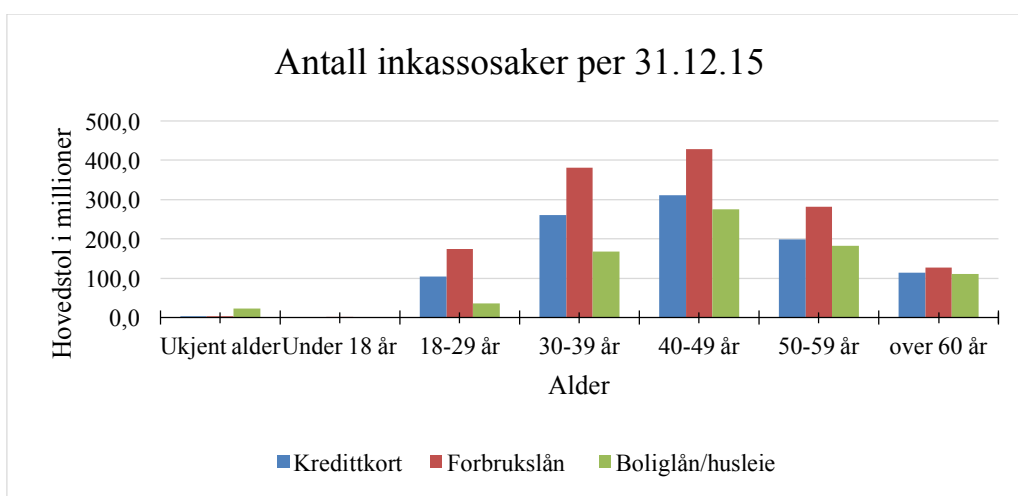
forbrukerne ble det per 31.12.15 opprettet i overkant av 11.000 inkassosaker for både kredittkort og forbrukslån, i motsetning til rundt 400 inkassosaker tilknyttet boliglån.

Figur 2.3: Antall inkassosaker per 31.12.15

(Data mottatt på epost fra Baard Bratsberg, styreleder i Kredinor, den 22.02.17)

Figur 2.4 viser at selv om antall inkassosaker er mye høyere for usikret enn for sikret kreditt, blir forskjellen mindre når antall saker måles i millioner. Til forskjell fra figur 2.3 er det nå forbrukere i aldersgruppen 40-49 år som misligholder mest. For kredittkort og forbrukslån er mislighold per inkassosak for disse forbrukerne henholdsvis kroner 30.804 og 41.380, mens det for boliglån er hele 447.882 kroner. Mislighold tilknyttet usikrede kreditter utgjør således relativt beskjedne beløp sammenlignet med boliglån, og det er da urovekkende at totalt beløp er over dobbelt så høyt for usikret som for sikret kreditt.

Figur 2.4: Antall inkassosaker per 31.12.15 (målt i millioner)

(Data mottatt på epost fra Baard Bratsberg, styreleder i Kredinor, den 22.02.17)

Statistisk sentralbyrå spår at 2017 blir året der nedgangen i petroleumssektoren avtar, og norsk økonomi vil oppleve et konjunkturomslag. De legger til grunn at styringsrenten har nådd sitt laveste nivå, og at den gradvis vil øke fra 2019 (Statistisk sentralbyrå, 2016). Den sterke veksten i forbrukslån, samt økningen i gjeldsgrad, har gjort husholdningene mer sårbare ovenfor slike konjunkturedringer. Lånerenten vil imidlertid holde seg stabilt lav også i årene fremover, og det er da fare for at husholdningenes sårbarhet kan øke ytterligere dersom de fortsetter å konsumere og låne slik som i dag.

2.3 Lønnsomhet og konkurranse i markedet

Flere år med god lønnsomhet har gjort markedet for usikret kreditt til et attraktivt satsningsområde for både etablerte og nyetablerte kredittforetak (Finanstilsynet, 2017b). Det satses i større grad på innovasjon og teknologisk utvikling og stadig flere aktører opererer nå utelukkende på nett. Økt nettsatsing er med på å bryte opp de geografiske markedsområdene, da løsninger for å søke lån tilgjengeliggjøres i større grad enn tidligere. Forbrukere og kredittforetak unngår således de geografiske barrierene knyttet til fysiske kundemøter, da en stadig større del av søknadsprosessen foregår på nett (Jensen, 2014a).

I det norske forbrukslånsmarkedet utgjør nisjebankene rundt 40 % av markedet, der tre av de største, Bank Norwegian, Komplett Bank og yA Bank, har stått for rundt 2/3 av den totale veksten i markedet siden 2014 (Hagen, et al., 2017). At Bank Norwegian og Komplett Bank eies av selskaper som opererer i henholdsvis fly- og elektronikkbransjen, viser at forbruksfinansiering har blitt et satsningsområde, også for selskaper som ikke har sin kjernevirksomhet i finansbransjen. Bank Norwegians suksess har ført til at selskapets markedsverdi nå overstiger verdien av flyselskapet Norwegian (Nilsen, 2016).

Lønnsomheten i forbrukslånsmarkedet har de siste årene vært svært høy, til tross for en sterk tilvekst av nye aktører. Finansdepartementet er derfor bekymret over manglende priskonkurranse i markedet (Finansdepartementet, 2016-2017). Dette er uheldig, da svak konkurranse ofte medfører svekket innovasjon og effektivitet i utviklingen av nye finansielle tjenester, som igjen medfører dårligere vilkår og høyere priser for forbrukerne (Jensen, 2014b). Finansdepartementet mener manglende priskonkurranse i hovedsak skyldes økt satsning på markedsføring og produktutvikling, fremfor å konkurrere på pris (Finansdepartementet, 2016-2017). Forbrukerombudet peker på at markedsføringen de siste årene har blitt mer omfattende

og at stadig mer aggressive virkemidler tas i bruk for å sikre seg nye kunder (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016; Finansdepartementet, 2016-2017). Regjeringen har på bakgrunn av dette kommet med forslag til innstramming av markedsføringen av usikret kreditt. Forslaget innebærer blant annet at direkte markedsføring, slik som adressert reklame og telefonsalg, vil bli forbudt. Videre er det også forslag om forbud mot markedsføring som fokuserer på at det er enkelt og raskt å få innvilget kreditt, da dette kan oppfordre til uansvarlig låneopptak (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017).

2.4 Kredittvurderingsprosessen

I Finansavtaleloven heter det at låne- og kredittgiver plikter å vurdere forbrukers kredittverdighet før en eventuell kredittavtale kan inngås (Finansavtaleloven, 1999, §46). Dette er for å beregne forbrukers tapsrisiko og økonomiske betjeningsevne, både for å sikre eget engasjement og for å hindre at forbruker tar opp kreditt han ikke makter å betjene (Moen, 1997). Grundigheten av kredittvurderingen er avhengig av størrelsen på kreditten og hvilken type kreditt som søkes (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Ifølge Bråthen et al. (2008, s. 19) innhentes det følgende opplysninger ved en kredittvurdering:

1. Navn, fullstendig adresse, telefonnummer og fødselsdato
2. Jobbsituasjon
3. Skatteligging
4. Næringsinteresser / -roller
5. Fast eiendom
6. Betalingserfaring
7. Gjeld

Ved søknad om *større kreditter*, slik som boliglån eller større usikrede forbrukskreditter, gjennomføres det en ordinær kredittvurdering (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Dette innebærer en relativt grundig innhenting av informasjon om forbruker og hans økonomiske situasjon “på grunnlag av fyllestgjørende opplysninger innhentet hos forbrukeren og om nødvendig fra relevant database” (Finansavtaleloven, 1999, §46). Dette er opplysninger om blant annet total gjeldsbelastning og detaljer tilknyttet bruken av kredittkort, samt informasjon om betalingsanmerkninger, rettsavgjørelser og konkurser der dette eksisterer (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). En ordinær kredittvurdering baseres på tre sentrale forhold (Moen, 1997):

-
1. Betalingsevne
 2. Betalingsvilje
 3. Sikkerhet

Betalingsevne er forbrukers evne til å betjene søkt kreditt, og regnes som den viktigste enkeltfaktoren for om en kreditt bør innvilges eller ikke. Forbrukers rådighetsbeløp, inntekt fratrukket faste kostnader, er et godt estimat på betalingsevne.inntekt og jobbsituasjon kan verifiseres gjennom selvangivelser, lønnsslipper og arbeidskontrakter. Ulike offentlige databaser, kredittopplysningsforetak og eiendomsregistre kan videre gi informasjon om skatteopplysninger, næringsinteresser og fast eiendom (Moen, 1997). Det er derimot ikke like enkelt å innhente informasjon rundt forbrukers gjeldssituasjon, spesielt usikret gjeld, dersom slike opplysninger ikke fremkommer av selvangivelser og andre databaser.

Betalingsvilje er forbrukers vilje til å betjene kreditt i tråd med kredittforetakets forutsetninger. Tilfredsstillende betalingsevne garanterer ikke for forbrukers betalingsvilje, da denne i stor grad baseres på risikoprofil og tidligere betalingsvaner (Moen, 1997). Da det er lite kostnadseffektivt å gjøre en manuell vurdering av samtlige kunders risikoprofil, benytter de fleste kredittforetak en scoremodell. Der beregnes forbrukers risikoprofil ut fra sannsynligheten for at forbruker pådrar seg en betalingsanmerkning i løpet av de 12 første månedene etter en kredittavtale er inngått. En kredittscore blir så beregnet på bakgrunn av forbrukers statistiske risiko for å pådra seg en betalingsanmerkning sammenlignet med personer i samme aldersgruppe og livssituasjon (Bisnode, u.å).

Hvilke søknader som godkjennes og avslås vil variere med kredittforetakets risikoprofil. I følge Bisnode (u.å) vil ikke enkeltforhold alene medføre en lav scoreverdi og følgelig lav betalingsvilje, men heller en kombinasjon av en rekke forhold. Unntaket er hvis forbruker har pådratt seg alvorlige betalingsanmerkninger. Store svingninger i inntekt og hyppig skifte av arbeidsgiver påvirker scoreverdien negativt, da dette kan indikere en lite stabil økonomi. I tillegg har forbrukers skatteklasse innvirkning, da kostnader og utgifter for eksempel ofte er større for en eneforsørger. Ulike næringsinteresser kan også ha en negativ effekt, da enkelte selskapsformer er mer risikable enn andre.

Ved å ta *sikkerhet* i forbrukers formuesobjekt kan kredittforetaket sikre hele eller deler av sitt engasjement dersom forbruker, mot formodning, skulle få betalingsproblemer etter innvilget

kreditt (Moen, 1997). Ved innvilgelse av usikrede kreditter, slik som forbrukslån og kredittkort, blir det derimot ikke registrert pant i forbrukers formuesgode. Således øker kredittforetakets risiko ved at muligheten for inndrivelse av kreditt reduseres.

Ved søknad om *mindre kreditter*, slik som kredittkort og enkelte forbrukslån, gjennomføres det ofte en forenklet kredittvurdering (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Hva som regnes som en “mindre kreditt” kan variere fra foretak til foretak, men det er tenkelig at grensen ligger rundt 70.000 - 100.000. En forenklet kredittvurdering er en fullautomatisert elektronisk prosess basert på forbrukers inntekt og scoreverdi. Dersom forbruker oppfyller de gitte kravene til inntekt og viser god betalingsvilje, vil det ikke innhentes ytterligere dokumentasjon og søknaden vil automatisk bli godkjent. Dette er hensiktsmessig i de tilfeller der lånebeløpet er lavt, da det ikke er kostnadseffektivt å gjennomføre en full kredittvurdering. Den forenklede kredittvurderingen er på mange måter strengere enn den ordinære, da den kun baseres på to faktorer.

Det har lenge vært snakk om strengere kredittvurderinger, og Finanstilsynet vedtok nylig strengere retningslinjer for forbrukslån og kredittkort. Dette innebærer blant annet at kredittforetakene bare kan utstede ett kredittkort med en maksimal kredittramme på 25.000 per kunde uten å gjennomføre en grundig kredittsjekk. Ved flere kort eller større kreditter må en grundigere sjekk av både betalingsevne og gjeldsgrad gjennomføres (Bjerknes, 2017). Strengere retningslinjer forutsetter i midlertidig at kredittforetakene har tilgang på nødvendig gjeldsinformasjon til bruk i kredittvurderingsprosessen.

2.5 Prising

Usikrede forbrukskreditter medfører som nevnt økt risiko for kredittforetakene, da det ikke registreres pant i formuesgode. En høyere risiko medfører at forbrukerne må betale en høyere rente for å dekke inn kredittforetakenes tapsrisiko ved å yte kreditt. I dag benytter de fleste kredittforetakene seg av en differensiert prising, der renten på usikret kreditt er tilpasset kundenes risikoprofiler. Renten vil også avhenge av lånesum og nedbetalingstid. Som eksempel har vi benyttet en lånekalkulator hos Skandiabanken for å vise hvilke månedlige kostnader et forbrukslån kan medføre. Gjennomsnittlig rente på 10.08 % er oppgitt, og vi har valgt et beløp på 250.000 kroner med en løpetid på 5 år. Det månedlige beløpet blir da 5.322 kroner (Skandiabanken, u.å). Renten er avhengig av forbrukers risiko og således kan en kunde

med god betalingsevne få en lavere rente og følgelig lavere månedskostnad. På samme måte vil kunder med høy risiko kunne få en høyere rente og høyere månedlig kostnad.

Tabell 2.1 sammenligner effektive renter på forbrukslån for et utvalg tradisjonelle banker og nisjebanker. Alle de tradisjonelle bankene i vårt utvalg opererer med uniform prising, med unntak av Skandiabanken. Samtlige av nisjebankene benytter differensiert prising.

Tabell 2.1: Sammenligning av effektive renter for et utvalg kredittforetak

Kredittforetak	Nedre alder	Låneramme	Løpetid	Differensiert prising	Uniform prising
Tradisjonelle banker					
DNB	18 år	10.000 - 300.000			27,63% - 17,80%
Skandiabanken	18 år	50.000 - 500.000	1-10 år	8,3% - 18,33%	
Nordea	18 år	Inntil 250.000	1-8 år		18,52%
Sparebank 1	23 år	Inntil 200.000	1-8 år		21,65 %
Sparebanken Vest	18 år	10.000 - 100.000	1-10 år		16,03 %
Nisjebanker					
Monobank	25 år	10.000 - 500.000	1-15 år	9,70% - 40,26%	
Santander C. Bank	23 år	10.000 - 350.000	1-15 år	8,60% - 30,08%	
Bank Norwegian	23 år	5.000 - 600.000	1-15 år	9,59% - 39,68%	
Komplett Bank	20 år	10.000 - 500.000	1-15 år	9,70% - 38,23%	
Opp Finans	21 år	10.000 - 500.000	1-15 år	8,60% - 30,08%	
yA Bank	20 år	25.000 - 500.000	1-15 år	9,52% - 31,64%	
Instabank	23 år	5.000 - 500.000	1-15 år	9,58% - 39,70%	
Bank 2	18 år	300.000 - 10.000.000	1-30 år	4,95% - 30,28%	

Klikk Lån	20 år	10.000 - 40.000	1-6 år	19,89% - 52,85%	
-----------	-------	-----------------	--------	-----------------	--

(DNB, u.å.-a; Fagweb AS, 2017b; Nordea, 2017c; Skandiabanken, u.å.; SpareBank 1 SR-Bank, u.å.; Sparebanken Vest, u.å.)

Ved uniform prising tilbys forbrukerne samme rente uavhengig av risikoprofil. Således vil gode betalere subsidiere en del av risikoen kredittforetakene påtar seg ved å yte lån til dårlige betalere, ved at de må betale en høyere rente enn det deres risikoprofil tilsier. Selv om kredittforetakene ikke differensierer på pris, vil de likevel tilby differensierte låneprodukter. Mindre risikable betalere få da muligheten til å ta del i fordelsprogrammer med bedre lånebetingelser. For eksempel vil Saga-kunder hos DNB få låne til renter mellom 11,36 % og 13,05 %, mens renten på forbrukslån til ordinære kunder er 17,80-27,63 % (DNB, u.å.-b). Når det således differensieres gjennom produktegenskaper, vil det indirekte også differensieres på pris.

2.6 Behov for registrering av usikret gjeld

I dag har kredittforetakene begrensede muligheter til å verifisere informasjon rundt forbrukernes gjeldssituasjon. Dette er fordi det ikke eksisterer en fullstendig oversikt over usikret gjeld utover det som fremkommer i selvangivelsen. Kredittgiver får da større vanskeligheter med å skille mellom ulike risikogrupper, noe som kan resultere i at kreditt blir innvilget på feil grunnlag. Dersom forbruker har mye usikret gjeld og bevisst unnlater å opplyse om dette, kan han likevel få innvilget kreditt på bakgrunn av at kredittforetakene ikke har tilgang på fullstendig informasjon. Det samme gjelder dersom forbruker har aktive inkassosaker, men ikke har registrerte betalingsanmerkninger på søkertidspunktet (Bråthen, et al., 2008). Kredittforetakene har også ulik informasjon seg imellom utover det selvangivelse og offentlig registre kan opplyse om. Særlig nyoppstartede nisjebanker vil mangle historiske data om kunders betalingsvilje, og således ha dårligere forutsetninger i kredittvurderingsprosessen, i motsetning til veletablerte kredittforetak med en bedre kundedatabase.

Feilaktig innvilgelse av lån oppstår ikke nødvendigvis på bakgrunn av dårlige kredittvurderinger, men heller på grunn av manglende informasjon. Økt tilgang på informasjon er således en forutsetning for at bankene skal kunne gjennomføre grundigere

kredittvurderinger i henhold til de nye retningslinjene fra Finanstilsynet. På bakgrunn av dette er det behov for et tiltak som fjerner informasjonsgapet i markedet. Gjeldsinformasjonsloven er nettopp et slikt tiltak som skal bedre informasjonsgrunnlaget i kredittvurderingsprosessen, og på den måten forhindre at kredittforetakene innvilger lån på feil grunnlag.

3. Gjeldsinformasjonsloven - lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersoner

I dette kapittelet vil vi forklare formålet med gjeldsinformasjonsloven, samt lovens foreløpige utforming og ønsket virkning på kredittvurderingsprosessen. Vi vil også presentere lovens utvikling fra 2002 til 2017 for å vise hvordan den har gått fra å være et forslag med liten støtte, til et realistisk lovforslag med støtte fra både næringsliv og politikere. I dette kapittelet vil vi enkelte plasser benytte betegnelsen ”gjeldsregister” i stedet for ”gjeldsinformasjonslov”, da dette var den korrekte betegnelsen frem til april 2017. Lovens utvikling vil bli oppsummert i tabell 3.1.

3.1 Gjeldsinformasjonslovens formål

“Lovens formål er å legge til rette for sikker, ordnet og effektiv registrering og utlevering av gjeldsopplysninger for å bidra til bedre kredittvurdering og forebygge gjeldsproblemer blant enkeltpersoner ” (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017, s. 66).

En gjeldsinformasjonslov skal således sørge for en bedre kredittvurdering gjennom formidling av informasjon om enkeltpersoners gjeld. På denne måten vil informasjonsgapet mellom kredittforetakene og enkeltpersoner fjernes, og man kan i større grad forhindre at enkeltpersoner havner i gjeldsproblemer.

3.2 Hva er gjeldsinformasjonsloven?

I juni 2017 vedtok Stortinget innføringen av *Lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersoner - gjeldsinformasjonsloven*. Loven skal implementeres ved at private aktører gis konsesjon til å etablere et gjeldsinformasjonsforetak som skal tilby gjeldsopplysning til kredittforetak til bruk i kredittvurderingsprosessen. Det er rom for å opprette mer enn ett gjeldsinformasjonsforetak, og selve utformingen er således opp til hvert enkelt foretak. Eksempelvis har det vært foreslått et gjeldsregister som vil fungere som en gjeldsdatabase, men også en spørretjeneste via en gjeldsportal der det vil bli mulig å be om informasjon direkte fra kredittforetakenes egne databaser (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017).

Videre gjør loven kredittforetakene pliktig til å innrapportere informasjon om enkeltpersoners gjeld til gjeldsinformasjonsforetaket (-ene). Dette vil også gjelde for utenlandske foretak som har filialer i Norge. I første omgang er det all usikret kreditt, altså forbrukslån og kredittkort, som skal rapporteres. Dette vil bety at 80-90 % av den økonomisk aktive befolkningen blir registrert, da de fleste forbrukere over 18 år eier et kredittkort. Da opplysninger av denne art per dags dato er underlagt kredittforetakenes taushetsplikt, må elementer i finansavtaleloven endres for at kredittforetakene skal kunne innrapportere og benytte slike opplysninger i kredittvurderingsprosessen. Selve gjeldsinformasjonsforetaket plikter også å legge til rette for både rapportering og tilgjengeliggjøring av mottatt gjeldsinformasjon. Det vil si at foretaket må registrere mottatte gjeldsopplysninger, slik at informasjonen til enhver tid er oppdatert og fullstendig (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, 2016-2017).

Tilgangen til gjeldsinformasjonen er forbeholdt finansforetak som skal foreta kredittvurderingssaker i forbindelse med kredittsøknad, kommuner i forbindelse med søknad om startlån og økonomisk rådgivning, kredittopplysningsforetak, samt Norges Bank og Finanstilsynet av hensyn til forskning. Det er ikke tillatt å videreformidle gjeldsopplysninger til en tredjepart, verken til boligutleiere, elektrisitetsleverandører, teleselskap eller inkassoselskaper. Dette fordi gjeldsinformasjonen skal fungere som et verktøy i forbindelse med kredittvurderingen, ikke være til hinder for inngåelse av leie- eller abonnementsavtaler. (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017).

3.3 Gjeldsinformasjonslovens påvirkning på kredittvurderingsprosessen

Innføringen av gjeldsinformasjonloven forventes å bedre kredittvurderingen ved å gi økt tilgang på informasjon, slik at kredittforetakene får bedre oversikt over gjeld som ikke fremgår av selvangivelser eller andre databaser. De vil da i større grad kunne avdekke hvorvidt forbruker utelater informasjon om eksisterende gjeldsforpliktelser og omfanget av disse. Dette vil gi kredittforetakene bedre grunnlag for å gjennomføre en mer presis kredittvurdering, nettopp fordi gjeldsinformasjon vil påvirke vektingen i kredittscoreberegningen. Høy forbruksgjeld vil følgelig gi en lavere scoreverdi, slik at færre kunder med høy gjeldsgrad vil få innvilget lån. Dette vil gagne begge parter, ettersom risikoen for kredittforetakene reduseres, samtidig som færre individer setter egen økonomi i en vanskelig situasjon (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016).

3.4 Gjeldsinformasjonslovens utvikling

Allerede i 2002 begynte man å snakke om behovet for et gjeldsregister. Det ble under *Innstilling O. nr. 15* påpekt at det ikke fantes noen oversikt over enkeltpersoners gjeld, og regjeringen ble bedt om å utrede konsekvensene av å opprette et sentralt gjeldsregister (Stortinget, 2002-2003). Selv om forslaget ble fremmet i Stortinget, fikk det ikke nok stemmer til at videre utredning ble aktuelt. Under *Innstilling S. nr. 120* ble gjeldsregisteret igjen foreslått. Denne gangen fikk forslaget gjennomslag og en videre utredning ble iverksatt (Bråthen, et al., 2008; Stortinget, 2006-2007).

Utredningen ble gjennomført i 2007-2008 av professor dr. juris Tore Bråthen, førsteamanuensis Ole Skalpe og førstelektor Monica Viken ved Handelshøyskolen BI. Formålet var å avdekke om innføringen av et gjeldsregister i Norge ville være hensiktsmessig for å begrense gjeldsproblemene. Det ble særlig fokusert på hvilke konsekvenser et gjeldsregister ville få for personvernet til enkeltpersoner. Da utredningen var på høring i 2008, var det mange høringsinstanser som var negative til innføringen. Dette var i hovedsak på grunn av usikkerhet knyttet til registerets virkning, og om det ville være samfunnsøkonomisk lønnsomt (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016).

I 2012 ble det avgitt en ny rapport der økonomiske konsekvenser og modeller for utforming av et gjeldsregister ble undersøkt. Da rapporten ble sendt på høring i 2012-2013 var høringsinstansene positive til at gjeldsregisteret ville forebygge gjeldsproblemer (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013). Videre ble det opprettet et forslag til lovvedtak, *Prop. 105 L*, basert på rapporten fra 2012 og høringsnotatet. Forslaget ble imidlertid trukket sent i 2013 med begrunnelse i at departementet ønsket å utrede enkelte emner videre (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013).

I 2016 ble gjeldsregisteret på nytt tatt opp til vurdering og sendt til høring. Oppslutningen blant høringsinstansene var positiv, selv om det var ulike preferanser med tanke på utforming og drift av selve registeret (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017; Regjeringen, 2016). Basert på dette la Barne- og likestillingsdepartementet våren 2017 frem et nytt lovvedtak; *Lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersoner (gjeldsinformasjonsloven)*. I dette lovforslaget var høringssvar og merknader knyttet til høringsnotatet hensyntatt (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Dette medførte en endring i begrepene knyttet til loven,

og «gjeldsregisterloven» ble endret til «gjeldsinformasjonsloven». Det ble også åpnet for at konsesjonshaverne i stor grad kunne velge selv hvilken teknologisk løsning og utforming registeret skulle ha. Forslaget ble godkjent i Statsråd 5.april 2017 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016-2017). Saken ble behandlet av Familie- og kulturkomiteen og ble tatt opp i Stortinget den 7. juni 2017, der den ble enstemmig vedtatt. (Familie- og kulturkomiteen, 2017; Stortinget, 2017a, 2017b).

Tabell 3.1: Gjeldsinformasjonslovens utvikling

Årstall	Offentlig dokument	Navn	Utfall
2002-2003	Innstilling O. nr. 15	<i>Innstilling fra finanskomiteen om lov om endringer i lov 17.juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner mv. (gjeldsordningsloven)</i>	Videre utredning ble ikke vedtatt.
2006-2007	Innstilling S. nr. 120	<i>Innstilling fra Familie- og kulturkomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Åse Gunhild Woie Duesund, Dagfinn Høybråten, May-Helen Molvær Grimstad og Bjørg Tørresdal om tiltak for å bekjempe fattigdom og forebygge gjeldsproblemer</i>	Frarådningsplikten ble innført og utredning vedtatt.
2007-2008	Utredning	<i>Utredning om gjeldsregister i Norge</i>	Utredningen konkluderte med at et register ikke var hensiktsmessig.
2008	Høring	<i>Utredning om gjeldsregister i Norge</i>	Negativ stemning rundt innføring.
2012	Rapport	<i>Alternative modeller for registrering av usikret forbrukskreditt til bruk ved kredittvurdering</i>	Konkluderte med at et gjeldsregister kunne dempe omfanget av alvorlige gjeldsproblemer.
2012	Høringsnotat	<i>Registrering av enkeltpersoners kreditt</i>	Positiv oppslutning

		<i>til bruk ved kredittvurdering</i>	fra høringsinstansene.
2012-2013	Prop. 105 L	<i>Endring i tinglysningsloven mv (registrering av gjeld)</i>	Ble trukket av Barne- og likestillingsdepartementet sent i 2013.
2016	Høringsnotat	<i>Lov om registrering av enkeltpersoners gjeld (gjeldsregisterloven)</i>	Positiv oppslutning blant høringsinstansene.
2016-2017	Prop. 87L	<i>Lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersoner (gjeldsinformasjonsloven)</i>	Forslag godkjent i Statsråd.
2017	Innstilling 365L	<i>Innstilling til Stortinget fra Familie- og kulturkomiteen</i>	Lov vedtatt.

(Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012a, 2012b, 2012-2013, 2013; Barne- og likestillingsdepartementet, 2016, 2016-2017; Bråthen, et al., 2008; Familie- og kulturkomiteen, 2017; Stortinget, 2002-2003, 2006-2007)

4. Teoretisk grunnlag

I dette kapittelet vil vi presentere teorien som vi har benyttet for å definere problemstillingens fire delspørsmål, og som er relevant for tolkningen av funnene som presenteres senere i oppgaven. Vi vil først presentere hvordan rasjonelle og irrasjonelle konsumenter forholder seg til konsum og opptak av kreditt ved en eventuell renteendring. Videre vil vi presentere konkurranseformen og konkurransesituasjonen i markedet, før vi presenterer teori om prisdifferensiering, samt konsument- og produsentteori. Teorien vil knyttes til markedet for usikrede kreditter slik at det blir tydelig hvordan teorien kan hjelpe oss med å forstå denne typen marked. Alle figurene i dette kapittelet vil bli fremstilt med kvantum (kreditt) på x-aksen og pris (rente) på y-aksen, såfremt annet ikke er spesifisert.

Innledningsvis vil vi presentere hvordan vi skiller mellom konsumenter med ulike karakteristika og preferanser. Som en forenkling antar vi at man uten en gjeldsinformasjonslov ikke klarer å skille de ulike gruppene fra hverandre og at det derfor ikke differensieres på pris.

Lavrisikokunder (L) er kunder med god betalingsevne og lav risiko. Disse kundene vil være relativt prissensitive, og vil følgelig ikke ønske å betale en høyere rente enn hva deres kredittrisiko tilsier.

Høyrisikokunder (H) er kunder med en svakere betalingsevne og høyere risiko. Høyrisikokundene er mindre prissensitive, da de vet at egen kredittrisiko tilsier at de må betale en relativt høyere rente enn lavrisikokundene (L).

Gjeldsoffer (G) er forbrukere som man ved hjelp av gjeldsinformasjonsloven søker å rasjonere ut av markedet. Denne gruppen inngår i gruppen for høyrisikokunder (H), men består kun av en liten andel forbrukere.

4.1 Forbrukerpsykologi

4.1.1 Den rasjonelle konsumenten

Ved hjelp av en intertemporal modell vil vi beskrive hvordan en rasjonell konsuments konsum og låneopptak endres som følge av en renteendring. Vi ser dette ut fra en to-periode modell

der periode 1 er i dag, og periode 2 er i fremtiden. Vi vil her fokusere på endringen i konsum i periode 1. Inntekten er gitt ved konsumentens inntekt i dag, Y_1 , og forventet inntekt i periode 2, Y_2^e . Konsumet i de to periodene er henholdsvis C_1 i periode 1 og C_2^e i periode 2. Konsumenten kan velge å spare deler av inntekten, s , i periode 1 for å konsumere mer i periode 2. Maksimal konsumkostnad i henholdsvis periode 1 og periode 2 er da gitt ved (Gärtner, 2016, s. 80; Riis, 2010, s. 84):

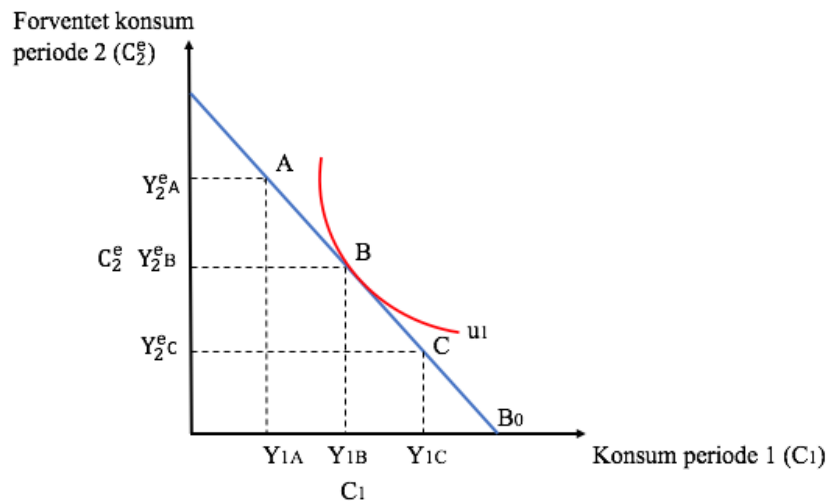
$$P_1 C_1 = Y_1 - s \quad (1)$$

$$P_2 C_2^e = Y_2^e + (1 + r) * s \quad (2)$$

Dersom konsumenten ønsker å konsumere mer enn inntekten i periode 1, kan han fritt låne beløpet tilsvarende en negativ sparing, $-s$, til renten, r . Dersom vi snur på uttrykk (2) og summerer med uttrykk (1), får vi at nåverdien av konsumkostnadene er lik nåverdien av inntektene (Gärtner, 2016, s. 80; Riis, 2010, s. 85):

$$P_1 C_1 + \frac{P_2 C_2^e}{(1 + r)} = Y_1 + \frac{Y_2^e}{(1 + r)} \quad (3)$$

Figur 4.1 illustrerer konsumentens budsjettbetingelse, der x-aksen illustrerer konsum i dag og y-aksen forventet konsum i periode 2. Helningen på budsjettkurven, $-(1 + r)$, illustrerer bytteforholdet mellom konsum i dag og periode 2 (Riis, 2010). A, B og C er ulike inntektskombinasjoner som alle gir lik nåverdi av forventet inntekt. Indifferenskurven, u_1 , illustrerer konsumentens preferanser, og således nytteverdi, ved gitt konsum. Da indifferenskurven tangerer budsjettlinjen i punkt B, maksimeres konsumentens nytte ved å konsumere C_1 i periode 1 og C_2^e i periode 2 (Pindyck, 2013). Gitt at konsumet i dag er høyere enn inntekten, $C_1 > Y_1$, må konsumenten ta opp kreditt for å finansiere deler av konsumet. Ved inntektskombinasjon A og ønsket konsum C_1 i periode 1, må konsumenten låne tilsvarende $C_1 - Y_{1A}$ i dag. Følgelig vil man ved inntektskombinasjon B eller C konsumere hele sin inntekt eller spare tilsvarende $Y_{1C} - C_1$.

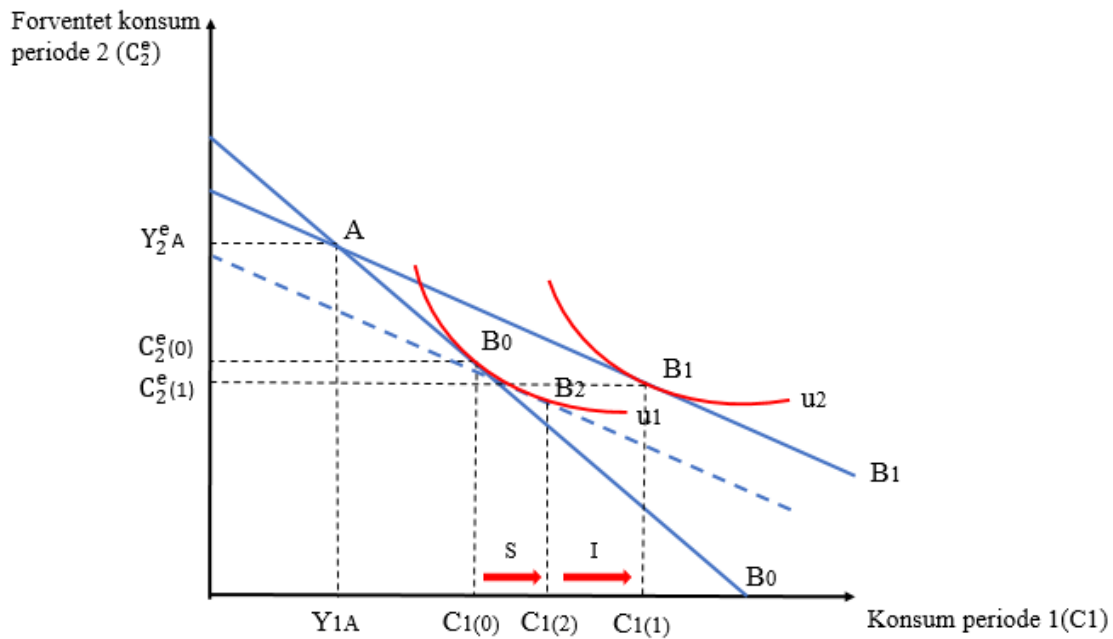

Figur 4.1: Intertemporal budsjettkurve

Inspirert av (Riis, 2010, s. 85)

La oss anta at den rasjonelle konsumenten er låntaker med inntektskombinasjon A. En rentereduksjon gjør det billigere for konsumenten å ta opp kreditt i periode 1. Dette er illustrert i figur 4.2 ved at budsjettlinjen vrir seg i punkt A og får en slakere helning. Det oppstår da to effekter: inntektseffekt og substitusjonseffekt. Substitusjonseffekten viser endring i konsum i periode 1 som følge av at det har blitt relativt billigere å konsumere i periode 1, gitt at konsumentens nyttenivå holdes konstant (Pindyck, 2013). Effekten reflekteres ved at den stiplede hjelpelinjen, som er parallell med den nye budsjettlinjen B_1 , tangerer den opprinnelige indifferenskurven, u_1 . Konsumenten vil følgelig konsumere $C_{1(2)}$ i stedet for $C_{1(0)}$, slik at det har oppstått en substitusjonseffekt (S) tilsvarende $C_{1(0)}$ til $C_{1(2)}$.

Inntektseffekten viser endring i konsum i periode 1 som følge av at konsumenten har fått økt kjøpekraft, gitt at relative priser holdes konstant (Pindyck, 2013). Konsumenten maksimerer nytten der den nye indifferenskurven, u_2 , tangerer den nye budsjettlinjen, B_1 . Inntektseffekten (I) gjør at konsumenten ønsker å øke sitt konsum ytterligere fra $C_{1(2)}$ til $C_{1(1)}$. Den totale effekten av rentereduksjonen er økt konsum i periode 1 fra $C_{1(0)}$ til $C_{1(1)}$.

Figur 4.2: Endring i konsum som følge av en redusert rente

Inspirert av (Riis, 2010, s. 87)

4.1.2 Den irrasjonelle konsumenten

I økonomisk teori antas det at man har å gjøre med rasjonelle, nyttemaksimerende konsumenter, som har konsistente preferanser over tid. I DellaVigna (2009) vises det imidlertid til at intertemporale beslutninger som innebærer gevinst kan endre konsumentens rasjonalitet, avhengig av når gevinsten forekommer. Konsumenter er i stor grad utålmodige og vil nyte av gevinsten i nåtid, og lider således av problemer med selvkontroll. Når man skal evaluere fremtidige utfall vil det i tillegg ofte være tendenser til overdreven selvtillit og tro på egen evne til å kontrollere problemene. Studier viser at man i stor grad konsumerer goder som gir kortsiktig gevinst i dag, fremfor å investere i goder som gir høyere gevinst i fremtiden (DellaVigna, 2009).

Markedet for kreditt er et typisk eksempel på hvordan både utålmodighet, og problemer knyttet til selvkontroll, fungerer i virkeligheten. Opptak av kreditt gir gevinst ved at man kan forbruke i dag, mens kostnaden kommer i fremtiden. Den naive og selvsikre konsumenten vil ta opp kreditt i god tro om at han i fremtiden vil klare å betale alt tilbake, gjerne før renten begynner å løpe. Mange underestimerer da eget behov for fremtidig forbruk og dagens forbruk koster

dyrt i fremtiden. I tillegg underestimerer man også sjansen for at man selv skal havne i problemer. Man har således overdreven tro på egen økonomiske situasjon.

4.2 Konkurransen i kredittmarkedet

Det er nærliggende å anta at det i markedet for usikrede kreditter konkurreres på pris, og ikke kvantum. Dette fordi forutsetningen om bindende produksjonskvantum ved kvantumskonkurranse er lite holdbar i kredittmarkedet. Ved kvantumskonkurranse, også kalt Cournot-konkurranse, forutsettes det at kredittforetakene fastsetter kvantum simultant, og at kredittforetakene er bundet til å tilby annonsert kvantum (Sørgard, 2003). Dersom kredittforetakene ønsker å øke utlånsvolumet for å tilfredsstille det økte lånebehovet, er dette fullt mulig gitt at bankene har tilgang på finansiering og en forsvarlig kapitaldekning bak utlånet. Således holder ikke forutsetningen for Cournot-konkurranse.

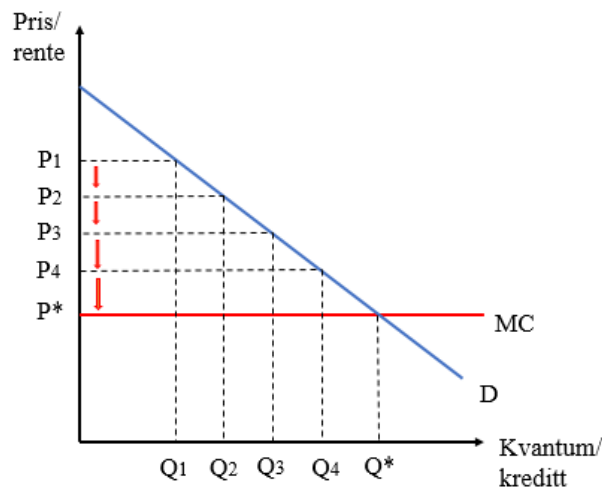
Ved priskonkurranse, også kalt Bertrand-konkurranse, fastsettes prisene simultant, basert på forventninger om konkurrentenes prissetting. For bedrifter som tilbyr homogene produkter, som vi antar forbrukslån og usikrede kreditter å være, vil prisen ene og alene være avgjørende for om kundene kjøper produktet hos gitt bedrift, eller hos konkurrenten (Sørgard, 2003). Dersom det antas kun to bedrifter i markedet, Bedrift (1) og Bedrift (2), lik grensekostnad MC og etterspørsel $D(P)$ lik produsert kvantum, vil følgelig profitten påvirkes av prissettingen (Sørgard, 2003, s. 64):

$$\pi = (P_1 - MC) * D(P_1) \quad \text{hvis } P_1 < P_2 \quad (4)$$

$$\pi = \frac{(P_1 - MC) * D(P_1)}{2} \quad \text{hvis } P_1 = P_2 \quad (5)$$

$$\pi = 0 \quad \text{hvis } P_1 > P_2 \quad (6)$$

Ved homogene produkter vil bedriften med lavest pris kapre hele markedet, gitt at den har stor nok kapasitet. Dersom bedriftene tar samme pris, vil de dele markedet likt mellom seg. Det er da ønskelig å sette prisen marginalt lavere enn konkurrenten for å sikre seg hele markedet. Så lenge prisen er høyere enn grensekostnaden, vil bedriftene alltid angre på eget prisvalg dersom konkurrenten tar en marginalt lavere pris. Således vil prisen konkurreres ned til grensekostnaden, og bedriftene får null i profitt. Dette karakteriseres som Bertrand-paradokset og illustreres i figur 4.3 under (Sørgard, 2003, s. 67).

Figur 4.3: Bertrand-paradokset

Dagens marked for usikrede kreditter består av mange små og store tilbydere, og kan således minne om et frikonkurransemarked. Et frikonkurransemarked bygger på forutsetninger om produkthomogenitet, perfekt informasjon, etablerings- og avviklingsfrihet, samt at både produsent og konsument er pristakere (Pindyck, 2013). I kredittmarkedet kan man anta at forbrukslån og kredittkort er relativt like produkter, uavhengig av kredittilbyder. Dersom man også legger dagens digitalisering til grunn, der de tradisjonelle kredittforetakene stadig får konkurranse fra nye aktører og teknologibedrifter som utelukkende opererer på nett, kan man anta at det er stor grad av etablerings- og avviklingsfrihet. Disse to forutsetningene er viktige for å sikre en effektiv konkurranse i markedet, og for å sikre at det kun eksisterer én enkelt markedspris.

Den tredje forutsetningen om at både produsent og konsument er pristakere, handler om at hver enkelt kjøper og bedrift, kjøper og selger en så liten andel av markedets totale produksjon, at de ikke vil ha noen innvirkning på markedsprisen. Således blir markedsprisen fastsatt i skjæringspunktet mellom markedets tilbud- og etterspørselskurve. Det stemmer til en viss grad at markedet for usikrede kreditter består av mange små tilbydere, men det består også av store, veletablerte kredittforetak med en viss markedsrett over de andre aktørene. Således kan markedet for usikret kreditt heller minne om et marked med monopolistisk konkurranse.

I likhet med frikonkurransemarkedet, vil også et marked med monopolistisk konkurranse være preget av mange tilbydere og stor grad av etablerings- og avviklingsfrihet. En vesentlig forskjell er at produktene ikke lenger er perfekte substitutter, da de kan skille seg fra hverandre

på kvalitet og kredittilbydernens omdømme (Pindyck, 2013). Selv om forbrukslån og kredittkort blir sett på som homogene produkter, kan de ulike kredittilbyderne tilby litt ulike betingelser i form av rente og produktegenskaper. Veletablerte kredittforetak har i tillegg et mer etablert omdømme og en sterkere kundelojalitet enn nyetablerte aktører, slik at de kan tilby en litt høyere rente enn konkurrentene uten å miste kunder (Grønn, 2008). Disse kredittselskapene vil også ha bedre historiske data om kredittsøkerne, og således oppnå en konkurransefordel i kredittvurderingsprosessen. Markedsmakten vil derimot være begrenset, da det er mange kredittforetak som tilbyr tilnærmet samme produkt.

At noen kredittforetak har en viss markedsmakt, mens andre ikke har det, følger av en svikt i markedet. En annen årsak til markedssvikt er asymmetrisk informasjon, som vil si at kjøper og selger har ulik informasjon. Det at forbrukerne har mer informasjon om egen gjeldssituasjon, svekker kredittforetakenes beslutningsgrunnlag i kredittvurderingsprosessen. Ufullstendig informasjon fører således til at kredittforetakene tar en høyere pris enn det forbrukers kredittrisiko tilsier (Pindyck, 2013). Dette bryter med forutsetningen om perfekt informasjon ved priskonkurranse, og styrker således antagelsen om monopolistisk konkurranse.

I markedet for usikret kreditt har man også et tilfelle av *skjult atferd*, eller moralsk hasard, mellom kredittforetakene og forbrukerne. Sistnevnte kan bevisst holde tilbake informasjon om gjeld som ikke fremkommer av selvangivelsen, da det ikke er mulig for kredittforetakene å etterprøve informasjonen. For kredittforetakene blir det således vanskelig å anta kvaliteten på kredittsøkers økonomi, og lån kan utbetales på feil grunnlag og til personer som ikke har evne til å betjene lånet. En annen konsekvens av asymmetrisk informasjon, er at det blir færre forbrukere med god økonomi som ønsker å ta opp kreditt fordi kreditten prises høyt for å dekke tapsrisikoen foretakene beregner for de usikre betalerne (Pindyck, 2013). Således oppstår det en skjev fordeling av hvilke konsumenter som benytter seg av markedet (Grønn, 2008).

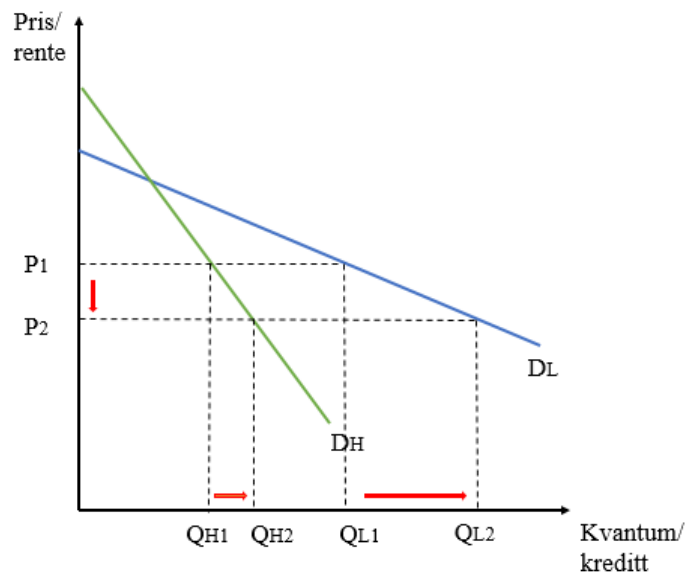
4.3 Prisdifferensiering

Prisdifferensiering, også kalt prisdiskriminering, forekommer når en bedrift bevisst tilbyr det samme produktet, til ulik pris, til ulike kunder eller kundegrupper for å øke sin profitt. Dette forutsetter at bedriften klarer å skille mellom de ulike kundene og at det ikke forekommer noen

form for videresalg, arbitrasje, av produktet (Pindyck, 2013). Det kreves også at produsenten har markedsrett.

Det skilles mellom tre former for prisdifferensiering: første-, andre-, og tredjegrads prisdifferensiering. Ved førstegrads prisdifferensiering tilbyr bedriften hver enkelt kunde en pris lik hans maksimale betalingsvilje, hans såkalte reservasjonspris. Ved andregrads prisdifferensiering tilbyr bedriften forskjellig pris ut fra ulike kvanta av samme produkt. Dette omfatter blant annet kvantumsrabatter, der gjennomsnittsprisen reduseres dersom solgt kvantum øker. Tredjegrads prisdifferensiering kan sees på som en videreutvikling av den første formen. Da det er lite kostnadseffektivt å skille mellom hver enkelt kunde, deles kundene opp i ulike grupper basert på deres etterspørselskurver. Dette er også mer hensiktsmessig, da det er vanskelig å vite den enkelte kundes reservasjonspris (Pindyck, 2013).

I kredittmarkedet er det hensiktsmessig å benytte seg av tredjegrads prisdifferensiering, der kundene deles inn i grupper basert på deres risikoprofiler. Som en forenkling antar vi at det skilles mellom to risikogrupper, lavrisiko (L) og høyrisiko (H), og at det i dag ikke differensieres på pris. Således er det lettere å observere de ulike gruppens betalingsvilje. Gitt at forbrukerne ikke ønsker å betale en mye høyere rente enn hva deres egen risiko tilsier, vil lavrisikokundene (L) ha den laveste betalingsviljen. Høyrisikokundene (H) vet at deres risiko tilsier at de må betale en høyere rente enn lavrisikokundene (L), og vil følgelig ha en høyere betalingsvilje. Dette blir reflektert under i figur 4.4, der en slakere helningen på etterspørselskurven illustrerer en mer prissensitiv forbruker med en lavere betalingsvilje. Følgelig vil en brattere etterspørselskurve illustrere en mindre prissensitiv forbruker med en høyere betalingsvilje. En rentereduksjon vil således gi en større kvantumsøkning hos lavrisikokundene (L) enn hos høyrisikokundene (H).

Figur 4.4: Etterspørselskurve og betalingsvilje

La oss anta at renten til de to risikogruppene er henholdsvis P_L og P_H . Kredittforetakenes totale produksjon er $Q_T = Q_L + Q_H$ og de totale kostnadene er $C(Q_T)$. Kredittforetakenes samlede overskudd blir da (Pindyck, 2013, s. 234):

$$\pi = P_L * Q_L + P_H * Q_H - C(Q_T) \quad (7)$$

Kredittforetakenes profitt maksimeres ved å fordele tilgjengelig kreditt mellom de to risikogruppene, slik at grenseinntektene, MR, er like i hver gruppe. Grenseinntekt defineres som endring i inntekt som følge av at det selges én ekstra enhet (Pindyck, 2013, s. 160). Maksimal profitt oppnås ved å øke produksjonen helt til en produksjonsøkning ikke lenger gir overskudd. Økningen i profitt ved å selge en ekstra enhet settes da lik null (Pindyck, 2013, s. 234):

$$\frac{\Delta\pi}{\Delta Q} = \frac{\Delta(P * Q)}{\Delta Q} - \frac{\Delta C}{\Delta Q} = 0 \quad (8)$$

$$\text{Der } \frac{\Delta(P * Q)}{\Delta Q} = MR \text{ og } \frac{\Delta C}{\Delta Q} = MC \text{ slik at:}$$

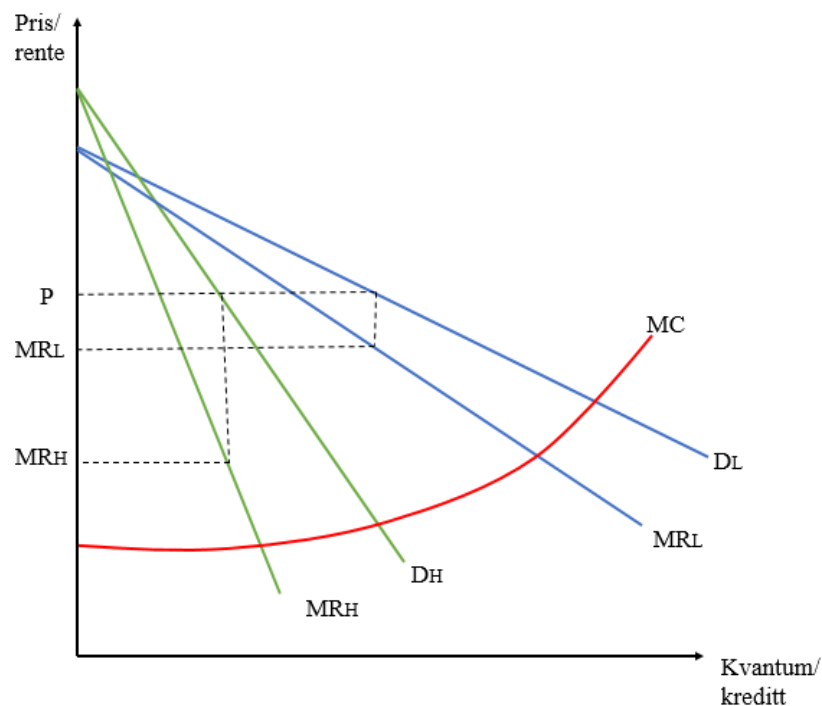
$$MR - MC = 0$$

$$MR = MC \quad (9)$$

Produksjon og pris fastsettes da slik at de to risikogruppernes grenseinntekt er lik kredittforetakenes grensekostnad. Grensekostnad defineres som endring i kostnad som følge av at det produseres én ekstra enhet (Pindyck, 2013, s. 160). Her antar vi at grensekostnaden er lik mellom de to gruppene (Pindyck, 2013, s. 235):

$$MR_L = MR_H = MC \quad (10)$$

Dersom risikogruppene har ulik grenseinntekt, vil kredittforetakene følgelig ønske å selge mer til den gruppen med høyest grenseinntekt, og redusere salget til den andre gruppen, for å maksimere overskuddet. Gitt de respektive risikogruppernes betalingsvilje og etterspørselskurver, ser vi fra figur 4.5 at risikogruppene har ulike grenseinntekter når kredittgiverne ikke prisdifferensierer (Pindyck, 2013).

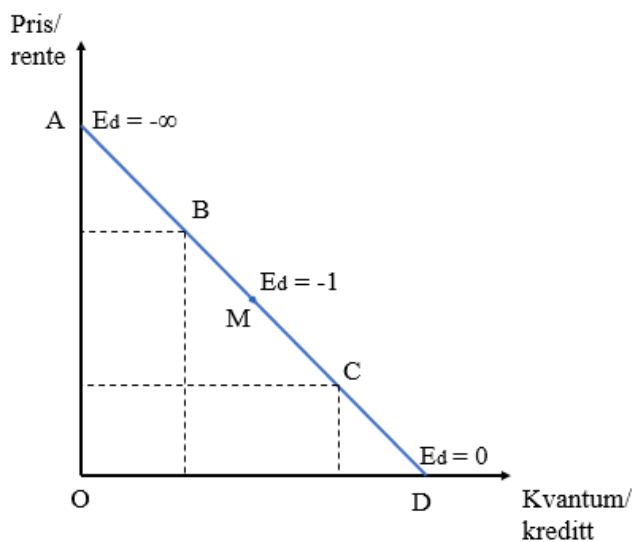
Figur 4.5: Ulike grenseinntekter

Inspirert av (Pindyck, 2013, s. 235)

Fra figuren ser vi at lavrisikokundene (L) har den høyeste grenseinntekten, MR_L , slik at kredittforetakenes inntektsøkning ved å selge én ekstra enhet er størst for denne gruppen.

Kredittforetakene vil da følgelig øke salget til lavrisikokundene (L) og redusere salget til høyrisikokundene (H). Dette kan de gjøre ved å differensiere prisene, slik at de reduserer prisen til lavrisikokundene (L) og øker prisen til kundene med høy risiko (H). Dette kan vises matematisk ved å se på hvordan grenseinntekten henger sammen med de respektive gruppenes etterspørselastisiteter.

Etterspørselastisitet defineres som prosentvis endring i etterspurt kvantum som følge av én prosents endring i pris. Konsumentenes etterspørselastisitet avhenger av helningen og hvor de befinner seg på kurven. Elastisiteten er illustrert i figur 4.6 ved en lineær etterspørselskurve. I ytterpunktene A og D har konsumentene henholdsvis perfekt elastisk og perfekt uelastisk etterspørsel, noe som vil si at etterspørselen enten er svært avhengig eller totalt uavhengig av prisen på kreditt. I punkt B og C, henholdsvis over og under midtpunktet M, er etterspørselen elastisk når absoluttverdien er større enn 1 ($|E| > 1$) og uelastisk når absoluttverdien er mindre enn 1 ($|E| < 1$). Som vist tidligere, vil lavrisikokundene (L) ha en elastisk etterspørsel fordi den prosentvise endringen i kvantum er større enn den prosentvise endringen i pris. Følgelig vil høyrisikokundene (H) ha en uelastisk etterspørsel (Banerjee, 2013).

Figur 4.6: Priselastisitet ved lineær etterspørsel

Hentet fra (Banerjee, 2013, s. 15)

Konsumentenes etterspørselastisitet kan skrives som den prosentvise endringen i kvantum dividert på den prosentvise endringen i pris (Pindyck, 2013, s. 27):

$$E_d = \frac{\frac{\Delta Q}{Q}}{\frac{\Delta P}{P}} = \left(\frac{P}{Q}\right) * \left(\frac{\Delta Q}{\Delta P}\right) \quad (11)$$

Grenseinntekten kan som nevnt skrives som $MR = \frac{\Delta(P*Q)}{\Delta Q}$. Ved å selge en ekstra enhet øker kredittforetakenes salgsinntekt med $1 * P = P$, men for hver ekstra enhet solgt vil kredittforetakene oppleve en liten nedgang i pris, grunnet forbrukernes synkende etterspørselskurver. Inntektene fra alle solgte enheter reduseres således med $Q * \frac{\Delta P}{\Delta Q}$.

Grenseinntekten kan da skrives som (Pindyck, 2013, s. 211):

$$MR = P + Q * \left(\frac{\Delta P}{\Delta Q}\right) = P + P * \left(\frac{Q}{P}\right) * \left(\frac{\Delta P}{\Delta Q}\right) \quad (12)$$

Da uttrykket $\left(\frac{Q}{P}\right) * \left(\frac{\Delta P}{\Delta Q}\right)$ er den inverse av etterspørselselastisiteten, $\frac{1}{E_d}$, kan grenseinntekten således uttrykkes ved etterspørselens priselastisitet (Pindyck, 2013, s. 235):

$$MR = P + P * \left(\frac{1}{E_d}\right) \quad (13)$$

$$MR = P * \left(1 + \frac{1}{E_d}\right) \quad (14)$$

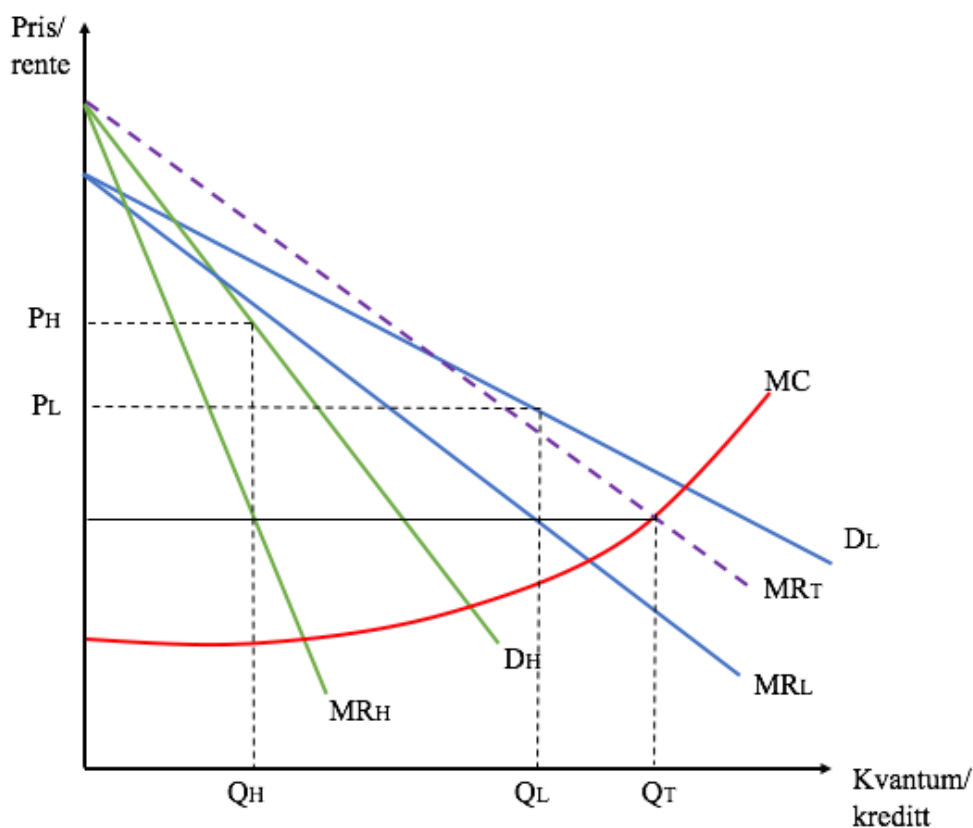
Dette viser at prisen henger sammen med risikogruppernes etterspørselselastisitet, og kredittforetakene vil følgelig tilby en lavere rente til lavrisikokundene (L) fordi de er mer priselastiske enn høyrisikokundene (H) ($|E_L| > |E_H|$) (Banerjee, 2013). Dette er sammenfallende med fremstillingen i figur 4.5, der vi viste at kredittforetakene vil øke salget til lavrisikokundene (L) ettersom disse har en høyere grenseinntekt. Ved å sette likheter mellom risikogruppernes grenseinntekter, kan man finne prisen til høyrisikokundene (H) relativt til kundene med lav risiko (L) (Pindyck, 2013, s. 235):

$$\frac{P_H}{P_L} = \frac{\left(1 + \frac{1}{E_L}\right)}{\left(1 + \frac{1}{E_H}\right)} \quad (15)$$

Gitt at elastisiteten for de respektive gruppene er -3 og -2 for lav (L) og høy (H) risiko, får vi følgende sammenheng:

$$\frac{P_H}{P_L} = 1,3 \quad (16)$$

Renten for høyrisikokundene (H) settes da 1,3 ganger så høy som for kundene med lav risiko (L). Figur 4.7 viser grafisk hvordan kredittforetakene benytter tredjegrads prisdifferensiering til å skille mellom de to risikogruppene. Den stiplede kurven MR_T finner man ved å horisontalt summere risikogruppernes grenseinntektskurver. Således sikrer man at grenseinntektene er like for hver gruppe, et kriterie for maksimering av overskudd. Pris og kvantum fastsettes der den horisontale linjen fra skjæringspunktet mellom MR_T og MC treffer de respektive risikogruppernes grenseinntektskurver (Pindyck, 2013). Således blir lavrisikokundene (L) tilbudt en lavere rente enn kundene med høy (H) risiko. Som nevnt innledningsvis, forutsetter dette at kredittforetakene klarer å skille mellom de ulike forbrukerne. Dette er ikke alltid like lett i praksis.

Figur 4.7: Tredjegrads prisdifferensiering i kredittmarkedet

Hentet fra (Pindyck, 2013, s. 235)

Tilsvarende vil en rentereduksjon fra P^* til P_2 medføre at kredittforetakene reduserer tilbudet av kreditt fra Q^* til Q_1 , samtidig som lavrisikokundenes (L) etterspurte kvantum øker fra Q^* til Q_2 . Etterspurt kvantum overstiger da tilbudt kvantum, slik at det oppstår en overskuddsetterspørsel. Areal E illustrerer da kredittforetakenes effektivitetstap som følge av at færre konsumenter tilbys kreditt. Følgelig vil konsumentene øke sitt overskudd tilsvarende areal D, ved at differansen mellom betalingsviljen og renten øker. Kredittforetakenes produsentoverskudd vil reduseres tilsvarende fordi utlånene blir billigere (Banerjee, 2013).

Nettovirkningene etter prisdifferensieringen er avhengig av konsumentenes og produsentenes priselastisiteter. I eksempelet over, er det antatt lik priselastisitet for begge parter og prisøkningen er like stor som prisreduksjonen. Overskuddet vil da omfordeles og nettovirkningen vil være positiv for både konsumentene, $((A + B + C) - B - C + D) = A + D$, og produsentene, $((D + E + F) - D - E + B) = F + B$. Dersom konsument og produsent har ulike elastisiteter kan prisdifferensiering medføre at en av partene får en større økning i overskudd, relativt til den andre. Dette kan likevel føre til en velferdsøkning i samfunnet, hvis prisdifferensieringen innebærer at en ny gruppe forbrukere er villige til å kjøpe produktet, eller at det selges et større kvantum. På denne måten vil velferdseffekten for samfunnet som helhet være positiv (Banerjee, 2013).

5. Metodisk tilnærming

I dette kapittelet vil vi presentere oppgavens metodiske tilnærming. Vi vil begrunne de valgene vi har tatt i henhold til forskningsdesign, valg av intervjuobjekter, intervjuprosessen og analyse av data, samt eventuell påvirkning dette har hatt på resultatet.

5.1 Forskningsdesign

En studies forskningsdesign er en generell plan for hvordan man skal gå frem for å besvare studiens forskningsspørsmål (Saunders, 2012). Forskningsdesignet tar utgangspunkt i oppgavens formål og gir en logisk begrunnelse for valg av datakilder, innsamlingsmetode og analyseteknikker, samt mulige etiske problemstillinger og begrensninger man står ovenfor ved innhenting av data. Forskningsdesignet er således avhengig av tidligere forskning på oppgavens tema, og om denne er uttømmende eller ikke. Innføringen av gjeldsinformasjonsloven er et dagsaktuelt tema som det per dags dato menes og skrives mye om i media. Det er derimot skrevet få studentoppgaver om gjeldsinformasjonsloven, og de fleste rapporter og utredninger er av offentlig karakter. Oppgaven benytter således et *utforskende design*, ettersom vi ikke bare skal forstå og tolke dagens situasjon, men også ønsker å avdekke implikasjoner av innføringen (Gripsrud, 2010).

5.1.1 Forskningstilnærming

Vi har valgt en deduktiv forskningstilnærming, da det ifølge Saunders (2012) innebærer at man bruker eksisterende teori for å utforme studiens tema og forskningsspørsmål. Som forklart innledningsvis, baseres studien på Datatilsynets høringssvar om gjeldsinformasjonsloven og *Utredning om gjeldsregister i Norge*. Ved hjelp av en deduktiv forskningstilnærming kan vi benytte eksisterende økonomisk teori til å rette fokus på implikasjonene ved å innføre en gjeldsinformasjonslov i Norge.

5.1.2 Forskningsmetode

Valget mellom kvalitativ og kvantitativ forskningsmetode er ifølge Saunders (2012) avhengig av hvordan studiens forskningstilnærming benyttes for å besvare forskningsspørsmålene. Ettersom loven ikke er innført, var det ikke mulig å samle inn eller observere kvantitative data rundt gjeldsinformasjonslovens påvirkning på markedet for usikrede kreditter. På bakgrunn av

dette benytter vi en kvalitativ forskningsmetode der det legges vekt på innspill og prediksjoner fra faglig dyktige eksperter for å forstå behovet og konsekvensene av innføringen av gjeldsinformasjonsloven. Vi kan da ikke trekke klare årsak-/ virkning-sammenhenger, men siden vi ønsker å utforske mulige virkninger i et bredere perspektiv, vil en kvalitativ studie være hensiktsmessig.

5.1.3 Individuelle intervju

Oppgaven benytter kvalitative forskningsintervjuer, også kalt semistrukturerte intervjuer, som datainnsamlingsmetode. Dette er hensiktsmessig i en utforskende studie, ettersom det oppfordrer til mer åpenhet og diskusjon (Saunders, 2012).

5.2 Valg av intervjuobjekter

5.2.1 Forberedelser

Som en del av forberedelsene til intervjuprosessen gjennomførte vi omfattende litteraturstudier. Dette bidro til å øke vår kunnskap rundt temaet, og gav oss nye innfallsvinkler på prosesser og mekanismer i markedet. Vi brukte mye tid på å lese offentlige rapporter og nyhetsartikler for å sette oss inn i markedet for usikrede kreditter, samt nåværende og tidligere års høringsnotater og høringssvar om gjeldsinformasjonsloven. I denne fasen var vi også i dialog med flere offentlige organer som gav oss god hjelp til å finne frem til relevant datamateriale. Det var positiv respons og mange ønsket å bidra. Vi gjennomførte også et innledende intervju med Tore Bråthen, professor og instituttleder for rettsvitenskap og styring ved Handelshøyskolen BI (Handelshøyskolen BI, u.å.). Han var en del av et ekspertpanel som i 2008 publiserte *Utredning om gjeldsregister i Norge* på vegne av Barne- og likestillingsdepartementet. Det er denne utredningen Datatilsynet har basert sitt høringssvar på, og det var derfor viktig for videre analyser at vi hadde grundig forståelse av utredningen. Gjennom intervjuet fikk vi bedre kunnskap om situasjonen den gang, og en direkte kobling til dagens situasjon.

5.2.2 Utvalg og presentasjon av intervjuobjekter

Siden hensikten med denne oppgaven er å studere virkning og konsekvenser av gjeldsinformasjonsloven, var det avgjørende at studien hadde elementer av heterogenitet, slik at ulike interessegrupper ble representert. Vi så det hensiktsmessig å dele intervjuobjektene

inn i fire kategorier: 1) forbrukermyndigheter, 2) kredittforetak, 3) inkassoselskaper og 4) eksperter. Det var tidkrevende og utfordrende å finne de rette intervjuobjektene, da vi ønsket at de skulle ha en viss tilknytning til markedet og kjennskap til gjeldsinformasjonsloven. Vi benyttet derfor en målrettet utvalgsteknikk, der vi valgte intervjuobjekter som passet inn i, eller hadde direkte tilknytning til, en av de fire gruppene. Dette gav rom for å utforske tema i lys av ulike perspektiver. Utvalget består av ni intervjuobjekter der flertallet har ledende stillinger i sine organisasjoner. Vi ønsket spissede intervjuer av god kvalitet fremfor mange intervjuer med lite dyptgående fokus. Ved en kvalitativ metode er det heller ikke et poeng å ha flest mulig deltakere, så lenge informasjonen som fremkommer er av god kvalitet og kan bidra til økt forståelse av tema (Saunders, 2012).

Forbrukermyndigheter

Vi har valgt å intervju representanter fra forbrukerombudet og forbrukerrådet, da begge organisasjonene jobber for vern av forbruker og er pådrivere av strengere regulering av kredittmarkedet. De har derfor god kjennskap til behovet for gjeldsinformasjonsloven og dens virkeområde. Vi fikk også intervju med Barne- og likestillingsdepartementet, som har hatt hovedansvaret for utformingen av lovforslaget. De trakk seg derimot i siste liten, men har bidratt med nyttig bakenforliggende informasjon.

Jo Gjedrem - Forbrukerombudet

Forbrukerombudet er en frittstående offentlig tilsynsmyndighet som opererer på vegne av forbrukerne og overvåker at varer og tjenester markedsføres i samsvar med markedsføringsloven (Forbrukerombudet, 2016b). Jo Gjedrem er fagdirektør i Forbrukerombudet med ansvar for finansielle tjenester, prisopplysninger, reise og transport. Han er utdannet jurist (Forbrukerombudet, 2016a).

Jorge B. Jensen - Forbrukerrådet

Forbrukerrådet er en interesseorganisasjon som jobber for å fremme forbrukernes interesser gjennom påvirkning av myndigheter og næringsliv. Forbrukerrådet er underordnet Barne- og likestillingsdepartementet, men er en politisk fristilt og uavhengig organisasjon. Jorge Jensen er fagdirektør for finans (Forbrukerrådet, 2017).

Kredittforetak

Kredittforetakene representerer tilbyderne av kreditt i markedet, og kjenner således kredittvurderingsprosessene og eventuelle svakheter når det kommer til informasjon og datagrunnlag. Vi har derfor valgt å intervju denne gruppen, ettersom gjeldsinformasjonsloven har til hensikt å bedre kredittforetakenes beslutningsgrunnlag. Ved å intervju en nisjebank, en markedsledende bank og en markedsføringsagent, har vi dekket et bredt spekter av foretak.

Tom Rimestad - Monobank

Monobank er en nettbasert nisjebank lokalisert i Bergen. Med oppstart i 2015, er det en relativt ny aktør i forbrukslånsmarkedet. Tom Rimestad er COO og kredittsjef i Monobank (Monobank, 2017).

Jesper Askgaard Calundan - Danske Bank

Danske Bank AS er blant Nordens ledende finanskonsern og Norges ledende banker (Danske Bank, 2017). Jesper Askgaard Calundan er Head of Business Development Norway og utdannet jurist.

Anders Fagereng og Jan-Christoffer Søfteland - Dinero.no

Dinero.no er en forbrukerportal som publiserer tester og sammenligninger av banktjenester, forsikring og finansprodukter. Samtidig er Dinero.no en kommersiell markedsføringsagent (Fagweb AS, 2017a). Anders Fagereng er daglig leder, og Jan-Christoffer Søfteland er partner i selskapet og utdannet siviløkonom.

Inkassoselskaper

Inkassoselskaper jobber tett med både tilbyderne og forbrukerne i markedet, og har således god innsikt i bakgrunnen for mislighold og konsekvensene av gjeldsproblemer. Vi har valgt å intervju representanter fra henholdsvis Kredinor og Lindorff grunnet deres markedsledende posisjoner i Norge og lange erfaring fra bransjen.

Baard Bratsberg – Kredinor

Kredinor er et ledende norsk inkassoselskap som leverer tjenester knyttet til fakturering, purring og inkasso, samt juridisk bistand (Kredinor, 2017b). Baard Bratsberg har jobbet i selskapet siden 1976 og satt som administrerende direktør frem til 2007. Han er i dag ansatt som styreleder og advokat (Kredinor, 2017a).

Morten Trasti - Lindorff

Lindorff er et inkassoselskap med ledende posisjon i Europa (Lindorff, 2017a). Morten Trasti jobber som analytiker i Lindorff og er utdannet samfunnsøkonom. Han er en av bidragsyterne i den nylig utgitte 1. utgaven av Lindorffanalysen for 2017 (Eikemo et al., 2017).

Ekspert

Forbrukerøkonomer representerer i hovedsak forbrukerne i markedet og er derfor, i likhet med forbrukermyndigheter, opptatt av hvordan man best mulig skal ivareta forbrukernes interesser. Vi har valgt å intervju forbrukerøkonomer grunnet deres kunnskaper om forbrukeratferd og deres faglige kompetanse, da de i større grad vil kunne begrunne behovene og konsekvensene av innføringen av gjeldsinformasjonsloven i form av økonomisk teori. Vi valgte å intervju Trond Døskeland og Elin Reitan på bakgrunn av at de begge er profilerte forbrukereksperter som ofte taler forbrukernes sak i media.

Trond M. Døskeland

Trond M. Døskeland er førsteamanuensis ved Norges Handelshøyskole (NHH). Han er utdannet siviløkonom og har sin doktorgrad fra NHH. Hans forskningsområder er blant annet kapitalforvaltning, husholdningsøkonomi og atferdsøkonomi (Norwegian School of Economics, u.å).

Elin Reitan

Elin Reitan er forbrukerøkonom i Nordea, og jobber blant annet med hvordan endringer i samfunnet kan påvirke norske husholdningers økonomi (Nordea, 2017b). Hun driver også egen økonomiblogg, der hun presenterer enkle råd og tips for en bærekraftig privatøkonomi (Nordea, 2017a).

5.3 Intervjuprosessen

5.3.1 Datainnsamling

Semistrukturerte intervjuer baseres på en intervjuguide som ifølge Johannessen (2011, s. 147) er «en liste over temaer og generelle spørsmål som skal gjennomgås i løpet av et intervju». I likhet med strukturerte intervjuer, blir både tema og intervju spørsmål utformet på forhånd,

mens strukturen er mye friere og man kan lettere løsrive seg fra manus ved semistrukturerte intervjuer. Man kan da bevege seg frem og tilbake i intervjuguiden, og kutte ut eventuelle spørsmål underveis. Det benyttes i tillegg ofte underspørsmål for å sikre at de ulike temaene blir grundig dekket. Ifølge Saunders (2012) gir dette gode muligheter for å stille oppfølgingsspørsmål, for å få mer utdypende svar dersom intervjuobjektene bringer et nytt tema på banen. Dette er med på å øke kvaliteten på studien, ved at man får mer dybde i informasjonen som hentes inn. På denne måten kan det avdekkes informasjon som ikke ble dekket av de forberedte intervjusspørsmålene, noe som er positivt i en studie av utforskende art. Det benyttes også standardiserte intervjusspørsmål for å belyse temaene fra forskjellige synspunkt og for å få et mer systematisk sammenligningsgrunnlag (Johannessen, 2011). Således kan vi dra nytte av at vi har intervjuet ulike aktører med ulike synspunkter og tilknytninger til gjeldsinformasjonsloven.

5.3.2 Utarbeidelse av intervjuguide

Semistrukturerte intervjuer har som nevnt en overordnet intervjuguide som utgangspunkt. Denne bygger på problemstillingen og formålet med oppgaven (Johannessen, 2011). Intervjusspørsmålene ble således utformet for å besvare de fire forskningsspørsmålene på best mulig måte. Dette var tidkrevende, ettersom det var flere hensyn å ta når det gjaldt formuleringer og tilnærmingssåte for å sikre oss gode og dekkende spørsmål. Guiden inneholder i tillegg praktisk informasjon som intervjuer skal opplyse om både før og etter intervjuene.

Vi så det hensiktsmessig å dele intervjuguiden inn i tre underkategorier: 1) Markedet for forbrukslån og usikret kreditt i dag, 2) Markedsføring og 3) Innføring av gjeldsinformasjonsloven. Hver del ble innledet med overordnede spørsmål, før vi gikk over til mer *konkrete spørsmål*. De konkrete spørsmålene ble ofte innledet med en påstand eller en kort tekst, slik at intervjuobjektene lettere skulle forstå spørsmålene. De fleste spørsmålene hadde i tillegg underspørsmål for å sikre at de var dekkende og at vi fikk samlet all relevant informasjon.

Den første underkategorien fungerte som en introduksjon til temaet, der vi stilte generelle spørsmål om veksten i forbrukslån, aktørene i markedet og dagens kredittpraksis. Vi innledet med relativt *åpne spørsmål* om dagens marked for usikrede kreditter. På denne måten fikk vi

frem intervjuobjektene synspunkter og oppfatninger rundt temaet, uten å lede dem (Saunders, 2012). Deretter fulgte vi opp med *overgangsspørsmål* som omhandlet kredittforetakene og dagens kredittpraksis (Johannessen, 2011). Spørsmålene i den første underkategorien var ikke direkte knyttet til forskningsspørsmålene, men var heller en måte å kartlegge behovet for gjeldsinformasjonsloven. Den andre underkategorien er knyttet til markedsføringen av usikret kreditt. Denne ble også benyttet for å kartlegge dagens situasjon, samt forholdet mellom aktørene i markedet. Det var også en mulighet til å forstå hvilke faktorer ved produktene som ble fremhevet gjennom reklame.

Den tredje underkategorien er direkte tilknyttet de fire forskningsspørsmålene, og utgjør således kjernen i intervjuguiden (Johannessen, 2011). Her stilles mer *utdypende nøkkelspørsmål* om hvordan gjeldsinformasjonsloven vil påvirke prisingen av forbrukslån og hvordan dette igjen vil påvirke markedsveksten, kredittforetakene og forbrukerne. Disse spørsmålene ble utformet på bakgrunn av relevant teori og Datatilsynets høringssvar til innføringen av gjeldsinformasjonsloven.

Det har gjennom hele prosessen vært et mål om å holde de standardiserte spørsmålene så like som mulig til hvert intervjuobjekt. Underveis har vi i midlertidig måttet foreta små justeringer for å sørge for presise spørsmål. Dette som følge av at ny informasjon ble avdekket og at utformingen av gjeldsinformasjonsloven stadig endret seg. Således ble det nødvendig å justere spørsmålene for at vi skulle få relevante svar.

5.3.3 Gjennomføring

Ved gjennomføringen av et semistrukturert intervju er det viktig å unngå forhold som kan ha negativ innvirkning på studiens reliabilitet og validitet. Nøkkelen til et suksessfullt intervju er blant annet å opparbeide seg god kunnskap om studiens tema og forskningsemne. Dette er med på å skape troverdighet overfor intervjuobjektene (Saunders, 2012). Vi så dette hensiktsmessig ettersom Johannessen (2011) påpeker at relasjonen mellom intervjuer og intervjuobjekt er avgjørende for intervjuets informasjonsverdi, og således viktig for å fremstå som profesjonelle intervjuere.

Intervjuspørsmålene ble sendt ut til intervjuobjektene minimum en dag i forkant av intervjuene. Ifølge Saunders (2012) er dette med på å øke studiens troverdighet, ettersom det

gir intervjuobjektene mulighet til å forberede seg og innhente relevante data for å underbygge svar. Vi opplevde derimot at det ene intervjuobjektet trakk seg etter at de fikk tilsendt spørsmålene, da de var for nær tilknyttet gjeldsregisterets utforming og således var underlagt taushetsplikt på visse områder. De var likevel hjelpeløse og henviste oss videre til andre som kunne være til større hjelp.

Ifølge Saunders (2012) er de første minuttene av et intervju avgjørende for å skape en god relasjon. Vi innledet alltid intervjuene med å takke intervjuobjektene for at de tok seg tid til intervjuet. Vi presenterte oss selv, tema og problemstilling, samt praktisk informasjon i henhold til intervjuguiden. I tillegg så vi det hensiktsmessig å informere om at vi ville intervju ulike aktører, og at vi således ville stille en del standardiserte spørsmål. Dette for å berolige intervjuobjektene dersom de følte at spørsmålene var litt utenfor deres fagfelt. Vi presiserte også at intervjuet som helhet ikke ville inkluderes i oppgaven, og dersom vi ville benytte oss av sitater og liknende, ville vi sende de på mail for godkjenning. På denne måten eliminerte vi faren for feilsitering. Vi ba også om tillatelse til å ta opp intervjuet på lydopptak, slik at vi kunne konsentrere oss om selve intervjuet i stedet for å ta notater (Saunders, 2012).

Det var viktig at intervju spørsmålene ikke var ledende slik at intervjuobjektene fritt kunne uttale seg om egne holdninger og meninger uten vår innvending (Saunders, 2012). Dette resulterte i at vi i stor grad stilte åpne spørsmål. Ved gjennomføringen av de tidligste intervjuene ble det påpekt at et spørsmål kunne oppfattes som ledende. Vi endret da formuleringen på spørsmålet til de resterende intervjuene.

Til hvert intervju ble det avsatt i overkant av 1 time, og samtlige intervjuer ble gjennomført på rundt denne tiden. Lengden på intervjuene varierte ut fra hvor mye intervjuobjektene kunne om tema og hvor mange oppfølgingsspørsmål vi stilte. Ut fra hensyn på tid og kostnad ble de fleste intervjuene gjennomført per telefon eller Skype, og bare to intervjuer ble gjennomført ansikt til ansikt. En innvending mot telefonintervju er at de blir mindre personlig, og at man kan gå glipp av informasjon i form av ikke-verbal kommunikasjon, som kroppsspråk og ansiktsuttrykk (Saunders, 2012). Vi følte likevel at vi fikk god kontakt med intervjuobjektene og da vi ikke stilte spørsmål av personlig karakter følte vi heller ikke det var avgjørende å observere kroppsspråket til intervjuobjektene.

5.4 Analyse av data

5.4.1 Transkribering og klassifisering av data

Samtlige intervjuer har etter samtykke fra intervjuobjektene blitt tatt opp på lydopptak. Prosessen med å transkribere intervjuene har vært svært tidkrevende, da det totalt har blitt transkribert 157 sider med intervju. Likevel så vi dette hensiktsmessig, da det i etterkant ville gi nøyaktig analysearbeid. Siden de transkriberte intervjuene i sin helhet ikke legges ved i oppgaven, så vi det ikke nødvendig å sende dem til intervjuobjektene for godkjenning. Vi har derimot sendt benyttede sitat og svar fra oppsummeringstabeller, slik at intervjuobjektene kunne godkjenne innholdet.

I oppgaven blir det benyttet en template-analyse for å analysere de kvalitative dataene. Hovedformålet med analysen er å identifisere og kategorisere dataene etter ulike tema. Dette gjøres ved å benytte et kodingssystem der man systematisk leter etter mønster og sammenhenger (Saunders, 2012). Det er da viktig å være godt kjent med de innsamlede dataene. Vi valgte derfor å skrive sammendrag av de transkriberte intervjuene, for så å dele intervju spørsmålene, så godt det lot seg gjøre, inn i grupper etter hvilke av problemstillingens fire delspørsmål de besvarte. Intervju spørsmålene ble således kodet med tall fra 1 til 4. Noen av intervju spørsmålene ble også merket med «behov», ettersom disse hadde som formål å avdekke selve behovet for gjeldsregisterloven. Vi vektla i stor grad å gjennomføre analysearbeidet på en så grundig og nøyaktig måte som mulig. Dette krevde at intervjumateriale ble gjennomgått flere ganger, slik at alle relevante detaljer og sammenhenger ble avdekket i resultatet. Tabell 5.1 viser eksempler på hvordan vi systematiserte dataene ved hjelp av en template-analyse. Dataene er delt inn i underkategorier, med relevante sitater og stikkord fra intervjuobjektene. Resultatene i sin helhet vil bli presentert i kapittel 6.

Tabell 5.1: Template-analyse

Kode	Sitat	Stikkord
Behov		
Dagens marked for forbrukslån og kreditt	-	Urovekkende, fare for ustabilitet, lite modent marked, hypet opp av media, høye marginer
Årsaker til utvikling	-	Lave renter, nisjebankene omfattes av Bankenes garantiordning
Markedsføring	-	Aggressiv, påtrengende, spiller på impulsivitet
Delspørsmål 1: Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til økt prisdifferensiering på usikrede kreditter?		
1.1 Dagens kredittvurdering	<i>"...i den grad man gjør en forenklet [kreditt]vurdering så er det fordi kunden har scoret veldig godt. De har høy inntekt og de har en høy kredittscore."</i> - Tom Rimestad, Monobank	Forbruker kan lure seg unna, ikke tilstrekkelig, tilstrekkelig gitt datagrunnlaget, foreldet gjeldsopplysninger i selvangivelsen, uærlige kunder, for dårlig informasjon
1.2 Effektivisering	<i>"Jeg tror hele nøkkelen ligger i å få en mer forsvarlig kredittvurdering, og gjeldsinformasjonsloven er et fint første steg."</i> - Jorge Jensen, Forbrukerrådet	Gi kredittforetakene samme datagrunnlag, fjerner asymmetrien, bedre kredittgiving, bedre informasjon, må være i sanntid, flere bør få tilgang
1.3 Prisdifferensiering	<i>"Noen tilfeller hvor tvilen er tilstede, men lav, så kan man jo bruke prismekanismen. Men hvis tvilen er stor, så er det enklere for bankene å bare gi et avslag."</i> - Jorge Jensen, Forbrukerrådet	Mer korrekt prising, bra med mer skreddersydde priser, lavere pris til gode kunder, høyere pris til dårlige kunder, flere vil bli utestengt
Delspørsmål 2: Vil økt prisdifferensiering føre til markedsvekst og økt profitt for kredittselskapene?		
2.1 Lønnsomhet og konkurranse i dag	<i>"...tidligere har det vært en fordel å være en stor bank og å ha gode data på kundene sine. Gjeldsinformasjonsloven fører til at dataene</i>	Økt konkurranse vil drive ned renten, rart at renten er så høy, for liten priskonkurranse,

	<i>blir mer like og da blir det mer lik kredittvurdering. Så dermed er ikke konkurransefortrinnet så stort for de store.</i> ” - Trond Døskeland, førsteamanuensis ved Norges Handelshøyskole	forbrukerne presser ikke på pris
2.2 Tilbud og etterspørsel	<i>“[Innføringen av gjeldsinformasjonsloven] vil bety at vår kredittgivning kommer til å bli enda mer presis, sånn at grunnlaget for kredittgivningen vil være bedre fundert. [...] hvis det skulle medføre at vi gir færre lån, så har vi i hvert fall gitt færre lån til kunder som ikke skulle ha lån i utgangspunktet.”</i> - Tom Rimestad, Monobank	Etterspørselsdrevet marked, en lavere rente øker etterspørselen, flere dårlige betalere vil få avslag, reduserte tap vil øke tilbudet
2.3 Markedsvekst	<i>“Hvor mye øker etterspørselen hvis man setter ned prisen med 1 prosentpoeng eller 5 prosentpoeng? Det kommer an på hvor stor prissensitiviteten på forbrukslån er.”</i> - Elin Reitan, Nordea	Må ikke komme fra dårlige betalere, flere tar opp forbrukslån, foretrekker forbruk i dag fremfor i morgen
2.4 Profitt	-	Sterkere konkurranse fjerner profitten, økt inntjening grunnet markedsvekst
Delspørsmål 3: Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til en økning i antall gjeldsofre?		
3.1 Økning i antall gjeldsofre?	<i>“Gjeldsinformasjonsloven vil jo likevel kunne fungere selv om det er fort gjort å få gjeldsproblemer som følge av uforutsette livshendelser. Faktisk så vil det jo i større grad kunne hjelpe de som opplever uforutsette livshendelser da det ikke blir like lett for de som ikke burde få kreditt innvilget å få det”</i> - Elin Reitan, forbrukerøkonom i Nordea	Gjeldsproblem skyldes ofte skilsmisse, sykdom eller arbeidsledighet, risikoen øker med økt opptak, gjeldsinformasjonsloven vil forhindre dette
3.2 Lovens virkeområde	<i>“...jeg er enig i at gjeldsinformasjonsloven ikke isolert sett gjør at de som allerede er i gjeldsproblemer kommer ut av disse problemene, men det vil gjøre, at vi får større transparens for de som er i gjeldsproblemer og der gjennom avhjelpe en mulig større gjeldsoppbygging...”</i> - Jesper Askgaard Calundan, Danske Bank	Hindre utsatte grupper fra å få gjeld
Delspørsmål 4: Er gjeldsinformasjonsloven et treffsikkert velferdspolitisk tiltak?		
4.1 Samfunnsøkonomisk	-	Uvanlig å innføre et tiltak som hjelper å så få, godt

perspektiv		omfordelingspolitisk tiltak, positivt at flere vil bli nektet kreditt
4.2 Velferdspolitik	<i>“Jeg synes politikerne egentlig har vært litt småfeige fordi de ikke tør å innføre dette. Konsekvensene av det kan bli ganske store. Jeg synes det er dumt at dette ikke har blitt innført tidligere.”</i> - Trond Døskeland, førsteamanuensis ved Norges Handelshøyskole	Positiv til innføringen, etterlengtet tiltak, forbrukerne må beskyttes, flere tiltak må innføres

5.5 Evaluering av metode

Det kan forekomme forhold og sammenhenger som ikke avdekkes av datainnsamlingen, noe som gjør at vi ikke får kartlagt hele problemstillingen på best mulig måte. Vi har derfor vurdert oppgavens forskningsdesign ut fra hensyn til reliabilitet (pålitelighet) og validitet (gyldighet). På bakgrunn av dette vil vi ha mulighet til å si noe om kvaliteten på oppgaven (Saunders, 2012).

5.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler om hvorvidt studiens datainnsamling ville gitt samme funn dersom den ble gjennomført i en annen situasjon eller av en annen forsker. Ved bruk av kvalitativ forskningsmetode utforsker man ofte tema som er komplekse og dynamiske, og således er det ikke alltid mulig å repetere forskningsprosessen (Saunders, 2012). I løpet av tiden vi har arbeidet med denne oppgaven har lovforslaget kontinuerlig vært i endring. Selv om dette i teorien kan svekke reliabiliteten, har vi valgt å utnytte den muligheten kvalitativ metode gir til å undersøke et marked i endring. Likevel har det å opprettholde struktur og en gjennomgående metode vært et viktig fokus gjennom hele arbeidet. Dette for å sikre at datainnsamlingsprosessen skulle være mulig å forstå og gjennomføre for andre. Således vil reliabiliteten styrkes og oppgavens resultater vil være pålitelige.

En annen metode for å sikre reliabiliteten på er å unngå skjevheter (bias) i datainnsamlingen. For å unngå intervjuerbias i oppgaven var vi bevisst måten vi stilte intervju spørsmålene på. Dette var fordi vi ønsket å unngå at våre meninger og oppfatninger skulle lede respondenten i noen som helst retning. For at også analysen av dataene skulle bli objektiv, ble intervjuene tatt

opp på lydfil slik at det ikke skulle være rom for feil eller subjektiv tolkning i etterkant. Siden intervjuobjektene i oppgaven ikke er anonymiserte har vi heller ingen garanti for at de ikke pyntet på svarene, eller unnlot å nevne noe i frykt for å bli fremstilt feil. For å hindre respondentbias spurte vi intervjuobjektene på forhånd om vi kunne sitere dem. I tillegg har vi sendt benyttede sitater til godkjenning hos hvert enkelt intervjuobjekt. Dette gjør at vi kan være trygge på at de uttalelsene som er fremmet i oppgaven er representative for intervjuobjektene meninger.

5.5.2 Validitet

I semistrukturerte intervjuer, og med kvalitativ metode generelt, kan det være vanskelig å vurdere om studien måler det den har til hensikt å måle, såkalt *begrepsvaliditet* (Saunders, 2012). Dette er fordi det ofte er vanskelig å definere objektive måter å måle funnene på. Vi har derfor vært nøye med å stille tydelige spørsmål for å hindre feiltolkning i resultatene og svekket validitet.

Det kan også være vanskelig å sikre *ytre validitet* ved bruk av kvalitative metoder, fordi utvalget ikke er representativt for hele populasjonen (Johannessen, 2011). Siden oppgaven baserer seg på en liten gruppe intervjuer er det derfor vanskelig å generalisere resultatene, og en enkeltpersons svar lar seg ikke nødvendigvis overføre til en annen (Saunders, 2012). Vi har derimot benyttet et bredt utvalg av intervjuobjekter slik at de kunne representere ulike grupper i samfunnet. De valgte intervjuobjektene har også faglig tyngde, som gjør dem mer egnet til å besvare intervju spørsmålene enn mange andre. Dette gjør at sammenhengene vi finner vil være relevante, fordi vi gjennom tydelig forskningsmetode og gjennomføring har sikret at vi måler det vi ønsker å måle. Dermed vil det være god *indre validitet*, til tross for at kvalitativ metode ikke gir signifikante årsakssammenhenger (Saunders, 2012).

5.6 Etiske hensyn

For å sikre at metoden fulgte nødvendige etiske hensyn ble intervju spørsmålene sendt ut på forhånd. Ettersom intervjuobjektene fikk se gjennom spørsmålene på forhånd, gav dette rom for at de kunne trekke seg eller gi beskjed om spørsmål var vanskelige å besvare. Etter at analysen av resultatene var ferdigstilt, sendte vi sitater og oversikt over svarene til hvert av intervjuobjektene. Vi ba dem om å godkjenne det vi skulle bruke og å komme med eventuelle

rettelser. På bakgrunn av dette ble det også gjort enkelte korreksjoner i resultatene. Alle funn og resultater i oppgaven presenteres derfor med samtykke fra intervjuobjektene.

Vi meldte fra til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) om at vi ville gjennomføre en oppgave der det ble registrert personopplysninger. Da søknaden ble godkjent, kan vi således være trygge på at oppgaven tar de personverntiltak som er nødvendige, og at data blir behandlet på riktig måte.

6. Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil vi presentere studiens empiriske funn i henhold til problemstillingens fire delspørsmål. Vi ser det derfor hensiktsmessig å gjenta disse:

- 1) Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til økt prisdifferensiering på usikrede kreditter?
- 2) Vil økt prisdifferensiering føre til markedsvekst og økt profitt for kredittselskapene?
- 3) Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til en økning i antall gjeldsofre?
- 4) Er gjeldsinformasjonsloven et treffsikkert velferdspolitisk tiltak?

Under hvert delspørsmål følger en tabell som sammenligner de viktigste funnene. Dette for at man lettere skal få oversikt over intervjuobjektene meninger og prediksjoner. Der intervjuobjekter har kommet med spesielt viktige poeng vil vi illustrere dette med sitater fra intervjuet. Det vil understrekes i hvilken grad intervjuobjektene er enige, og der det er delte meninger, eller andre synspunkter, vil dette også trekkes fram. Alt som presenteres i dette kapittelet er intervjuobjektene ytringer og det er verken supplert med teori eller våre resonnement. Der intervjuobjektene ikke har kommet med direkte svar, har vi i tabellene markert «-».

6.1 Delspørsmål 1

Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til økt prisdifferensiering på usikrede kreditter?

6.1.1 Dagens prising og kredittvurdering

Flertallet av intervjuobjektene mener det allerede i dag er svært utbredt med differensiert prising i markedet for usikrede kreditter, særlig blant nisjebankene. Det settes da en risikobasert pris, som avhenger av hvordan forbrukers kredittprofil ser ut. Det påpekes at det derimot er mer vanlig med uniform prising blant de tradisjonelle bankene.

Ved søknad om mindre kreditter og forbrukskreditter kan det gjennomføres en forenklet kredittvurdering. Selv om metoden er forenklet, peker flertallet av intervjuobjektene på at metoden ikke nødvendigvis er noe dårligere enn en ordinær kredittvurdering, slik som det ofte

fremstilles i media. Enkelte intervjuobjekter vektlegger at metoden er i tråd med kravene i finansavtaleloven, og at den er så grundig som det tilsier at den må være med hensyn på størrelse og type kreditt som søkes.

“...i den grad man gjør en forenklet [kreditt]vurdering så er det fordi kunden har scoret veldig godt. De har høy inntekt og de har en høy kredittscore.” - Tom Rimestad, Monobank

Dersom det på bakgrunn av kredittsøkers inntekt og kredittscore blir lagt til grunn at han har de økonomiske midlene til å betjene kreditten, blir det ikke innhentet videre informasjon. Samtlige av intervjuobjektene peker imidlertid på at informasjonsgrunnlaget i kredittvurderingen er for dårlig. Ved mangel på korrekt og oppdatert informasjon kan man risikere at flere får innvilget lån de i utgangspunktet ikke skulle fått. Intervjuobjektene mener det blant annet er problematisk at ligningstallene er knyttet til foregående år, da det gjør det vanskelig for kredittforetakene å avdekke endringer i lønn og gjeldsopptak. I tillegg blir det vanskeligere å fange opp forbrukere som bevisst unnlater å opplyse om usikret gjeld. Som flere påpeker, er dette en straffbar handling, men det blir ikke alltid oppdaget, da kredittforetakene selv ikke har mulighet til å innhente opplysningene.

“...det er veldig vanskelig for kredittilbyderne å vite hvilke kunder man bør gi kreditt til og hvilke man ikke bør gi kreditt til, rett og slett fordi man ikke har en god måte å samle inn informasjonen på...” - Elin Reitan, forbrukerøkonom i Nordea

Manglende informasjon i kredittvurderingen går følgelig utover forbrukerne i form av høye renter. Risikoen ved å yte usikret kreditt er naturlig nok høyere enn for sikret kreditt, men intervjuobjektene peker på at renten er ekstra høy fordi kredittforetakene ikke fullt ut stoler på gjeldsinformasjonen i kredittvurderingene. Således mener de forbrukerne må betale en høyere rente enn hva deres risikoprofil tilsier.

6.1.2 Effektivisering av kredittvurderingen

Samtlige av intervjuobjektene mener at innføringen av gjeldsinformasjonsloven vil ha en positiv virkning på kredittvurderingen. Dette fordi kredittforetakene vil ha et mye bedre informasjonsgrunnlag når de skal foreta en kredittsjekk. Økt informasjon vil således føre til at kredittvurderingen blir mer treffsikker og sjansen for mislighold reduseres.

“Jeg tror hele nøkkelen ligger i å få en mer forsvarlig kredittvurdering, og gjeldsinformasjonsloven er et fint første steg.” - Jorge Jensen, Forbrukerrådet

Intervjuobjektene legger imidlertid visse forutsetninger til grunn for at innføringen av gjeldsinformasjonsloven skal ha ønsket effekt på kredittvurderingen. For det første må det stilles strenge krav til kredittforetakene om innrapportering av gjeldsopplysninger. Informasjonen må i tillegg oppdateres svært hyppig, aller helst i sanntid. Først da kan man med sikkerhet vite at gjeldsopplysningene er korrekte til enhver tid. Det er også avgjørende at kredittforetakene faktisk benytter opplysningene i sin kredittvurderingsprosess. På denne måten vil feilmarginen reduseres, slik at det ikke gis lån til personer som allerede er gjeldstynget, eller på annen måte ikke har solid nok økonomi. Det er også ønskelig at gjeldsinformasjonen skal komme forbrukerne til gode, ved at de får bedre oversikt over egen gjeldssituasjon, og dermed sin egen økonomiske situasjon. Således mener intervjuobjektene at loven vil være til fordel for både kredittforetakene og forbrukerne.

6.1.3 Prisdifferensiering

Intervjuobjektene mener at innføringen av gjeldsinformasjonsloven vil redusere kredittforetakenes risiko, ettersom beslutningsgrunnlaget i kredittvurderingen bedres. Da utlånsrenten gjenspeiler kredittinstitusjonenes risiko ved å yte kreditt, mener flertallet av intervjuobjektene at redusert forretningsrisiko vil medføre at forbrukslån prises mer korrekt. Majoriteten tror da at renten, i større grad enn tidligere, kan skreddersys den enkelte forbrukers risikoprofil. Dette er i tråd med Datatilsynets prediksjoner.

“...det at man kan skreddersy priser i større grad, det er jo bra, for da får man gitt riktig pristilbud til kunden som er tilpasset den risikoen som kunden representerer.” - Tom Rimestad, Monobank

De aller fleste intervjuobjektene er enige i at mer korrekt prising vil medføre en lavere rente for gode betalere. Det er derimot større uenighet rundt hva som vil skje med renten for de svært dårlige betalere; enkelte mener denne vil settes opp som et preventivt tiltak for å avskrekke forbrukerne fra å ta opp kreditt, mens andre mener dårlige betalere vil bli nektet opptak av kreditt.

“Noen tilfeller hvor tvilen er tilstede, men lav, så kan man jo bruke prismekanismen. Men hvis tvilen er stor, så er det enklere for bankene å bare gi et avslag.” - Jorge Jensen, Forbrukerrådet

På bakgrunn av dette er det enighet om at det i større grad vil prisdifferensieres mellom gode og dårlige betalere. Om renten økes, eller om det bare gis avslag, vil avhenge av foretakenes prisings- og risikomodell. Økt rente på et produkt som allerede er høyt priset, poengteres av flere som en ugunstig utvikling. Hvis det derimot kan føre til at flere dårlige betalere stenges ute fra markedet, er det bra.

Tabell 6.1: Svar delspørsmål 1

Intervjuobjekt	Er dagens kredittvurdering grundig nok?	Vil økt informasjon bedre kredittvurderingen?	Mer korrekt prising?	Økt prisdifferensiering?
Forbrukermyndighet				
Jo Gjedrem	Nei	Ja	Kanskje	Kanskje
Jorge Jensen	Nei	Ja	Kanskje	Kanskje, men de dårlige betalerne vil heller bli avvist framfor å få en høyere rente
Kredittforetak				
Monobank	Ja, gitt informasjonsgrunnlaget	Ja	Ja	Kanskje
Danske Bank	Ja, gitt informasjonsgrunnlaget	Ja	Ja	Ja
Dinero	Ja, gitt informasjonsgrunnlaget	Ja	Ja	Ja
Inkassoselskap				
Kredinor	Ja, gitt informasjonsgrunnlaget	Ja	Tja	Kanskje
Lindorff	Ja, gitt informasjonsgrunnlaget	Ja	Ja	Renten kan reduseres, men vil ikke øke
Ekspert				
Trond Døskeland	Nei, pga det er mulig for forbrukeren å lure seg unna.	Ja	Ja	Ja

Elin Reitan	Ja, gitt informasjonsgrunnlaget	Ja	Ja	Renten kan reduseres, men vil ikke øke
-------------	------------------------------------	----	----	---

6.2 Delspørsmål 2

Vil økt prisdifferensiering føre til markedsvekst og økt profitt for kredittselskapene?

6.2.1 Lønnsomhet og konkurranse i dag

Samtlige av intervjuobjektene mener at dagens marked for usikrede kreditter er svært lønnsomt og profitabelt. Teknologisk fremgang gjør det stadig enklere å etablere seg i markedet, og kostnadene holdes lave ved å tilby nettbaserte bankløsninger. Flere påpeker at bankenes innskuddsordning gjør det mulig å låne ut mye usikret kreditt, da kundenes innskudd sikres i Bankenes sikringsfond. Dette er i følge intervjuobjektene en av årsakene til økningen i antall nyetablerte foretak de siste årene.

“Når det er flere aktører på markedet med ambisjoner om kraftig vekst, så er det en fare for at man fokuserer mer på vekst enn kvaliteten i porteføljen” - Jo Gjedrem, Forbrukerombudet.

Flere av intervjuobjektene er bekymret for at en økning i antall nyetablerte kredittforetak vil medføre at flere dårlige betalere får kreditt. Dette fordi man som nyetablert aktør i forbrukslånsmarkedet må nøye seg med en mer risikabel kundeportefølje, da forbrukerne med best betalingsevne allerede er kunder hos større, mer etablerte banker. Det påpekes at renten da må settes ekstra høyt for å dekke risikoen det medfører å gi lån til de risikable kundene. På bakgrunn av dette, mener flere av intervjuobjektene at renten i markedet er unormalt høy, og at dette kan tyde på fravær av priskonkurranse mellom aktørene. Enkelte mener dette skyldes en svikt i markedet, mens andre peker på at fraværet av priskonkurranse rett og slett skyldes en høyere etterspørsel i forhold til tilbud, slik at kredittforetakene faktisk ikke trenger å konkurrere på pris. Ved innføringen av gjeldsinformasjonsloven forsvinner informasjonsasymmetrien i markedet, ikke bare mellom kredittforetakene og forbrukerne, men også mellom de ulike kredittforetakene, slik at den samme informasjonen legges til grunn for alle aktørenes kredittvurdering.

“...tidligere har det vært en fordel å være en stor bank og å ha gode data på kundene sine. Gjeldsinformasjonsloven fører til at dataene blir mer like og da blir det mer lik kredittvurdering. Så dermed er ikke konkurransefortrinnet så stort for de store.” - Trond Døskeland, førsteamanuensis ved Norges Handelshøyskole

Således mener enkelte av intervjuobjektene et bedre informasjonsgrunnlag vil gi økt mulighet for å konkurrere på pris. Det er imidlertid usikkerhet blant intervjuobjektene rundt denne effekten. Noen mener at siden konkurransen allerede er sterk, vil økt transparens føre til en større priskonkurranse, mens andre mener at priskonkurranse ikke vil øke med mindre forbrukerne faktisk presser kredittforetakene på pris. Da etterspørselen etter usikret kreditt er så høy som den er, mener de sistnevnte intervjuobjektene at press fra forbrukerne er eneste måten kredittforetakene kan tvinges til å avvike fra dagens høye priser.

“Det er ingen tvil om at det er penger å tjene på forbrukslån og særlig når tapene er såpass små som de er. Men det som har forundret meg er at mengden av tilbydere av forbrukslån ikke har medført et press på at renten blir lavere.” - Baard Bratsberg, Kredinor.

Selv om samtlige mener det i dag konkurreres for lite på pris, er det heller ikke ønskelig med for mye konkurranse, slik at prisen presses ned til marginalkostnad. Intervjuobjektene mener det kan føre til at kredittforetakene tar større risiko for å sikre seg kunder, og at det da gis lån til dårligere betalere.

6.2.3 Tilbud og etterspørsel

Det er stor usikkerhet blant intervjuobjektene om hvilken effekt en forbedret kredittvurdering, og eventuell prisendring, vil ha på tilbud og etterspørsel av forbrukslån. De fleste deler forbrukerne inn i to grupper: (1) forbrukere som havner i alvorlige gjeldsproblemer og (2) de resterende forbrukerne. Deretter ser de på tilbuds- og etterspørselseffektene for hver gruppe.

Formålet med gjeldsinformasjonsloven er å hindre at enkeltpersoner havner i alvorlige gjeldsproblemer. Dersom loven fungerer etter hensikten, mener flere av intervjuobjektene at tilbudet vil reduseres som følge av at flere dårlige betalere blir stoppet fra å ta opp ytterligere lån.

“[Innføringen av gjeldsinformasjonsloven] vil bety at vår kredittgivning kommer til å bli enda mer presis, sånn at grunnlaget for kredittgivningen vil være bedre fundert. [...] hvis det skulle medføre at vi gir færre lån, så har vi i hvert fall gitt færre lån til kunder som ikke skulle ha lån i utgangspunktet.” - Tom Rimestad, Monobank

Ettersom flere vil bli stoppet, hevder noen av intervjuobjektene at etterspørselen fra den svake gruppen vil reduseres. Dette henger også sammen med at flere blir gjort oppmerksom på hvor stor gjeld de faktisk har, slik at færre velger å søke om lån. Det spekuleres også i om det vil føre til en fremvekst av alternative lånemarkeder, såkalte gråmarkeder, der reguleringer og konsesjonsregler ikke følges.

En bedre kredittvurdering gjør at kredittforetakene fanger opp og avviser flere dårlige betalere. Således mener flere av intervjuobjektene at kredittforetakenes tapsavsetninger vil reduseres, og de vil låne ut mer til en lavere risiko. Dette vil ha en positiv effekt på tilbudet av forbrukslån, slik at tilbudet vil skifte utover. Et positivt skift i tilbudet vil følgelig redusere renten, noe som vil tiltrekke seg flere lånekunder med høy betalingsevne. Selv om det ansees som positivt med en reduksjon i pris, fremheves det også at en for lav pris vil være uheldig. Dette vil tilgjengeliggjøre produktet på en måte som kan skape usunn vekst. En lavere pris vil følgelig øke etterspørselen, men hvorvidt den vil øke langs den eksisterende kurven, eller skifte utover, er intervjuobjektene usikre på.

6.2.3 Markedsvekst

Flere av intervjuobjektene peker på at kredittmarkedet er et etterspørselsdrevet marked, og at en eventuell vekst skyldes økende behov, ikke nødvendigvis økt prisdifferensiering. Veksten henger da ikke sammen med bedre gjeldsopplysning, men snarere forbruksmønsteret i dagens samfunn. Disse intervjuobjektene peker på at forbrukslånsmarkedet er et lite modent marked og at det derfor er naturlig med videre vekst. Andre er enige med Datatilsynet i at det nettopp er en lavere pris som vil øke etterspørselen fra nye forbrukere, og følgelig gjeldsopptaket.

“Hvor mye øker etterspørselen hvis man setter ned prisen med 1 prosentpoeng eller 5 prosentpoeng? Det kommer an på hvor stor prissensitiviteten på forbrukslån er.” - Elin Reitan, Nordea

Intervjuobjektene understreker at vekst i seg selv ikke nødvendigvis er et problem. Dersom gode betalere med god råd velger å ta opp ekstra kreditt, ser ikke intervjuobjektene på det som problematisk. Det er heller urovekkende dersom veksten kommer fra forbrukere med lavere betalingsevne og større sannsynlighet for mislighold, da det er disse forbrukerne loven søker å stoppe fra å ta opp ytterligere kreditt.

6.2.4 Profitt

Intervjuobjektene mener at en eventuell endring i profitt er avhengig av hvordan gjeldsinformasjonsloven påvirker prisen, konkurransen og markedsveksten. Dersom økt prisdifferensiering medfører økt priskonkurranse, mener noen av intervjuobjektene at den økte konkurransen vil redusere de enkelte kredittforetakenes profitt. Det forutsettes også at forbrukerne må bli flinkere å presse kredittforetakene på pris, ellers vil kredittforetakene fortsette å ta en høy rente og sikre seg god fortjeneste. Andre mener at økt prisdifferensiering fører til økt etterspørsel og vekst, som igjen medfører økt profitt for kredittforetakene. Dette er også en følge av at dårlige betalere stoppes og at tapsavsetningene da reduseres, slik at kredittforetakene kan låne ut mer til gode kunder. Denne gruppen er enig med Datatilsynet.

Tabell 6.2: Svar delspørsmål 2

Intervjuobjekt	Endret konkurranse?	Endring i tilbud/ etterspørsel	Markedsvekst?	Økt profitt?
Forbrukermyndighet				
Jo Gjedrem	Potensiale for priskonkurranse	Kanskje	Nei	Nei, hvis registeret fungerer etter hensikt.
Jorge Jensen	-	Økt innsikt for kunder i egen gjeld vil gjøre at etterspørselen dempes.	Nei, evt vekst skyldes behov, ikke pris.	-
Kredittforetak				
Monobank	-	Etterspørselsdrevet marked. Lavere pris kan skape økt etterspørsel.	Uendret, men hvis flere får lån er det gode betalere som tåler det.	Nei, men kan få redusert tap.
Danske Bank	Området er sterkt konkurransepreget, men økt transparens kan påvirke aktører.	Uendret etterspørsel, da markedet er etterspørselsdrevet, men tilbud kan omvendt bli påvirket	Muligens, eventuelt vekst skyldes ikke kun pris, men ofte behov og tilgjengelighet.	-

Dinero	Ikke med mindre det reguleres og forbruker presser på prisen.	Redusert tilbud og gradvis redusert etterspørsel for de dårlige. Økt tilbud og etterspørsel for resten.	Ja, vekst i gode betalere og mellomsjiktet.	Ja, pga vekst.
Inkassoselskap				
Kreditor	Det er mulig.	Økning i både tilbud og etterspørsel.	Ja, hvis prisene blir lavere. Dette er den viktigste faktoren. Fortsatt vekst så lenge det er kreditt, pga behov.	Økt fortjeneste hvis tapene reduseres. Det er også mulighet for at man med økt konkurranse får større fokus på vilkår og innhold, og ikke bare enkel tilgang til lån.
Lindorff	Usikkert, men det er ikke ønskelig med for sterk konkurranse i bankmarkedet, da dette vil medføre at aktørene tar for stor risiko.	Økt tilbud som følge av reduserte tapsavsetninger. Økt etterspørsel langs eksisterende kurve, blant annet pga lavere pris. Ny likevekt.	Umodent marked gir rom for vekst.	Hvis konkurransen blir hardere kan profitten reduseres. Tror ellers ikke det vil endres.
Ekspert				
Trond Døskeland	Økt konkurranse fordi informasjonen blir mer lik for alle aktørene.	Økt etterspørsel pga lavere renter.	Ja, hvis det blir så lav pris at det er mer gunstig enn alternativene.	Konkurreres bort.
Elin Reitan	-	Uendret tilbud. Økt etterspørsel pga lavere rente.	Det er mulig at det oppstår vekst som følge av økt etterspørsel.	Ja, fordi tapene blir mindre. Kommer an på prissensitiviteten.

6.3 Delspørsmål 3

Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til en økning i antall gjeldsofre?

Som nevnt er det uenighet blant intervjuobjektene om veksten i markedet skyldes økt prisdifferensiering eller økt behov for kreditt. Det er også uenighet om markedsveksten vil medføre en økning i antall gjeldsofre eller ikke. Enkelte mener at økt gjeldsopptak, som følge av en lavere rente, vil gjøre forbrukerne mer sårbare for å havne i betalingsproblemer. Således er disse enige i Datatilsynets bekymringer om at økt låneopptak fra nye kunder vil øke risikoen for at flere individer havner i alvorlige gjeldsproblemer. Andre er derimot uenige med

Datatilsynet, og mener økt gjeldsopptak ikke nødvendigvis trenger å være bekymringsverdig. Disse intervjuobjektene mener at veksten vil komme fra gode betalere som tåler gjeldsbelastningen, og at økt gjeldsinformasjon uansett vil stoppe forbrukerne før de havner i gjeldsproblemer.

Det pekes på at mislighold ofte skyldes andre årsaker enn vekst og for høyt gjeldsopptak. Ofte skyldes det uforutsette livshendelser som skilsmisse, sykdom og arbeidsledighet. Mange har da behov for ytterligere kreditt på grunn av bortfall av inntekt og ekstra utgifter. Enkelte mener at det da er fare for at man mister oversikten over egen økonomi, fordi forbrukerne baserer forbruk og gjeldsopptak på sin tidligere økonomiske situasjon.

“Gjeldsinformasjonsloven vil jo likevel kunne fungere selv om det er fort gjort å få gjeldsproblemer som følge av uforutsette livshendelser. Faktisk så vil det jo i større grad kunne hjelpe de som opplever uforutsette livshendelser da det ikke blir like lett for de som ikke burde få kreditt innvilget å få det” - Elin Reitan, forbrukerøkonom i Nordea

Uavhengig av årsakene til gjeldsproblemene, mener intervjuobjektene at loven vil virke preventiv ved at en gruppe forbrukere vil bli stoppet i døren og hindret fra å pådra seg for mye gjeld. Samtidig vil den virke forebyggende ved at den vil hindre ytterligere opptak av kreditt dersom gjeldsproblemene allerede har oppstått. Gjeldsinformasjonsloven alene vil derimot ikke få bukt med gjeldsproblemene, men at det er et bra og nødvendig første tiltak, er alle intervjuobjektene enige i.

“...jeg er enig i at gjeldsinformasjonsloven ikke isolert sett gjør at de som allerede er i gjeldsproblemer kommer ut av disse problemene, men det vil gjøre, at vi får større transparens for de som er i gjeldsproblemer og der gjennom avhjelpe en mulig større gjeldsoppbygging...”
- Jesper Askgård Calundan, Danske Bank

Intervjuobjektene mener det er viktig å øke kunnskapen rundt forbrukslån og konsekvensene rundt betalingsmislighold, særlig blant den yngre generasjonen. I tillegg er det viktig å komme med tiltak for å dempe den aggressive markedsføringen av forbrukslån. Det menes at denne i for stor grad spiller på forbrukernes impulsivitet, og at det da er lett å la seg friste til å ta opp ytterligere kreditt.

“...det siste man bør være når man tar opp et lån, som kan ha store skadevirkninger for en selv og familien, er impulsiv.” - Jo Gjedrem, Forbrukerombudet

Tabell 6.3: Svar delspørsmål 3

Intervjuobjekt	Vil flere forbrukere med høy risiko og dårlig betalingsevne få avslag?	Økning i antall gjeldsofre?
Forbrukermyndighet		
Jo Gjedrem	Ja	Nei
Jorge Jensen	Ja	-
Kredittforetak		
Monobank	Kanskje, hvis informasjonen avdekker at de ikke burde få lån.	Nei
Danske Bank	Ja	Flere vil bli stoppet før de blir gjeldsofre.
Dinero	Ja	Nei
Inkassoselskap		
Kredinor	Ja	-
Lindorff	Ja	Økt utlånsvekst vil, alt annet likt, gi en økning i antall personer som sliter med å betjene gjelden. Hvis gjeldsregisteret gir økt informasjon, og en bedre kredittvurdering, vil det jo kunne gi en reduksjon i antall gjeldsofre.
Ekspert		
Trond Døskeland	Ja	Ikke nødvendigvis på grunn av gjeldsinformasjonsloven.
Elin Reitan	Ja	Økt vekst øker risikoen, men bedre gjeldsinformasjon øker sjansen for at flere blir stoppet før det går så langt

6.4 Delspørsmål 4

Er gjeldsinformasjonsloven et treffsikkert velferdspolitisk tiltak?

Samtlige av intervjuobjektene er positive til innføringen av gjeldsinformasjonsloven. Som en følge av den teknologiske utviklingen i markedet, har enkelte påpekt at kreditten har blitt mer tilgjengelig ved at man enkelt kan søke om lån over nett. Sett i sammenheng med veksten i markedet for usikret gjeld, er da flere av intervjuobjektene bekymret for at enkeltpersoners låneopptak kan få ringvirkninger til økonomien som helhet. Således mener disse at behovet for gjeldsinformasjonsloven er mer enn omfattende nok, og påpeker i tillegg at loven burde blitt innført mye tidligere.

“Jeg synes politikerne egentlig har vært litt småfeige fordi de ikke tør å innføre dette. Konsekvensene av det kan bli ganske store. Jeg synes det er dumt at dette ikke har blitt innført tidligere.” - Trond Døskeland, førsteamanuensis ved Norges Handelshøyskole

Enkelte av intervjuobjektene mener at gjeldsinformasjonsloven, i henhold til samfunnsøkonomisk teori, ikke vil være et effektivt tiltak, da kostnadene er større enn nytten. Dette eksemplifiseres ved at man ikke ville innført en skatt som kun rammer en liten del av samfunnet. Selv om gevinsten kun tilfaller en beskjeden andel av befolkningen, mener derimot samtlige av intervjuobjektene at de positive konsekvensene for denne gruppen vil være enorme. Dette er fordi gjeldsproblemer ikke bare går ut over enkeltindividers økonomi, men også deres evne til å bidra til samfunnet. Intervjuobjektene er derfor enige i at det er viktig å forebygge og hjelpe mennesker som havner i alvorlige gjeldsproblemer. Dersom gjeldsinformasjonsloven bidrar til dette målet, mener de at loven vil være et bra velferdspolitisk tiltak. Da dette igjen vil gagne samfunnet på lang sikt, mener flere det også vil være et godt samfunnsøkonomisk tiltak. Dette er det motsatte av det Datatilsynet viser til i sitt høringsvar.

For at man i større grad skal kunne hjelpe vanskeligstilte forbrukere med å få bukt med gjeldsproblemene, mener enkelte av intervjuobjektene at det også bør gis innsyn til inkassobyråer og namsmenn. De mener da at man på et tidligere stadie vil få kartlagt forbrukernes gjeldssituasjon og at loven dermed i større grad vil oppfylle sitt velferdspolitiske formål.

Tabell 6.4: Svar delspørsmål 4

Intervjuobjekt	Mening om loven	Er gjeldsproblemene omfattende nok?	God velferdspolitik?
Forbrukermyndighet			
Jo Gjedrem	Positiv	Økende behov for å regulere markedsføringen, så behovet for gjeldsinformasjonsloven er nok også muligens økende.	Usikkert som enkelttiltak, men likevel viktig.
Jorge Jensen	Positiv	Ja, pga økt gjeldsbelastning gjør husholdningenes økonomi mer sårbare. Var tidligere en individuell risiko, nå er det blitt risiko for samfunnet som helhet.	Fint første tiltak.
Kredittforetak			
Monobank	Positiv	Liten andel sammenlignet med boliglån.	Det er ikke sikkert det gir ønsket effekt.
Danske Bank	Positiv	Det kan muligens oppfattes som et strukturelt problem, og selv om den samlede forbruksgjelden fortsatt er lav synes veksten høy.	Regulering av området er funnet nødvendig og er et klart samfunnsmessig tiltak. Om det er tilstrekkelig som eneste velferdspolitiske tiltak kan alltid diskuteres.
Dinero	Positiv	Ja, behovet er der. Effekten det vil ha for den svakeste gruppen er viktigst.	Vil ikke bremse gjeldsveksten, men det vil hjelpe de svakeste. Samfunnsgevinsten er stor nok.
Inkassoselskap			
Kreditor	Positiv	Ja	Det er nok ikke det, men vi må allikevel prøve å hindre at en ganske stor gruppe til stadighet får alvorlige gjeldsproblemer.
Lindorff	Positiv	Det er en liten andel som sliter med gjeldsproblemer.	Antar at kostnadene er større enn nytten. Men det vil øke nytten til individer som har problemer. Så det er sannsynligvis god velferdspolitik.
Ekspert			
Trond M. Døskeland	Positiv	Ja, pga mer gjeld og at situasjonen er mer presset enn før. Det er større bekymring knyttet til stabiliteten i økonomien.	Samfunnet må bryte inn når ting ikke fungerer. Tror de positive konsekvensene vil overveie de negative. Det er et av flere tiltak som vil hjelpe.

Elin Reitan	Positiv	Ja, mer enn omfattende nok.	Det viktigste er å beskytte enkeltpersoner mot seg selv.
-------------	---------	-----------------------------	--

7. Implikasjoner

I dette kapittelet vil vi sammenligne Datatilsynets og intervjuobjektenes synspunkter i lys av relevant teori fra kapittel 4. Resultatene fra kapittel 6 vil her bli tatt for gitt, og det mest sannsynlige utfallet vil presenteres ut fra et teoretisk perspektiv.

7.1 Delspørsmål 1

Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til økt prisdifferensiering på usikrede kreditter?

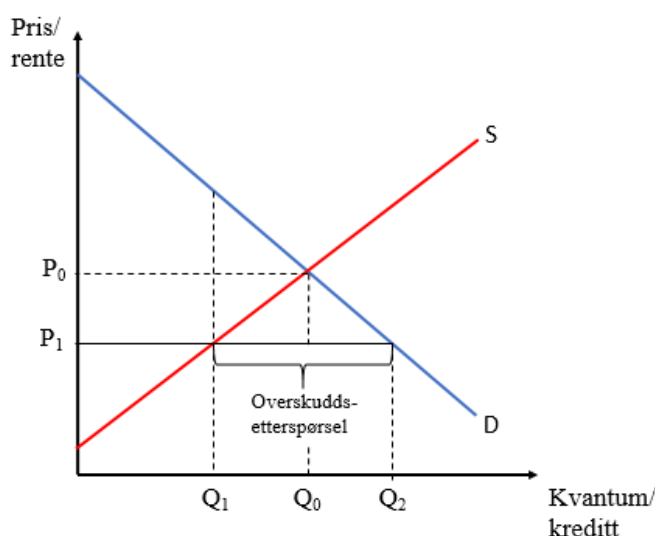
Flertallet av intervjuobjektene mener at det allerede i dag prisdifferensieres på usikrede kreditter, men at prisingen i større grad kan tilpasses forbrukernes risikoprofiler som følge av et bedre informasjonsgrunnlag og en mer effektiv kredittvurdering. Dermed vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til økt prisdifferensiering, slik som Datatilsynet predikerer i sitt høringssvar. Dette kommer av at gjeldsinformasjonsloven gir kredittforetakene en kilde til å verifisere opplysninger om forbrukernes usikrede gjeld, slik at informasjonsasymmetrien mellom kredittforetakene og forbrukerne forsvinner. Kredittforetakene får da perfekt informasjon om forbrukernes gjeldssituasjon, slik at det ikke lenger er mulig å fremstå som en bedre kredittkunde enn man i realiteten er. Således reduseres kredittforetakenes tapsrisiko, da de i større grad kan stole på informasjonsgrunnlaget i kredittvurderingen. En lavere risiko gir grunnlag for å redusere det gjennomsnittlige rentenivået, slik at renten i større grad tilpasses forbrukernes betalingsvilje og risikoprofiler, i henhold til teori om tredjegrads prisdifferensiering i kapittel 4. Forbrukere med lav risiko (L) vil følgelig få tilbud om en lavere rente, mens forbrukere med en høyere risiko (H) vil få tilbud om en høyere rente.

7.2 Delspørsmål 2

Vil økt prisdifferensiering føre til markedsvekst og økt profitt for kredittselskapene?

Intervjuobjektene mener perfekt informasjon gjør kredittforetakene bedre rustet til å hindre utsatte forbrukere fra å ta opp ytterligere kreditt. Blant ekstremtilfellene er forbrukere som sliter med rus- og spillavhengighet, der behovet for å ta opp kreditt er så stort at de har en tilnærmet perfekt uelastisk etterspørsel. Disse forbrukerne har en svak rasjonell dømmekraft, og teori viser at opptak av kreditt ofte bygger på utålmodighet og manglende selvkontroll.

Eneste måten å stoppe disse forbrukerne er å sette en maksimal øvre rente. Dette vil i prinsippet ligne et rentetak, slik som illustrert i figur 7.1 under. Etterspørselen etter kreditt øker fra Q_0 til Q_2 som følge av at renten reduseres. En lavere rente, alt annet like, reduserer kredittforetakenes inntjening og følgelig vil tilbudet av kreditt reduseres fra Q_0 til Q_1 . Det oppstår således en overskuddsetterspørsel tilsvarende $Q_2 - Q_1$ som følge av at kredittforetakene vrir tilbudet mot lavrisikokundene (L). Forbrukere med svært høy risiko og lav betalingsevne rasjoneres da ut av markedet. Dette er en relativt beskjeden gruppe, men det er viktig at de blir beskyttet mot seg selv.

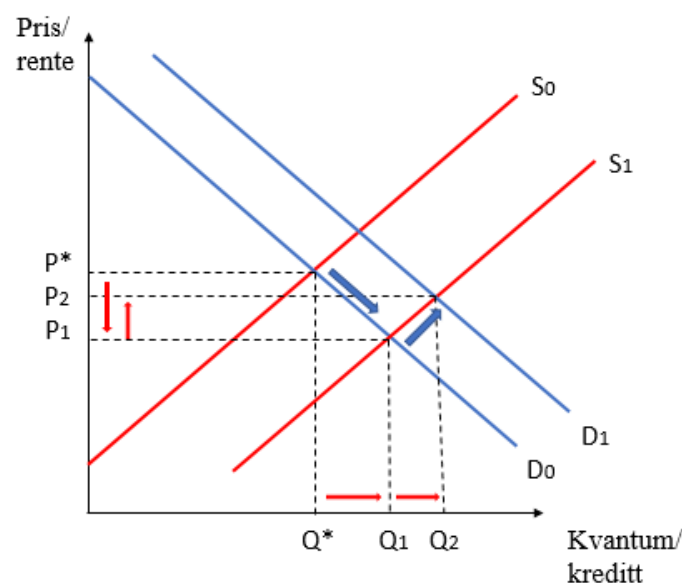
Figur 7.1: Rentetak og kredittrasjonering

Basert på (Pindyck, 2013, s. 186)

For det resterende markedet mener flertallet av intervjuobjektene at både tilbudet og etterspørselen vil øke. En effektivisering av kredittvurderingsprosessen reduserer kredittforetakenes sannsynlighet for tap, ved at flere dårlige betalere blir fanget opp og nektet opptak av kreditt. Kredittforetakenes tapsavsetninger vil da reduseres, ettersom den prosentvise andel av forbrukere som havner i gjeldsproblemer blir lavere. Tilbudet av forbrukslån vil da øke som følge av at kredittforetakene øker utlånet til gode betalere. Dette er illustrert i figur 7.2 ved at tilbudskurven skifter fra S_0 til S_1 og renten reduseres fra P^* til P_1 . Følgelig vil en reduksjon i renten øke forbrukernes inntekt og konsum i periode 1, i henhold til teori om rasjonelle konsumenter. Forbrukere med lav risiko (L) vil da vri konsumet fra periode 2 til periode 1, slik at etterspørselen etter kreditt øker fra Q^* til Q_1 . Forbrukere med høy risiko (H) vil derimot få tilbud om høyere rente enn lavrisikokundene (L) og vil følgelig

vri konsumet fra periode 1 til periode 2, grunnet redusert kjøpekraft. Dersom vi antar at renteøkningen og rentereduksjonen for de respektive gruppene er like stor, vet vi fra kapittel 4 at lavrisikokundenes (L) prosentvise økning i kvantum vil overstige høyriskokundenes (H) prosentvise nedgang i kvantum.

Dersom etterspørselsøkningen kun kommer fra de eksisterende kredittkundene, vil etterspørselen øke langs den eksisterende etterspørselskurven og ny likevekt blir (Q_1, P_1) . Vi antar imidlertid at en reduksjon i renten på forbrukslån medfører en tilvekst av nye forbrukere som tidligere ikke tok opp kreditt fordi renten oversteg deres betalingsvilje. Etterspørselskurven skifter da fra D_0 til D_1 , og etterspurt kreditt øker ytterligere fra Q_1 til Q_2 . En tilvekst av nye forbrukere vil følgelig presse renten opp fra P_1 til P_2 grunnet ny likevekt (Q_2, P_2) . Figuren viser nettovirkningen av at noen forbrukere vil få en lavere rente, samtidig som andre får en høyere. Den gjennomsnittlige markedsrenten vil derimot være lavere enn renten i dag, men den vil fremdeles være høyere enn renten for sikrede kreditter, da det ikke tas pant i formuesgode.

Figur 7.2: Endring i tilbud og etterspørsel

Dersom økt etterspørsel fra eksisterende og nye forbrukere overstiger den reduserte etterspørselen fra forbrukere som rasjoneres bort, vil det samlet sett føre til økt vekst i markedet. Da forbrukere som rasjoneres ut av markedet som nevnt er en relativt beskjeden gruppe, vil ikke reduksjonen i etterspørselen fra denne gruppen være utslagsgivende for den

totale etterspørselen i markedet. Ettersom nettoeffekten på etterspørselen i markedet er positiv, er det høyst sannsynlig at den økte etterspørselen vil skape vekst i markedet for usikrede kreditter. Dette er i tråd med Datatilsynets prediksjoner om at en effektivisering av kredittvurderingen og økt prisdifferensiering vil medføre vekst i markedet (Datatilsynet, 2016).

Datatilsynet mener også at økt prisdifferensiering og markedsvekst vil medføre økt profitt for kredittselskapene. Reduserte tapsavsetninger, i kombinasjon med en større kundemasse, trekker utelukkende i retning av økt profitt. Derimot vil en sterkere konkurranse blant aktørene i markedet trekke i motsatt retning. Gjeldsinformasjonsloven fjerner ikke bare informasjonsasymmetrien mellom kredittforetakene og forbrukerne, men også informasjonsgapet mellom de ulike kredittforetakene, og således enkelte foretaks konkurransefordel i kredittvurderingsprosessen. Dette er til fordel for de mindre aktørene i bransjen, da grunnlaget for å konkurrere mot de veletablerte foretakene bedres. Det er imidlertid vanskelig å fastslå i hvor stor grad konkurranseintensiteten vil øke. I henhold til Bertrand-konkurranse vil økt konkurranse medføre at hele eller deler av profitten konkurreres bort. Dette er lite trolig da etterspørselen etter usikret kreditt er høy og voksende, i tillegg til at forbrukerne i liten grad presser kredittforetakene på pris. I kredittmarkedet er det heller ikke ønskelig at prisen konkurreres helt ned til marginalkostnaden, da dette vil føre til en usunn tilgjengeliggjøring av usikret kreditt. Samlet sett vil økt priskonkurranse i verste fall føre til at kredittforetakenes profitt nulles ut, men basert på argumentene over, er det lite som tyder på at kredittforetakene kommer til å konkurrere mye sterkere på pris enn hva de allerede gjør i dag. Således kan det tenkes at konkurransen i markedet fremdeles vil være monopolistisk, og kredittforetakene kan få økt profitt, slik som Datatilsynet mener.

7.3 Delspørsmål 3

Vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven føre til en økning i antall gjeldsofre?

Vi legger til grunn at økt prisdifferensiering medfører at en utsatt gruppe forbrukere rasjoneres ut av markedet, samtidig som etterspørselen etter usikret kreditt fra både eksisterende og nye forbrukere øker. Datatilsynet mener at dette er en uheldig innføringseffekt, da markedsvekst medfører en reell fare for at gjeldsproblemene blant norske husholdninger faktisk kan øke (Datatilsynet, 2016).

Det kan tolkes som at Datatilsynet forutsetter at gjeldsinformasjonsloven ikke fungerer etter hensikt, og at kredittforetakene ikke vil hindre ytterligere kredittopptak fra utsatte forbrukere. I så tilfelle vil veksten i markedet komme fra både henholdsvis lavrisiko (L) og høyrisiko (H) kunder. Vi har derimot argumentert under delspørsmål 1 og 2 for at innføringen av gjeldsinformasjonsloven vil fjerne informasjonsasymmetrien i markedet, slik at kredittvurderingen blir mer treffsikker. Flere forbrukere med høy risiko og lav betalingsevne vil da fanges opp og stoppes fra å pådra seg ytterligere gjeldsforpliktelser. På denne måten vil gjeldsinformasjonsloven oppfylle sitt formål om å forebygge gjeldsproblemer blant norske forbrukere. Som vist under delspørsmål 2 vil markedsveksten i hovedsak komme fra lavrisikokunder (L) med god betalingsevne. Det kan tenkes at disse forbrukerne er mer rasjonelle enn andre, da de som følge av en sterkere etterspørselselastisitet har en høyere terskel for å ta opp kreditt. Kredittopptaket fremstår således mer gjennomtenkt. Det er da lite sannsynlig at en stor andel av disse lavrisikokundene (L) vil havne i alvorlige betalingsproblemer, forutsatt at det ikke inntreffer uforutsette livshendelser.

Dersom uforutsette livshendelser likevel skulle inntreffe, er ikke gjeldsinformasjonsloven skyld i eventuelle gjeldsproblemer. Loven vil imidlertid kunne begrense omfanget av slike hendelser, ved at den stopper forbrukerne fra å ty til dyr kreditt som en kortsiktig løsning på gjeldsproblemene. På bakgrunn av dette er vi uenig i Datatilsynets argument om en økning i antall gjeldsofre.

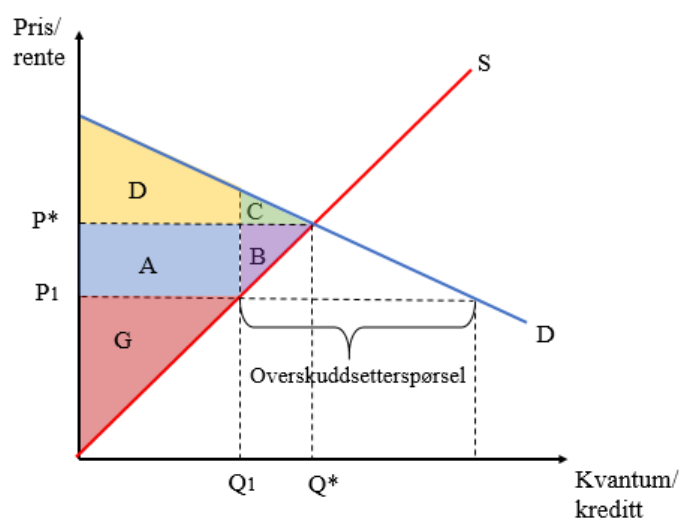
7.4 Delspørsmål 4

Er gjeldsinformasjonsloven et treffsikkert velferdspolitisk tiltak?

Det er vanskelig å måle hvorvidt gjeldsinformasjonsloven er et treffsikkert velferdspolitisk tiltak eller ikke. Datatilsynet mener at behovet ikke er omfattende nok til å rettferdiggjøre innføringen av gjeldsinformasjonsloven, og at tiltaket helt klart er uproporsjonalt ut fra hensyn til personvern. De mener da at velferdseffekten av loven er usikker (Datatilsynet, 2016). Velferdseffekten kan måles ut fra gjeldsinformasjonslovens påvirkning på konsumentenes og produsentenes overskudd i markedet. Vi legger til grunn intervjuobjektene mening om at behovet for gjeldsinformasjonsloven er mer enn omfattende nok, og at loven leder til ønsket effekt ved at den forhindrer enkeltpersoner fra å havne i gjeldsproblemer. Vi ser bort fra kostnader tilknyttet personvern, og antar at andre kostnader knyttet til innføringen av gjeldsinformasjonsloven er beskjedne.

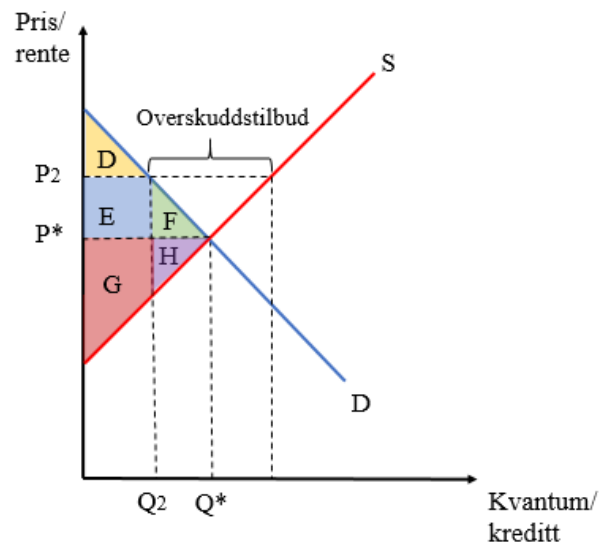
I delspørsmål 2 viste vi at en gruppe forbrukere rasjoneres ut av markedet når renten på forbrukslån reduseres. En rentereduksjon fra P^* til P_1 reduserer konsumentoverskuddet til disse forbrukerne tilsvarende areal C i figur 7.3, da de ikke lenger får tilbud om kreditt. For disse forbrukerne oppfattes rasjoneringen som negativ, men for samfunnet som helhet vil effekten imidlertid være positiv, da gjeldsproblemene blant denne gruppen begrenses. Denne effekten alene viser at loven oppfyller sitt velferdspolitiske formål. Kredittforetakene vil tilsvarende få et effektivitetstap lik areal B, ved at de ikke lenger tilbyr kreditt til disse forbrukerne. Det oppstår således en overskuddsetterpørsel i markedet fordi etterspørselen etter kreditt overstiger tilbudet.

Figur 7.3 benyttes videre for å illustrere velferdseffekten for en elastisk forbruker ($|E| > 1$). En redusert rente gjør markedet mer attraktivt for forbrukere med lav risiko (L) og følgelig lav betalingsvilje. For disse forbrukerne vil konsumentoverskuddet øke tilsvarende areal A, som følge av at differansen mellom betalingsviljen og renten øker. Nettovirkningen av rentereduksjonen på samlet konsumentoverskudd, $((D + C) + A - C) = D + A$, er positiv. Tilsvarende vil kredittforetakene få redusert sitt produsentoverskudd lik areal A, da en rentereduksjon, alt annet like, reduserer inntjeningen. Nettovirkningen på produsentoverskuddet, $(A + B + G) - A - B = G$, er negativ.

**Figur 7.3: Endring i konsument- og produsentoverskudd
for en priselastisk konsument**

Figur 7.4 illustrerer velferdseffekten for en uelastisk forbruker ($|E| < 1$). Økt rente fra P^* til P_2 gjør markedet mindre attraktivt for forbrukere med høy risiko (H) og betalingsvilje. For denne gruppen vil konsumentoverskuddet reduseres tilsvarende areal E, som følge av at differansen mellom betalingsviljen og renten reduseres. Tilsvarende vil kredittforetakene øke sitt overskudd som følge av økt inntjening. Areal F og H illustrerer henholdsvis forbrukernes og kredittforetakenes effektivitetstap. Dette er fordi en gruppe forbrukere trekker seg ut av markedet, da den nye prisen overstiger deres betalingsvilje. Det oppstår således et overskuddstilbud som følge av at tilbudet av kreditt overstiger etterspørselen. Nettovirkningen av prisøkningen på konsumentoverskuddet, $((D + E + F) - E - F) = D$, blir i dette tilfellet negativ, mens nettovirkningen på produsentoverskuddet, $(G + H) - H + E = G + E$, er positiv.

**Figur 7.4: Endring i konsument- og produsentoverskudd
for en priselastisk konsument**

Som vist under delspørsmål 2 vil økt etterspørsel fra lavrisikokundene (L) overstige den reduserte etterspørselen fra høyrisikokundene (H) og kundene som rasjoneres ut av markedet, da priselastisiteten er høyere. Således vil totalt konsumentoverskudd, $((D + A) + D)$, være positivt. Basert på argumentet om priselastisitet, vil tapt produsentoverskudd til lavrisikokundene (L) overstige økt produsentoverskudd fra høyrisikokundene (H), slik at totaleffekten på produsentoverskuddet, $G + (G + E)$, er negativ. Dette viser at det har skjedd en omfordeling av overskudd i markedet. Produsentoverskuddet vil i midlertidig fortsatt være betydelig, da figurene ikke tar høyde for at tilveksten av nye forbrukere i markedet øker profitten og at kredittforetakenes risiko reduseres. Dermed vil den totale effekten på både

konsument- og produsentoverskuddet være positiv. Innføringen av gjeldsinformasjonsloven gir således et mer effektivt marked der overskuddet fordeles jevnere mellom produsentene og konsumentene, slik at både den samfunnsøkonomiske og velferdspolitiske effekten er positiv.

En positiv velferdseffekt strider imot Datatilsynets argument om at loven er et uproporsjonalt tiltak som kun vil hjelpe en marginal gruppe forbrukere. Datatilsynet har utelukkende fokusert på de negative konsekvensene ved innføringen av loven, og ikke tatt høyde for de positive innføringseffektene ved at majoriteten av forbrukerne i markedet får bedre prisbetingelser og økt tilgang på kreditt. Denne effekten viser at gjeldsinformasjonloven vil ha en positiv effekt for en større andel forbrukere enn det Datatilsynet hevder.

8. Konklusjon

8.1 Samlet konklusjon

Formålet med masteroppgaven er å stille spørsmålstegn ved synspunkter og prediksjoner som fremkommer i Datatilsynets høringssvar til forslag om *Lov for registrering av enkeltpersoners gjeld - gjeldsinformasjonsloven*. Da de er eneste instans som er negativ til innføringen av lovforslaget, så vi det interessant å undersøke om deres motargumenter er holdbare. Problemstillingens fire delspørsmål bygger derfor på argumentene om at innføringen av gjeldsinformasjonsloven vil føre til økt prisdifferensiering og følgelig økt vekst og profitt for kredittselskapene, slik at loven virker mot sin velferdspolitiske hensikt om å redusere antall gjeldsofre.

I oppgaven har vi avdekket resultater og teoretiske sammenhenger som bekrefter at det blir økt grad av prisdifferensiering i markedet for usikrede kreditter. Dette er en følge av at gjeldsinformasjonsloven forbedrer beslutningsgrunnlaget i kredittvurderingen og fjerner informasjonsasymmetrien mellom kredittforetakene og forbrukerne. En effektivisering av kredittvurderingsprosessen reduserer kredittforetakenes tapsrisiko ved at flere utsatte forbrukere fanges opp og rasjoneres ut av markedet. Utlånsvolumet til forbrukere med god betalingsevne vil følgelig øke. Da økt etterspørsel fra disse kundene overstiger redusert etterspørsel fra forbrukere som rasjoneres bort, vil økt prisdifferensiering føre til en vekst i markedet for usikrede kreditter. Redusert forretningsrisiko og økt inntjening vil videre medvirke til økt profitt for kredittselskapene. Oppgavens konklusjon på delspørsmål 1 og 2 er dermed sammenfallende med Datatilsynets argumenter.

For delspørsmål 3 og 4 viser derimot våre resultater andre sammenhenger enn dem Datatilsynet predikerer. Vi har konkludert med at økt opptak av kreditt ikke er sammenfallende med økte betalingsproblemer. Dette er fordi vi forutsetter at veksten kommer fra forbrukere med lav risiko og liten sannsynlighet for å havne i gjeldsproblemer, gitt at det ikke inntreffer uforutsette hendelser. Gjeldsinformasjonsloven vil oppfylle sitt formål om å begrense og redusere gjeldsproblemer, og således vil det ikke oppstå en økning i gjeldsofre som følge av lovens innføring. Ved å modellere gevinsten for både forbrukere og kredittforetak har vi vist hvordan gjeldsinformasjonsloven, gjennom økt prisdifferensiering, vil øke den samfunnsøkonomiske gevinsten og således skape en positiv velferdseffekt.

Vi har gjennom denne oppgaven undersøkt hvorvidt Datatilsynets argumenter mot innføringen av gjeldsinformasjonsloven er tilstrekkelige. Til tross for at vi har sagt oss enige med påstandene i delspørsmål 1 og 2, mener vi at disse argumentene alene ikke er holdbare mot innføringen av loven. Den avgjørende faktoren er derimot hvorvidt loven påvirker gjeldsofferproblematikken i samfunnet. På dette området har resultatene fra oppgaven vist at effektene Datatilsynet predikerer ikke vil inntreffe. Samlet sett ser vi derfor på gjeldsinformasjonsloven som et viktig og nødvendig tiltak for å begrense gjeldsproblemer blant norske husholdninger.

8.2 Begrensninger og forslag til videre forskning

Oppgaven benytter en kvalitativ forskningsmetode med et utvalg på ti intervjuobjekter. Dette utvalget er begrenset og er derfor ikke tilstrekkelig til å være representativt for hele populasjonen. Vi har derfor ikke kunnet bevise signifikante sammenhenger og således vil vi ikke kunne sikre fullstendig grad av ytre validitet. Vi mener likevel oppgaven vil bidra til verdifull innsikt, da intervjuobjektene representerer ulike perspektiver, samt at alle har relevant tilknytning til bransjen.

For å kunne gjennomføre samfunnsøkonomiske tolkninger har vi tatt ulike forutsetninger. Det kan imidlertid være at enkelte av forutsetningene ikke er holdbare når gjeldsinformasjonsloven faktisk trer i kraft eller ved gjennomføringen av en lignende oppgave på et senere tidspunkt. Det har likevel vært nødvendig å ta disse forutsetningene for å knytte teorien til resultatene.

Det vil være svært interessant med en kvantitativ analyse for å undersøke videre implikasjoner ved innføringen av gjeldsinformasjonsloven. Dette vil være spesielt aktuelt etter at gjeldsinformasjonsloven har blitt iverksatt. Når loven er implementert er vår oppfatning at det vil bli mulig å samle inn data på en mer omfattende måte enn det som var mulig under gjennomføringen av denne oppgaven. Således kan man i større grad bruke kvantitative data til å undersøke signifikante sammenhenger, og sammenligne virkninger med andre land som har innført lignende tiltak.

Basert på de resultatene vi fikk i oppgaven vil vi også anbefale forskning på andre tiltak, slik som rentetak og regulering av markedsføring, da dette er tiltak som nå utredes og iverksettes.

Det vil også være interessant å se på om det er psykologiske faktorer som er bakenforliggende årsaker til at forbrukere tar opp mer forbrukskreditt nå enn tidligere.

Litteraturliste

- Banerjee, S. (2013). *Intermediate microeconomics : a tool-building approach*. London: Routledge.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012a). *Alternative modeller for registrering av usikret forbrukskreditt til bruk ved kredittvurdering*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/ccf00685c68d4d29a23608be63f5bef4/gjeldsregisterrapport.pdf>.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012b). *Høringsnotat. Registrering av enkeltpersoners kreditt til bruk ved kredittvurdering*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra https://www.regjeringen.no/contentassets/ef978b3f1cfe497b9b8ab992d9284e20/horingsnotat_gjeldsregister.pdf.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012-2013). *Prop. 195 L - Endring i tinglysningsloven mv (registrering av gjeld)*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-195-l-20122013/id736063/sec6>.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Meld. St. 17. Tilbaketrekking av Prop.195 L (2012-2013) Endringer i tinglysningsloven mv. (registrering av gjeld)*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/c849b217846d4a6d964482fb2ccb147f/no/pdfs/stm201320140017000dddpdfs.pdf>.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016). *Høringsnotat - Lov om registrering av enkeltpersoners gjeld (gjeldsregisterloven)*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/4cb1770efdd0437298987f84c668ed27/horingsnotat.pdf>.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2016-2017). *Prop. 87 L - Lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersoner (gjeldsinformasjonsloven)*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-87-l-20162017/id2546830/?q=prop.%2087>.
- Bernhardsen, T. (2012). *Sammenhengen mellom styringsrenten og pengemarkedsrentene: 2007-2012 num. 2/2012. Aktuell kommentar*
Lastet ned fra <http://www.norges-bank.no/Publisert/Signerte-publikasjoner/Aktuell-kommentar/2012/Aktuell-kommentar-22012/>

- Bisnode. (u.å). Hva er scoring? Lastet ned 28.03.2017 fra <https://www.bisnode.com/norge/om-bisnode/scoring/>
- Bjerknes, C. (2017, 10.06.17). Finanstilsynet strammer inn: Kun ett kredittkort per person. Lastet ned 11.06.2017 fra <https://www.dn.no/nyheter/2017/06/07/1645/Privatokonomi/finanstilsynet-strammer-inn-kun-ett-kredittkort-per-person>
- Breivik, S. R. (2016, 29.12.16). Advarer om usunn vekst innen forbrukslån. Lastet ned 31.05.17 fra <http://e24.no/boers-og-finans/dnb/advarer-om-vekst-i-forbrukslaan-er-selv-stoerst-paa-kredittkortgjeld/23885291>
- Bråthen, T., Skalpe, O., & Viken, M. (2008). *Utredning om gjeldsregister i Norge*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet Lastet ned fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/BLD/Gjeldsordning/Gjeldsregister_final_20080401_181758.pdf.
- Danske Bank, A. (2017). Kort om banken. Lastet ned 16.03.2017 fra <http://www.danskebank.no/nb-no/om-banken/kort-om-banken/Pages/kort-om-banken.aspx>
- Datatilsynet. (2016). *Høring - forslag til lov om registrering av enkeltpersoners gjeld (gjeldsregisterloven). Høringssvar fra Datatilsynet*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-lov-om-registrering-av-enkeltpersoners-gjeld-gjeldsregisterloven/id2517092/?uid=52e327de-3816-4000-9614-e157554554ea>.
- DellaVigna, S. (2009). Psychology and Economics: Evidence from the Field. *Journal of Economic Literature*, 47(2), 315-372. doi: 10.1257/jel.47.2.315
- DNB. (u.å.-a). Hvor mye koster forbrukslån? Lastet ned 18.05.2017 fra <https://www.dnb.no/privat/laan/forbrukslaan/hvor-mye-koster-forbrukslaan.html>
- DNB. (u.å.-b). Veiledende priser og rente på lån for privatkunder. Lastet ned 18.05.2017 fra <https://www.dnb.no/privat/priser/laan.html> - forbruksfinansiering
- Eikemo, S. I., Etokebe, U.-J., Huseby, A., Kallum, L., Knutsen, C., Trasti, M., & Weltz, M. S. (2017). *Lindorffanalysen 1.kvartal 2017 Lindorffanalysen* (s. 8-9). Lastet ned fra <http://nyheter.lindorff.no/news/lindorffanalysen-utgave-1-2017-er-klar-222190>
- Fagweb AS. (2017a). Om oss. Lastet ned 16.03.2017 fra <https://dinero.no/om-oss/>
- Fagweb AS. (2017b, 06.17). Sammenlign og finn beste forbrukslån. Lastet ned 14.06.2017 fra <https://dinero.no/forbrukslan/>

- Familie- og kulturkomiteen. (2017). *Innstilling 356L. Innstilling til Stortinget fra Familie- og kulturkomiteen*. Oslo: Familie- og kulturkomiteen Lastet ned fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2016-2017/inns-201617-356l.pdf>.
- Finansavtaleloven. (1999). *Lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven)*. Lovdata Lastet ned fra [https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-06-25-46/*-*](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-06-25-46/*-).
- Finansdepartementet. (2016-2017). *Meld. St 37 - Finansmarkedsmeldingen 2016-2017*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20162017/id2548252/sec1>.
- Finansportalen. (2009). Verdt å vite om inkasso og betalingsanmerkninger. Lastet ned fra <https://www.finansportalen.no/andre-valg/artikler/verdt-a-vite-om-inkasso-og-betalingsanmerkninger/>
- Finanstilsynet. (2017a). *1.kvartal 2017 Resultatrapport for finansforetak* (s. 22). Lastet ned fra <https://www.finanstilsynet.no/contentassets/de14e53407744ba1ba315efbb0c67c3c/resultatrapport-finansforetak-q1-2017.pdf>
- Finanstilsynet. (2017b). *4. kvartal 2016 Resultatrapport for finansforetak* (s. 28). Lastet ned fra [https://www.finanstilsynet.no/contentassets/3a01ecd5c9784a20b3b5de0811001160/rapport-4q-2016-offentlig_versjon.pdf](https://www.finanstilsynet.no/contentassets/3a01ecd5c9784a20b3b5de0811001160/rappport-4q-2016-offentlig_versjon.pdf)
- Finanstilsynet. (2017c). *2001-2016 Resultatrapport for finansforetak* Lastet ned fra <https://www.finanstilsynet.no/publikasjoner-og-analyser/resultatrapport-for-finansforetak/>
- Finanstilsynet. (2017d). Banker. Lastet ned 03.05.2017 fra <https://www.finanstilsynet.no/konsesjon/banker/>
- Forbrukerombudet. (2016a). Jo Gjedrem. Lastet ned 20.03.2017 fra <https://forbrukerombudet.no/ansatt/jo-gjedrem>
- Forbrukerombudet. (2016b). Om forbrukerombudet. Lastet ned 16.03.2017 fra <https://forbrukerombudet.no/om-forbrukerombudet>
- Forbrukerrådet. (2017). Om oss. Lastet ned 16.03.2017 fra <https://www.forbrukerradet.no/forside/om-oss/>
- Gripsrud, G. (2010). *Metode og dataanalyse : beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP* (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforl.
- Grønn, E. (2008). *Anvendt mikroøkonomi* (2. utg.). Oslo: Cappelen akademisk.

-
- Gärtner, M. (2016). *Macroeconomics* (5. utg.). Harlow: Pearson.
- Hagen, M., Turtveit, L.-T., & Vatne, B. H. (2017). *Sterk vekst i forbrukslån* num. 1. *Aktuell kommentar* Lastet ned fra <http://www.norges-bank.no/Publisert/Signerte-publikasjoner/Aktuell-kommentar/2017/Aktuell-kommentar-12017/>
- Handelshøyskolen BI. (u.å.). Tore Bråthen. Lastet ned 20.03.2017 fra <https://www.bi.no/om-bi/ansatte/institutt-for-rettsvitenskap-og-styring/tore-brathen/>
- Hatland, A. (2015). Velferdspolitik. Lastet ned 01.05.2017 fra <https://snl.no/velferdspolitik>
- Jensen, S. (2014a). Bankene trenger konkurranse. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Bankene-trenger-konkurranse/id757953/>
- Jensen, S. (2014b). Vil auke konkurransen i bankmarknaden. Lastet ned fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/Vil-auke-konkuransen-i-bankmarknaden/id757887/>
- Johannessen, A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg.). Oslo: Abstrakt forl.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2017). *Høring - Invitasjon til høringsmøte om forslag til forskrift om god kredittmarkedsføring*. Oslo: Regjeringen.
- Kredinor. (2017a). Historie - Kredinor. Lastet ned 15.06.2017 fra <https://www.kredinor.no/om-oss/var-organisasjon-og-historie/historie/>
- Kredinor. (2017b). Hjem - Kredinor. Lastet ned 15.06.2017 fra <https://www.kredinor.no/tjenester/>
- Lindorff. (2017a). Dette er Lindorff. Lastet ned 17.03.2017 fra https://www.lindorff.com/norge/om-lindorff/dette_er_lindorff
- Lindorff. (2017b). Når blir det rapportert betalingsanmerkning på meg. Lastet ned 01.05.17.2017 fra https://www.lindorff.com/nn-NO/norge/din-sak/purre_inkassosak/betalingsanmerkning/rapportering
- Moen, H. (1997). *Kredittvurdering i bank : hvordan vi styrer kredittene* (2. utg.). Oslo: Bankakademiet.
- Monobank. (2017). Om MONOBANK. Lastet ned 16.03.2017 fra <https://monobank.no/om-banken/om-oss/>
- Nilsen, A. A. (2016, u.å.). BØRS: Nå er banken til Kjos mer verdt enn flyselskapet. Lastet ned 24.05.2017 fra <http://www.nettavisen.no/na24/brs-na-er-banken-til-kjos-mer-verdt-enn-flyselskapet/3423211501.html>

-
- Nordea. (2017a). Elin Reitan. Lastet ned 08.05.17.2017 fra
<https://www.nordea.com/no/presse-og-nyheter/nyheter-og-pressemeldinger/Elin-Reitan/>
- Nordea. (2017b). Forbrukerøkonomen. Lastet ned 08.05.17.2017 fra
<https://www.nordea.no/om-nordea/kontakt-nordea/forbrukerokonomen.html>
- Nordea. (2017c). Forbrukslån og kontokreditt - lån uten sikkerhet. Lastet ned 14.06.2017 fra
<https://www.nordea.no/privat/lan/billan-batlan-og-lan-uten-sikkerhet/forbrukslan-og-kontokreditt.html> - tab=Priser
- Norges Bank. (2017). *Endringer i styringsrenten*. Oslo: Norges Bank Lastet ned fra
<http://www.norges-bank.no/pengepolitikk/Styringsrenten/Styringsrenten-Oversikt-over-rentemoter-og-endringer-i-styringsrenten/>.
- Norwegian School of Economics, N. (u.å). Trond M. Døskeland. Lastet ned 16.03.2017 fra
<https://www.nhh.no/en/employees/faculty/trond-m.-doskeland/>
- Pindyck, R. S. (2013). *Introduksjon til mikroøkonomi*. Harlow: Pearson.
- Regjeringen. (2016). *Høring- forslag til lov om registrering av enkeltpersoners gjeld (gjeldsregisterloven)*. Oslo: Regjeringen Lastet ned fra
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---forslag-til-lov-om-registrering-av-enkeltpersoners-gjeld-gjeldsregisterloven/id2517092/>.
- Riis, C. (2010). *Moderne mikroøkonomi : kompendieutgave*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Riis, C. (2016). *Moderne mikroøkonomi* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Robstad, F. E., Solheim, M. H., & Hallgren, A. (2016, 02.12.16). Fikk innvilget over 1,5 millioner kroner i forbrukslån på en time. Lastet ned 18.05.2017 fra
<http://www.tv2.no/a/8771668/>
- Saunders, M. N. K. (2012). *Research methods for business students* (6. utg.). Harlow: Pearson.
- Skandiabanken. (u.å). Brukslånskalkulator. Lastet ned 26.05.17.2017 fra
<https://skandiabanken.no/lan/buokslan/buokslanskalkulator/>
- Skandiabanken. (u.å.). Brukslån. Lastet ned 14.06.2017 fra
<https://skandiabanken.no/lan/buokslan/>
- SpareBank 1 SR-Bank. (u.å.). Forbrukslån. Lastet ned 14.06.2017
- Sparebanken Vest. (u.å.). Prisliste - forbrukslån. Lastet ned 14.06.2017 fra
<https://www.spv.no/Lane/forbrukslaan/prisliste-forbrukslaan>

- Statistisk sentralbyrå. (2016). To års oljenedtur kan nærme seg slutten. *Konjunkturtendensene til Norge og utlandet*. Lastet ned fra <http://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/to-ars-oljenedtur-kan-naerme-seg-slutten>
- Statistisk sentralbyrå. (2017a). Finansielle sektorregnskaper *Statistikkbanken*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå. (2017b). Husholdningene. *Økonomisk utsyn 2016*. Lastet ned fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/husholdningene-2017-1>
- Statistisk sentralbyrå. (2017c). Kredittindikatoren, K2 *Statistikkbanken*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå. (2017d). Mot litt lysere tider. *Konjunkturtendensene til Norge og utlandet*. Lastet ned fra <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/mot-litt-lysere-tider>
- Statistisk sentralbyrå. (2017e). Nedgang i husholdningenes realinntekt. *Nasjonalregnskap, inntekts- og kapitalregnskapet*. Lastet ned fra <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/nedgang-i-husholdningenes-realinntekt>
- Statistisk sentralbyrå. (2017f). Renter i banker og kredittforetak *Statistikkbanken*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå. (2017g). Renter i banker og kredittforetak *Bank og finansmarked*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Stortinget. (2002-2003). *Innstilling. O. nr 15 - Innstilling fra finanskomiteen om lov om endringer i lov 17.juli 1992 nr.99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner mv. (gjeldsordningsloven)*. Oslo: Stortinget Lastet ned fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2002-2003/inno-200203-015/>.
- Stortinget. (2006-2007). *Innstilling S. nr 120 (2006-2007)- Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Åse Gunhild Woie Duesund, Dagfinn Høybråten, May-Helen Molvær Grimstad og Bjørg Tørresdal om tiltak for å bekjempe fattigdom og forebygge gjeldsproblemer*. Oslo: Stortinget Lastet ned fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2006-2007/inns-200607-120.pdf>.
- Stortinget. (2017a). *Lov om gjeldsinformasjon ved kredittvurdering av privatpersoner (gjeldsinformasjonsloven)*. Oslo: Stortinget Lastet ned fra

[https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=67715 - step-link-2](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=67715-step-link-2).

Stortinget. (2017b). *Voteringsoversikt for sak: Lov om gjeldsinformasjon ved krettidvurdering av privatpersoner (gjeldsinformasjonsloven)*. Oslo: Stortinget

Lastet ned fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=67715&dnid=1>.

Sørgard, L. (2003). *Konkurransestrategi : eksempler på anvendt mikroøkonomi* (2. utg.). Bergen: Fagbokforl.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Informasjon før intervju

- Presentere oss selv
- Uttrykke takknemlighet for at intervjuobjektet tar seg tid til intervjuet.
- Presentere formålet med oppgaven og bakgrunnen for problemstillingen.
- Informere om at det stilles flest standardiserte spørsmål, samt skreddersydde spørsmål til hvert intervjuobjekt.
- Klarere om det er greit at intervjuet blir tatt opp på lydfil. Lydopptaket vil selvsagt bli slettet etter at oppgaven er ferdig.
- Direkte sitat vil bli sendt på mail for godkjennelse.
- Informere om at intervjuobjektene kan la være å svare på spørsmål de ikke vil/ kan svare på.
- Intervjuet vil vare opp mot 1 time.

Informasjon etter intervju

- Nok en gang takke for at intervjuobjektet de tok seg tid til intervjuet.
- Høre om det er greit å sende oppfølgingsspørsmål på mail dersom noe dukker opp.
- Høre om det er noe de vil legge til eller presisere tydeligere

Standardiserte spørsmål

Markedet for forbrukslån og usikret kreditt i dag

1. Hvordan ser du/ dere på det voksende markedet for forbrukslån i dag?
2. Hvilke tanker har du/ dere om hvorfor markedet har utviklet seg slik det har gjort?
 - a. Hvilke tanker har du/ dere om videre utvikling i dette markedet?
3. Hva tenker du/ dere om at markedet for usikrede kreditter omtales som en ”gullgruve” for banker og kredittselskap?
 - a. Vil dette lokke til seg flere useriøse aktører?

-
- b. Vil dette medføre at aktørene tar større risiko (og da gir lån til dårligere betalere) for å sikre seg flere kunder?
- 4. Ved søknad om mindre kreditter, slik som forbrukslån og kredittkort, foretas det i dag en forenklet kredittvurdering.
 - a. Hvordan synes du/ dere dagens praksis fungerer?
 - b. Mener du/ dere kredittforetakene gjør nok for å sjekke at det ikke utstedes lån til usikre betalere?
 - c. I de tilfellene forbruker havner i gjeldsproblemer; tar bankene nok ansvar for å få orden på problemene, eller skyves ansvaret over på samfunnet?
 - 5. Oppfatter du/ dere at det er forskjeller mellom aktørene i markedet? (i forhold til seriøsitet, grundighet når det kommer til kredittsjekk, markedsføring og lignende)
 - a. Hva er de mest åpenbare forskjellene?

Markedsføring

- 6. Hvordan ser du/ dere på markedsføringen av forbrukslån i dag?
 - a. Har du/ dere merket noen endring de siste årene?
- 7. Flere mener at markedsføringen de siste årene har blitt mer aggressiv.
 - a. Hva er dine/ deres tanker om dette?
 - b. Skyldes dette flere aktører i markedet eller at de har økt fokuset på å markedsføre produktene sine?
 - c. Hva tenker dere om at reklamen i mange tilfeller spiller på forbrukernes impulsivitet?

Innføringen av gjeldsinformasjonsloven

- 8. Hvilke tiltak mener du/ dere vil være mest effektive for å bremse gjeldsveksten tilknyttet usikre kreditter og redusere antall gjeldsofre?
- 9. Hva anser du/ dere som den viktigste årsaken for å innføre gjeldsinformasjonsloven i Norge?
 - a. Hva er du/ deres mening om gjeldsinformasjonsloven?

10. Hva tenker du/ dere om at det nå er kommet et forslag om et privat gjeldsinformasjonsforetak fremfor et offentlig?
- a. Det har blitt uttrykt bekymring for at et privat gjeldsinformasjonsforetak vil bli for profittfokusert.
 - i. Hva tenker du/ dere om dette?
 - ii. Vil dette igjen kunne føre til at prisen for å benytte gjeldsinformasjonsforetak blir så høy at kredittforetakene ikke vil benytte tjenesten?
 - b. Hvordan skal man sikre at et privat gjeldsinformasjonsforetak ikke får for stort fokus på profitt?
11. Datatilsynet er bekymret for at innføringen av gjeldsinformasjonsloven vil krenke personvernet til privatpersoner.
- a. Hva tenker du/ dere om dette?
 - b. Hvilken løsning mener du/ dere best vil ivareta forbrukernes sikkerhet og privatliv?
12. Hvordan vil innføringen av gjeldsinformasjonsloven påvirke kredittvurderingen og forretningsrisikoen til kredittforetak i dag?
- a. Vil dette påvirke prisingen av forbrukslån?
 - b. Vil dette påvirke tilbud og etterspørsel etter forbrukslån?
13. Datatilsynet er bekymret for at økt effektivitet på kredittvurderinger kan medføre økt prisdifferensiering, altså at banker og kredittinstitusjoner vil kunne skreddersy priser i større grad.
- a. Hva tenker du/ dere om dette?
 - b. Hvilke konsekvenser tror du/ dere dette vil ha for forbrukerne?
 - c. Vil mer skreddersyde priser føre til at flere tar opp forbrukslån og at man dermed får økt vekst i markedet?
 - i. Vil dette føre til økt profitt for kredittselskapene og at de tar en større del av konsumentoverskuddet?
 - ii. Vil økt vekst kunne føre til at flere forbrukere får problemer med mislighold?

14. I “Utredningen om gjeldsregisteret i Norge” fra 2008 konkluderte de med at et gjeldsinformasjonsloven vil hindre utsatte grupper fra å ta opp mer gjeld, samtidig som det kan føre til økt markedsvekst for kredittselskapene.
- a. Har du/ dere noen formening om hvilken effekt som vil veie tyngst?
 - b. Hvordan klarer kredittselskapene å øke markedsveksten når det i teorien blir flere som får avslag på sine lånesøknader?
15. En av hovedinnvendingene mot gjeldsinformasjonsloven er at gjeldsproblemene ikke er omfattende nok, og at det da er et lite treffsikkert velferdspolitisk tiltak.
- a. Hva tenker du/ dere om dette?
16. Hvordan tror du/ dere markedet for forbrukslån og usikret kreditt vil utvikle seg dersom gjeldsinformasjonsloven eller andre tiltak **ikke** blir innført?

Individuelle spørsmål til forbrukermyndigheter

Forbrukerrådet

Markedet for forbrukslån og usikret kreditt i dag

1. Kredittgiverne er pliktige til å bruke frarådningsplikten hvis de er bekymret for kundens betalingsevne. Flere mener at bankene nå bruker denne som en ansvarsfraskrivelse, altså at de fraråder kundene å ta opp lån, men likevel innvilger lånet.
 - a. Hva tenker du/ dere om dette?

Innføringen av gjeldsinformasjonsloven

2. Det er allerede innført gjeldsinformasjonsforetak i alle de andre nordiske landene.
 - a. Hva tenker du/ dere om at Norge har ventet så lenge med å innføre et lignende foretak?

Forbrukerombudet

Markedsføring

1. Hva er det med reklame for forbrukslån som appellerer til forbrukere?
2. Har du/ dere opplevd en endring i antall klager tilknyttet reklame for forbrukslån?
 - a. Hva kjennetegner reklamene som folk klager på?
3. Hvorfor har dere stoppet enkelte markedsføringskampanjer?
 - a. Hva er det mest ekstreme tilfellet av markedsføring for forbrukslån dere har opplevd?
4. Det er nå flere tilfeller hvor en tredjepart tar på seg markedsføringen på vegne av kredittforetak.
 - a. Hvordan påvirker dette måten lånene markedsføres på?
5. Merker dere forskjell mellom aktørene på måten de markedsfører sine produkter på?
 - a. Tiltrekker de seg ulike grupper kunder?

- b. Er det noen grupper forbrukere som har tendens til å bli lettere påvirket av disse reklamene enn andre?
- 6. Finans Norge og Finansforetakenes Forening har blitt enige om en bransjenorm for markedsføring av usikret kreditt.
 - a. Hva tenker du/ dere om dette?
 - b. Kan dette medføre at medlemmer som ikke er med i foreningen vil prøve å ta markedsandeler fra konkurrentene?

Innføringen av gjeldsinformasjonsloven

- 7. Fra deres kommentarer på forslaget til gjeldsinformasjonsloven kommer det frem at dere ønsker et offentlig gjeldsinformasjonsforetak.
 - a. Hvorfor mener dere dette er å foretrekke?

Individuelle spørsmål til kredittforetak

Markedet for forbrukslån og usikret kreditt i dag

1. Føler du/ dere at aktørene i markedet får unødvendig mye kritikk for at de ikke tenker på forbrukernes beste, men heller på egen vinning?
2. Ved søknad om kreditt er det straffbart å unnlate å oppgi gjeld som ikke fremkommer av selvangivelsen.
 - a. Opplever du/ dere at mange unngår å opplyse om dette?
 - b. Hva tenker du/ dere om at flere journalister utnytter dette for å demonstrere hvor lett det er å ta opp forbrukslån?
 - c. Opplever du/ dere at mange rett og slett ikke har oversikt over egen gjeldssituasjon?

Kredittmarkedet

3. Dere opererer i en bransje med mange aktører hvor graden av seriøsitet kan variere.
 - a. Merker dere stor forskjell mellom de ulike aktørene?
4. Hvilken form for prising mener du/ dere er mest utbredt i bransjen - uniform eller differensiert prising?
5. Hvordan vil du/ dere karakterisere en typisk kunde som tar opp forbrukslån?
6. Hvordan vil du/ dere karakterisere en typisk forbruker som får problemer med mislighold?
 - a. Skyldes misligholdet at forbruker i utgangspunktet ikke burde fått innvilget lån, eller uforutsette hendelser som inntreffer etter låneopptaket?

Individuelle spørsmål til inkassoselskap

Markedet for forbrukslån og usikret kreditt i dag

1. Kredittgiverne er pliktige til å bruke frarådningsplikten hvis de er bekymret for kundens betalingsevne. Flere mener at bankene nå bruker denne som en ansvarsfraskrivelse, altså at de fraråder kundene å ta opp lån, men likevel innvilger lånet.
 - a. Hva tenker dere om dette?

Om inkassobransjen

2. Har du/ dere registrert noen endring i antall inkassosaker de siste årene?
 - a. Er dette korrelert med veksten i forbrukslån?
3. Hvordan vil du/ dere karakterisere en typisk kunde som får problemer med mislighold?
 - a. Har denne kunden endret seg over tid?
 - b. Skyldes misligholdet at forbruker i utgangspunktet ikke burde fått innvilget lån, eller uforutsette hendelser som inntreffer etter låneopptaket?
4. Hvordan utvikler en inkassosak seg fra begynnelse til slutt?
 - a. Hvor stor andel gjør opp for seg allerede ved første purring?
 - b. Hvor stor andel ender tilslutt opp med betalingsanmerkning?

Individuelle spørsmål til eksperter

Markedet for forbrukslån og usikret kreditt i dag

1. Kredittforetakene er pliktige til å bruke frarådningsplikten hvis de er bekymret for kundens betalingsevne. Flere mener at bankene nå bruker denne som en ansvarsfraskrivelse, altså at de fraråder kundene å ta opp lån, men likevel innvilger lånet.
 - a. Hva tenker du/ dere om dette?

Behovet for en gjeldsinformasjonslov

2. Innføringen av gjeldsinformasjonsloven er igjen oppe til høring etter å ha blitt nedstemt flere ganger tidligere.
 - a. Hva tenker du/ dere om dette?
 - b. Kan dette tolkes som at behovet for en gjeldsinformasjonslov større i dag enn tidligere, siden saken igjen er oppe for høring?
3. Tidligere har det vært offentlige organ som har vært pådrivere for ordningen med en gjeldsinformasjonslov.
 - a. Hva tenker du/ dere om at det nå er svært mange private aktører som ytrer ønske om en gjeldsinformasjonslov?
 - b. Hva tror du/ dere kan være grunnen til denne endringen?

Innføringen av gjeldsinformasjonsloven

4. Flere peker på at gjeldsproblemer ofte skyldes uforutsette livshendelser som ikke kan kontrolleres eller reguleres. Gjeldsinformasjonsforetaket vil da i teorien ikke ha noen effekt.
 - a. Hva tenker du om dette?

Innledende intervju med Tore Bråthen

Markedet i dag og behovet for gjeldsregister

1. Hvordan ser du på det voksende markedet for forbrukslån og kreditt i dag?
2. Har du noen tanker rundt hvorfor markedet har utviklet seg slik det har gjort?
3. Hva tenker du om at markedet for forbrukslån og kreditter er en gullgrube for banker og kredittselskap?
 - a. Tror du at dette vil lokke til seg flere seriøse aktører?
 - b. Kan dette medføre at aktørene tar større risiko (og da gir lån til dårligere betalere) for å sikre seg flere kunder?
4. Sammen med Ole Skalpe og Monica Viken dannet du i 2008 et ekspertutvalg som skrev "Utredning om gjeldsregister i Norge" på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet.
 - a. Er denne utredningen like aktuell i dag som den var i 2008?
 - i. Hvilke elementer er fortsatt gjeldende?
 - ii. Er det noen områder der utredningen ikke lenger er aktuell?
 - b. Er det et større behov for et gjeldsregister i dag enn i 2008?
5. I rapporten sies det at det ikke er behov for et gjeldsregister dersom dagens system for kredittvurdering fungerer tilfredsstillende.
 - a. Hvordan synes du dagens praksis for kredittvurdering fungerer?
 - b. Ved søknad om mindre kreditter, slik som forbrukslån og kredittkort, foretas det i dag bare en forenklet kredittvurdering.
 - i. Mener du bankene og kredittselskapene gjør nok for å sjekke at de ikke utsteder lån til usikre betalere?
6. Da dere utredet gjeldsregisteret i 2008 utgjorde forbrukslån 1,5 % av totalt brutto utlån til kunder. I dag utgjør det 3 %, altså har det de siste 10 årene foregått en dobling av mengden forbruksgjeld hos norske forbrukere.
 - a. Hva tenker du om dette?
 - b. Forsterker dette behovet for et gjeldsregister?

7. Det er nå innført gjeldsregistre i alle de andre nordiske landene.
- a. Hva tenker du om at Norge har ventet så lenge med å innføre et lignende register?

Innføring av gjeldsregister

8. Hvilke tiltak mener du vil være mest effektive for å bremse gjeldsveksten og redusere antall gjeldsofre?
9. Hva anser du som den viktigste årsaken for å innføre gjeldsregister i Norge?
- a. Hvordan tror du markedet for forbrukslån og kreditt vil utvikle seg dersom gjeldsregisteret eller andre tiltak **ikke** blir innført?
10. Et viktig argument **mot** gjeldsregisteret er hensynet til personvern for privatpersoner.
- a. Hvilke problemer knyttet til dette står man overfor i dagens samfunn?
 - b. Hvilken løsning mener du best vil ivareta forbrukernes sikkerhet og privatliv?
11. Datatilsynet henviste i **2016** til deres utredning da de fremla sitt høringssvar til gjeldsregisteret. De fokuserte spesielt på aspektet ved at gjeldsregisteret vil tjene kredittselskapene og at gjeldsproblemene ikke nødvendigvis vil bli redusert.
- a. Basert på det du har sagt om utredningens aktualitet i dag, hva tenker du om dette?
12. Hvordan vil innføringen av gjeldsregisteret påvirke kredittvurderingen og forretningsrisikoen til banker og kredittselskap i dag?
- a. Hvordan vil dette påvirke prisingen av forbrukslån?
 - b. Hvordan vil dette påvirke tilbudet og opptaket av forbrukslån?
 - a. Kan dette igjen føre til at flere havner i gjeldsproblemer?
13. I utredningen konkluderte dere med at et gjeldsregister vil hindre utsatte grupper fra å ta opp mer gjeld. Samtidig argumenterte dere for at gjeldsregisteret ville føre til økt markedsvekst for kredittselskapene.
- a. Hvor kommer veksten fra?
 - b. Hvilken type kunder er det som da vil ta opp mer forbrukslån?

- i. Vil flertallet av forbrukere forbli rasjonelle, i den forstand at de fortsatt vil velge andre finansieringsformer (rammelån på boligen, kredittkort m.m), fremfor forbrukslån?

- 1. Kan det oppstå en vridningseffekt der flere tar forbrukslån?

14. Er du bekymret for at en eventuell økning i prisdifferensiering vil føre til at flere blir gjeldsofre?

- a. Skyldes dette i så fall uforutsette hendelser eller at flere burde vært frarådet å ta lån?

Vedlegg 2: Tallmateriale fra Kredinor (tabell 2.3 og 2.4)

	Kredittkort		Forbrukslån		Boliglån/husleie	
Skyldners alder	Antall inkassosaker	Hovedstol i millioner	Antall inkassosaker	Hovedstol i millioner	Antall inkassosaker	Hovedstol i millioner
Ukjent alder	132	3,2	693	2,9	5	23,0
Under 18 år	0	0,0	1	0,0	0	0,0
18-29 år	7 989	104,9	7 895	174,0	153	36,4
30-39 år	11 061	260,8	11 610	381,8	443	167,8
40-49 år	10 109	311,4	10 360	428,7	614	275,0
50-59 år	6 250	198,6	6 307	282,3	376	182,6
Over 60 år	3 476	115,0	3 074	126,9	283	110,6
Sum	39 017	993,8	39 940	1 396,7	1 874	795,3

(Data mottatt på epost fra Baard Bratsberg, styreleder i Kredinor, den 22.02.17)